

Pjesëmarrja socio-politike e të rinjve në Maqedoninë e Veriut: Pabarazia, pasiguria dhe pritjet e ndryshme

Наслов на оригиналот:
Социо-политичко учество на младите во Северна Македонија:
Нееднаквост, неизвесност и различни очекувања

Наслов на албански јазик:
Pjesëmarrja socio-politike e të rinjve në Maqedoninë e Veriut:
Pabarazia, pasiguria dhe pritjet e ndryshme

Projekt: Nisma për demokraci në Ballkanin Perëndimor

Botues: Fondacioni Uestminster për demokraci, Maqedonia e Veriut
Për botuesin: Damir Neziri, Përfaqësues në vend i Fondacionit Uestminster për demokraci

Autorë: Jovana Gjorgjiovska, Martin Galevski
Redaktorë: Damir Neziri, Dona Kosturanova
Bashkëpunëtorë: Dimitar Nizamovski, Stefani Spirovska
Sondazhi telefonik: Tim Institut

Grafika: KOMA

Përkthimi nga maqedonishtja në shqip: Arben Imeri

Viti i botimit: 2021

Tirazhi: 25

Shkup, gusht 2021 г.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека «Св. Климент Охридски», Скопје
316-053.6(497.7)»2019/2020»(047.31)
32-053.6(497.7)»2019/2020»(047.31)

GJORGJIOVSKA, Jovana

Pjesëmarrja socio-politike e të rinjve në Maqedoninë e Veriut:
Pabarazia, pasiguria dhe pritjet e ndryshme / [autorë Jovana
Gjorgjiovska, Martin Galevski] ; përkthimi nga maqedonishtja në shqip
Arben Imeri]. - Shkup : Fondacioni Uestminster për demokraci, 2021. -
[168] стр. : илустр. ; 30 см

Превод на делото: Социо-политичко учество на младите во Северна
Македонија : нееднаквост, неизвесност и различни очекувања. -
Публикацијата е во рамките на проектот: Nisma për demokraci në Ballkanin
Perëndimor. - Библиографи: стр. [166-168]

ISBN 978-608-4773-45-0

1. Galevski, Martin [автор]

а) Социо-политичко учество -- Млади -- Македонија -- 2019-2020 --Истражувања
COBISS.MK-ID 55356421

*Përgatitja e kësaj analize mbështetet nga Nisma për demokraci në Ballkanin Perëndimor,
jë program i Fondacionit Uestminster për demokraci. Përmbajtja e kësaj analize nuk pasqyron
domosdoshmërisht pikëpamjet ose mendimet e Fondacionit Uestminster për demokraci ose
të Qeverisë Britanike.*

Социо-политичко
учество на младите
во Северна
Македонија:
Нееднаквост,
неизвесност и
различни очекувања

Pjesëmarrja
socio-politike e të
rinjve në Maqedoninë
e Veriut: Pabarazia,
pasiguria dhe pritjet
e ndryshme

PËRMBAJTJA

006

Parafjalë

010

Gjetjet kryesore

014

Hyrje

016

**Ndryshimet përkatëse
në kontekstin vendor**

036

Metodologjia

048

**Gjetjet nga sondazhi
telefonik i mostrës
përfaqësuese**

140

**Gjetjet nga
sondazhi telefonik i
shembujve shtesë**

146

Konkluzion

152

Rekomandime

166

Bibliografia

PARAFJALË

Studimi “Pjesëmarrja socio-politike e të rinjve në Maqedoninë e Veriut: Pabarazia, pasiguria dhe pritjet e ndryshme”, analizon perceptimet e të rinjve për pjesëmarrjen qytetare, pozicionin e tyre në shoqëri dhe pritjet për të ardhmen, si dhe perceptimet e ndikimit të pandemisë mbi jetën e tyre dhe jetën e përditshme. Zhvillimi i kësaj analize është rezultat i përpjekjeve të Fondacionit Westminster për demokraci për të siguruar që pjesëmarrja dhe qëndrimet e të rinjve të merren parasysh nga publiku dhe vendimmarrësit. Kjo analizë u krye nga WFD me mbështetje financiare nga Qeveria e Britanisë së Madhe, në bashkëpunim me Forumin e edukimit të rinisë, ndërsa sondazhi telefonik u krye nga Instituti TIM.

Studimi është një vazhdim dhe bazohet në analizën “Pjesëmarrja socio-politike e të rinjve në Maqedoninë e Veriut: Apati, optimizëm apo zhgënjim?”, të botuar në vitin 2020, përmes së cilës për herë të parë kemi analizuar perceptimet e të rinjve në shoqëri, përfshirë një mostrë përfaqësuese kombëtare. Kjo analizë synon të tregojë ndryshimet në qëndrimet e të rinjve nga maji i vitit 2019 (kur u krye sondazhi i parë) deri në dhjetor të vitit 2020 (kur u krye sondazhi i dytë), përmes një analize krahasuese të tendencave. Në periudhën midis dy sondazheve, ndodhën disa ndryshime në kontekst: fillimi i negociatave të pranimit me Bashkimin Evropian u parandalua në dy raste, vendi u anëtarësua zyrtarisht në NATO dhe u mbajtën zgjedhjet parlamentare, duke formuar kështu një Kuvend dhe Qeveri të re. Ndoshta më e rëndësishmja, ishte deklarimi i pandemisë KOVID-19 e cila solli një seri ndryshimesh në vetvete.

Sa i përket politikave rinore, në periudhën ndërmjet dy sondazheve, u miratua Ligji për pjesëmarrjen e rinisë dhe politikat rinore dhe filloi një pjesë e zbatimit të tij, u mbajtën zgjedhjet studentore në UKM, ndërsa pandemia preku në mënyrë të pashmangshme arsimin, punën dhe shëndetin mendor të të rinjve.

Prandaj, përmes hulumtimit kemi dashur të shohim se ku ka ndryshime në qëndrimet e të rinjve dhe si po ndryshojnë perceptimet e tyre për veten, institucionet dhe shoqërinë. Në disa zona ka ndryshime të dukshme, të tilla si një rënie në optimizëm dhe ndryshime në pritshmëri, por gjithashtu një përmirësim në nivelin e konsultimit midis të rinjve. Në të njëjtën kohë, disa nga përfundimet e rëndësishme u konfirmuan. Njëra prej tyre është që të rinjtë që janë shoqërisht aktivë dhe janë pjesë e një forme të organizimit rinor - janë më të kënaqur me pozitën e tyre në shoqëri. Kjo konfirmon se është e nevojshme t'i jepet mbështetje dhe rëndësi aktivizmit dhe pjesëmarrjes së të rinjve.

Një tjetër risi në këtë analizë dhe diçka që e bën atë unike në raport me punimet e tjera mbi këtë temë është se u jep një fokus të veçantë të rinjve me aftësi të kufizuara dhe të rinjve nga bashkësitë më të vogla etnike. Këto grupe rrallë përfshihen në dokumente të tilla, prandaj perceptimet e tyre nuk merren parasysh. Ekipi hulumtues bëri dy mostra “përforcuese” që përfshinin këto grupe dhe dha një përmbledhje të specifikave në të menduarit dhe nevojat e këtyre të rinjve, të cilët janë marginalizuar më tej në shoqëri.

Me këtë analizë, përveç që synojmë të sigurojmë të dhëna dhe fakte përkatëse në lidhje me pozicionin dhe perceptimet e të rinjve sot, ne duam t'i inkurajojmë aktorët socialë (institucione, parti politike, organizata rinore dhe media) t'i konsiderojnë ata si një grup shoqëror me interesat dhe nevojat e tyre specifike. Prandaj, rekomandimet në këtë analizë, të angazhuara për secilën palë të interesuar, synojnë të inkurajojnë ndërtimin e kushteve më të mira për pjesëmarrjen dhe mirëqenien e të rinjve. Disa nga rekomandimet kryesore, ato të përkushtuara për periudhën e ardhshme janë: garantimi i fondeve për zbatimin e politikave rinore, krijimi i këshillave lokale rinore, përfaqësimi adekuat i të rinjve në zgjedhjet lokale dhe në programet e propozuara, por edhe si kandidatë, garantimi ligjor i organizimit shkollor dhe informimi dhe edukimi i të rinjve për vaksinimin kundër KOVID-19.

Në planin afatgjatë, fokusi duhet të përqendrohet në krijimin e një strategjie kombëtare për rininë, krijimin e qendrave lokale rinore dhe përmirësimin afatgjatë të pozitës ekonomike të të rinjve.

Fondacioni Westminster për demokraci dëshiron të falënderojë studiuesit Martin Galevski dhe Jovana Gjorgjievska për punën e tyre në këtë analizë, si dhe ekipin në Forumin e edukimit të rinisë dhe Institutin TIM. Ne falënderojmë organizatat rinore që morën pjesë në përgatitjen e rekomandimeve për këtë punim.

Në fund, do të dëshironim të falënderonim Qeverinë e Britanisë së Madhe dhe kolegët nga Ambasada e Mbretërisë së Bashkuar të Britanisë së Madhe dhe Irlandës së Veriut në Shkup, pa mbështetjen e vazhdueshme të së cilës kjo analizë nuk do të ishte e mundur.

Ky punim mund të përdoret nga studiues të tjerë dhe organizata rinore në krijimin e analizave dhe dokumenteve të reja të politikave. Shpresojmë që kjo analizë të sigurojë informacione për institucionet që të jenë në gjendje të punojnë në politika që do t'i përgjigjen nevojave të të rinjve, bazuar në fakte, si dhe për të inkurajuar debatin mbi këto tema në Kuvend dhe publik.

Damir Neziri,
Përfaqësues i vendit i
Fondacionit Westminster
për demokraci

Dona Kosturanova, Menaxhere
e programit në
Fondacionin Westminster
për demokraci

A stack of four books is shown from a side-on perspective, with the spines facing left. The books are stacked vertically. The top book has a light-colored cover and a dark spine. The second book has a light-colored cover and a dark spine. The third book has a light-colored cover and a dark spine. The bottom book has a light-colored cover and a dark spine. A teal ribbon bookmark is visible in the third book from the top. The entire image is overlaid with a semi-transparent teal gradient that is darker at the bottom and lighter at the top.

GJETJET KRYESORE

- Më pak se një e katërta (23,8%) e të rinjve mendojnë se vendi po lëviz në drejtimin e duhur, ndërsa 35,4% në drejtimin e gabuar.
- Vetëm një e treta e të anketuarve (30,5%) besojnë se në 5 vjet shteti do të jetë një vend më i mirë për të jetuar për të rinjtë.
- Dy të tretat e të rinjve (64,8%) janë të pakënaqur me pozitën e tyre në shoqëri.
- 44% e të rinjve besojnë se vendi do të anëtarsohet në BE, dhe viti mesatar në të cilin ata mendojnë se mund të ndodhë është 2026.
- Përafërsisht dy të tretat (58%) e të rinjve që besojnë se vendi do të anëtarsohet në BE mendojnë se kjo do të ndodhë deri në vitin 2025.
- Më shumë se gjysma e të rinjve (56%) rrallë ose kurrë nuk i ndjekin dhe nuk janë të interesuar për ngjarjet politike në vend.
- 58% e të rinjve do të emigronin nga Republika e Maqedonisë së Veriut, nëse do t'u jepej mundësia. Nga këto, vetëm 6.9% do të ktheheshin në vend.
- Pothuajse 8 në 10 të rinj (77,3%) mendojnë se autoritetet pjesërisht ose plotësisht nuk kujdesen për ta dhe nevojat e tyre.
- Vetëm një e treta e të rinjve (29,2%) mendojnë se autoritetet janë të vetëdijshme për nevojat dhe problemet e të rinjve.
- 83,9% e të rinjve besojnë se nuk mund të ndikojnë në atë si funksionojnë autoritetet.
- 7 në 10 të rinj (69%) e përshkruajnë veten kryesisht ose plotësisht qytetarë joaktivë në shoqëri.
- 69,4% e të rinjve nuk janë këshilluar kurrë nga autoritetet, as në nivel lokal dhe as në atë qendror.
- Një e pesta e të rinjve (20,3%) ndërmarrin rregullisht veprimtari për zgjidhjen e problemeve sociale.
- Çdo i ri i dytë voton rregullisht në zgjedhje (53%), dhe një shtesë prej 26% voton ndonjëherë. Në zgjedhjet e fundit parlamentare në vitin 2020, 74,7% të larta të anketuarve kanë votuar.
- Shumica e të rinjve (62%) mendojnë se Qeveria nuk është mjaft e përkushtuar në zgjidhjen e problemeve të të rinjve, ndërsa vetëm 1 në 4 të rinj (24%) kanë një mendim pozitiv në lidhje me punën e Qeverisë.
- 40,9% e të rinjve të anketuar janë të pakënaqur me mënyrën se si shteti po merret me krizën, 31,4% janë të kënaqur, ndërsa 26,1% e të rinjve nuk janë as të kënaqur dhe as të pakënaqur.
- Dy të tretat e të rinjve mendojnë se duhen masa më të rrepta për t'u marrë me koronavirusin nga autoritetet.

- Të rinjtë që janë në procesin arsimor janë mesatarisht të kënaqur me aspektet e ndryshme të arsimit gjatë krizës KOVID-19 dhe me një notë mesatare prej 3 vlerësojnë kënaqësinë me cilësinë e përgjithshme të mësimdhënies, gatishmërinë e institucioneve arsimore për të mbajtur mësimin në distancë, njohuritë e fituara dhe ndërveprim me studentë të tjerë.
- Pothuajse 15% e të rinjve raportojnë ulje të pagave, ndërsa 6% humbën vendet e punës gjatë krizës. Vetëm një pjesë e vogël e të rinjve, pak më shumë se 5%, patën një ndikim pozitiv në pandemi, me vetëm 2,6% të punësuar gjatë krizës dhe të njëjtën përqindje që raportuan se pagat e tyre ishin rritur.
- Pothuajse gjysma e të rinjve (42,9%) besojnë se pandemia u krijua artificialisht nga një grup i vogël njerëzish të fuqishëm për të sunduar botën.
- Një në tre të rinj, ose 33%, janë të gatshëm të vaksinohen kundër Kovid-19 dhe 46% nuk do të vaksinohen, ndërsa 20% ende nuk kanë vendosur nëse do të vaksinohen.
- Vetëm 11% e të rinjve me aftësi të kufizuara mendojnë se gjërat në vend po shkojnë në drejtimin e duhur (13% më pak se popullata e përgjithshme e të rinjve) dhe 56% mendojnë se vendi është më larg BE-së krahasuar me një vit më parë (22% më shumë se popullata e përgjithshme e të rinjve).
- Vetëm 8% e të rinjve me aftësi të kufizuara mendojnë se autoritetet kujdesen plotësisht ose pjesërisht për ta dhe problemet e tyre (13% më pak se popullata e përgjithshme e të rinjve), dhe 89% e këtij grupi të rinjsh nuk janë përfshirë ose këshilluar me vendimmarrjen e institucioneve deri më tani (20% më shumë se popullata e përgjithshme e të rinjve).
- Midis të rinjve nga bashkësitë më të vogla etnike, rreth 68% do të emigronin nëse u jepet mundësia (10% më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme), dhe pothuajse të gjithë të rinjtë në këtë grup 89% besojnë se vendi ynë ka nevojë për një udhëheqës me një dorë e fuqishme (10% më shumë krahasuar me popullatën e përgjithshme).

СВОЕ

Аналіза,
середовища
підприємства

Корпоративна історія
підприємства

Середовища підприємства

HYRJE

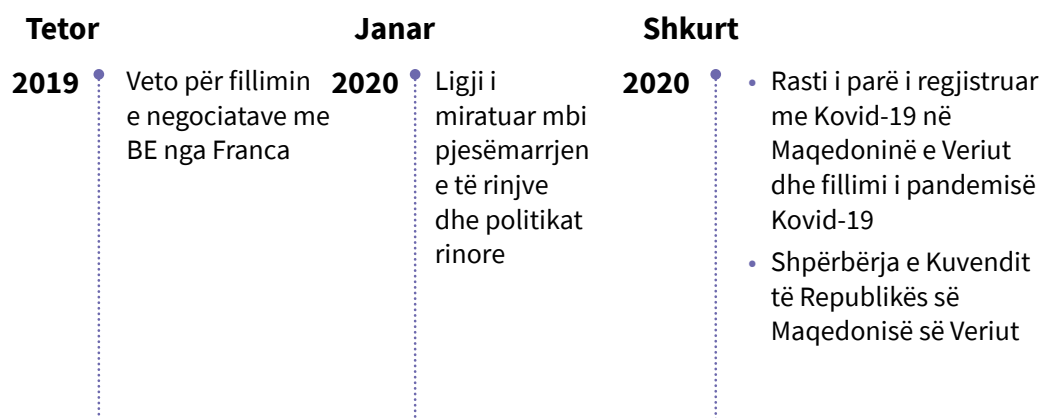
Perspektiva bashkëkohore për mënyrat në të cilat qytetarët e rinj të Republikës së Maqedonisë së Veriut mendojnë për tendencat kryesore shoqërore dhe politike ka një rëndësi të veçantë në një periudhë të shëndetit global dhe krizës socio-ekonomike që është rezultat i pandemisë nga Kovid-19. Për më tepër, perspektivat e të rinjve janë të rëndësishme nga aspekti i kontekstit dhe zhvillimeve lokale dhe janë të lidhura ngushtë me arritjen e përparësive kryesore strategjike të shtetit dhe formimin e përbërjeve të reja të legjislaturës dhe institucioneve ekzekutive gjatë vitit 2020.

Pikërisht për shkak të kësaj nevoje për të kuptuar dhe depërtuar në perceptimet dhe qëndrimet e të rinjve në vend, Fondacioni Westminster për demokraci për herë të dytë fillon një hulumtim të thelluar që përqendrohet te të rinjtë që mbulojnë një të katërtën e popullsisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Në këtë drejtim, ky studim synon t'i zhvillojë edhe më tej përpjekjet kërkimore që synojnë të kuptojnë pjesëmarrjen socio-politike të të rinjve, por gjithashtu të ofrojë informacion në lidhje me pikëpamjet e tyre në kontekstin e pandemisë Kovid-19.

Ndryshimet përkatëse në kontekstin vendor

Për shkak se përmbajtja e sondazhit të botuar nga Fondacioni Westminster për demokraci në vitin 2019 (Galevski, 2019) është kryesisht i zbatueshëm në këtë sondazh, pjesa tjetër e analizës do të tregojë vetëm ndryshime në kontekstin lokal që janë të rëndësishme për çështjet e të rinjve, e që kanë ndodhur midis tetorit të 2019 dhe qershorit të 2021. Rendi kronologjik dhe kohëzgjatja e ngjarjeve janë treguar në Figurën 1.

Figura 1. Rendi kronologjik dhe kohëzgjatja e ngjarjeve përkatëse dhe ndryshimet në kontekstin lokal midis tetorit 2019 dhe qershorit 2021.

Mars

- 2020**
- Fillimi i gjendjes së jashtëzakonshme në të gjithë territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut për shkak të mbrojtjes së shëndetit publik në kushtet e pandemisë
  - Pranimi i vendit si anëtar i plotë i NATO-s

Qersho

- 2020**
- Përfundimi i gjendjes së jashtëzakonshme në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Korrik

- 2020**
- Zgjedhjet e parakohshme parlamentare

Gusht

- 2020**
- Seanca konstituive e përbërjes së re të Kuvendit të Republikës së Maqedonisë së Veriut
  - Formimi i Qeverisë së re të Republikës së Maqedonisë së Veriut

Nëntor

- 2020**
- Veto për fillimin e negociatave me BE nga Bullgaria
  - Fillimi i gjendjes së krizës në të gjithë territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Dhjetor

- 2021**
- Fundi i krizës

Baza ligjore për rritjen e pjesëmarrjes rinore

Ligji për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat rinore

Në janar të vitit 2020, në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë së Veriut u miratua Ligji për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat rinore. Hartimi i ligjit përfshiu deputetë nga pothuajse të gjitha grupet parlamentare brenda Klubit të çështjeve të rinisë si një organ parlamentar jonformal, si dhe përfaqësues të institucioneve ekzekutive, organizatave rinore dhe të rinjve në politikë. Versionet e draftit të tekstit ligjor, përveç në internet, u konsultuan me të rinjtë përmes tetë veprimtarive rajonale të mbajtura në maj dhe qershor të vitit 2019.

Ligji për herë të parë përcakton kornizën e moshës për shtetasit “të rinj” në vend (deri në 29 vjet) dhe siguron një qasje strukturore, sistematike dhe me shumë linja për pjesëmarrjen e të rinjve dhe krijimin dhe zbatimin e politikave rinore në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Përveç kësaj, ligji përcakton format e organizimit dhe pjesëmarrjes së të rinjve, dhe parashikon krijimin e një Asambleje kombëtare rinore, një Organ këshillimor kombëtar për politikat rinore, si dhe një Regjistër të formave të organizimit të të rinjve. Ndër detyrimet institucionale që burojnë nga ligji janë: miratimi i strategjive rinore nga Qeveria dhe komunat, krijimi i qendrave rinore në secilën komunë në vend, si dhe themelimi i një qendre kërkimore për tema rinore brenda Agjencisë për rini dhe të sportit.

Një vit pas miratimit të Ligjit, në gjysmën e parë të vitit 2021, shumë nga hapat e planifikuar (të cilat janë të nevojshëm për vendosjen e bazave për zbatimin e mëtejshëm të Ligjit) janë në fazën fillestare. Për shembull, në vetëm 12 komuna (nga gjithsej 81) u krijuan Këshillat lokale rinore (Radio MOF, shkurt 2021), ndërsa zyrtarët rinor u emëruan në $\frac{2}{3}$ të komunave (n = 53 nga 81) (ARS, qershor 2021). Kur bëhet fjalë për organet e administratës shtetërore, zyrtarët rinor emërohen në të 16 ministritë dhe 32 institucione shtesë (ARS, qershor 2021). Procedura për krijimin e një qendre kërkimore brenda Agjencisë për rini dhe sport është ende në vazhdim (megjithëse Ligji parashikon krijimin e saj deri në janar të 2021). Pas një periudhe fillestare regjistrimi prej më pak se katër muaj, regjistri i organizatave rinore (nën kujdesin e Agjencisë për rini dhe sport) rendit mezi 15 organizata që punojnë në fushën e politikave rinore sipas një përmbledhje tremujore të botuar në faqen e ARS në prill të 2021 (Agjencia për rini dhe sport, 2021).

Ligji për arsimin e lartë dhe zgjedhjet studentore në vitin 2020

Pjesëmarrja e studentëve në Maqedoninë e Veriut ka qenë temë e debateve të nxehta publike për shumë vite (për një vështrim historik shih Galevski, 2019; Trojačanec, 2021). Një nga ndryshimet kryesore në përbërjen ligjore të organizatës studentore ndodhi me miratimin e Ligjit të ri për arsimin e lartë (LAL) në maj të 2018, i cili parashikonte krijimin e asambleve studentore në dy nivele (fakultet dhe universitet) për të gjithë institucionet e arsimit të lartë në vend. Sidoqoftë, zgjedhjet e para për përfaqësuesit e studentëve të gjashtë universiteteve shtetërore (në të cilat janë regjistruar shumica e studentëve në vend) sipas kornizës së re ligjore filluan të kryheshin vetëm në vitin 2019, për shkak të procedurave të zgjatura parlamentare për harmonizimin e Statuteve të universiteteve dhe fakulteteve me ligjin e ri. Kjo shtyrje e zgjedhjeve është në kundërshtim me dispozitat e Ligjit për arsimin e lartë, përmbajtja e të cilit kërkon që zgjedhjet për asambletë e fakulteteve dhe zgjedhjet për ombudsmanin e studentëve të mbahen brenda gjashtë muajve pas hyrjes në fuqi të Ligjit.

Është e rëndësishme të theksohet se pavarësisht vonesës, informacioni i disponueshëm publikisht mbi zgjedhjet e para për përfaqësuesit e studentëve të universiteteve shtetërore gjatë vitit 2019 tregon zgjedhje të zhvilluara në mënyrë legjitime pa parregullsi më serioze në procesin zgjedhor (p.sh. Radio MOF, 2019; Angellova dhe Panev, 2020). Sidoqoftë, pas proceseve të suksesshme zgjedhore, formimi i shumicës së asambleve të para universitare dhe të fakulteteve (pas Ligjit të ri për arsimin e lartë) nuk ndodhi deri në vitin 2020 (p.sh. Radio MOF, 2021b). Sfida e “miratimit” të rregulloreve të reja nga asambletë e sapo formuara u shtua nga sfidat e paraqitura nga pandemia e KOVID-19 dhe zbatimi i procesit të mësimit në distancë. Kështu, në vitin e parë të mënyrës së re të organizimit të studentëve, përvojat e përfaqësuesve të studentëve dhe vetë studentëve janë të ndara - disa besojnë se ata kanë arritur më të mirën duke pasur parasysh krizën shëndetësore, ndërsa për të tjerët pandemia është “fajtori” kryesor për përqindjen e ulët të aktiviteteve të përfunduara nga planet vjetore (Radio MOF, 2021b).

Pas skadimit të mandateve të përfaqësuesve të parë të studentëve pas LAL të ri, zgjedhjet e dyta në kushte pandemike tashmë janë kryer ose janë duke u zhvilluar në disa nga universitetet shtetërore. Ky është rasti me Universitetin “Sh. Kliment Ohridski”- Manastir dhe Universiteti “Sh. Kirili dhe Metodi”- Shkup. Për katër universitetet e tjera shtetërore (Universiteti “Goce Dellçev” - Shtip, Universiteti i shkencave dhe teknologjive të informacionit “Shën Apostulli Pal” - Ohër, Universiteti shtetëror në Tetovë dhe Universiteti Nënë Tereza - Shkup)

nuk kanë informacion për zbatim, dmth njoftime për shpallje për zgjedhjet e dyta studentore (Radio MOF, 2021b).

Për shkak të pandemisë së shkaktuar nga koronavirusi, ajo që u shfaq si një risi në zgjedhjet e dyta studentore në universitetet në Shkup dhe Manastir është mundësia që ato të kryhen në internet, në vend se me një prani fizike. Një raport nga monitorimi i zgjedhjeve të UKM nga Forumi për edukimin e rinisë thotë se zgjedhjet me prani fizike u organizuan nga 7 fakultete, ndërsa zgjedhjet në internet u organizuan nga 14 fakultete, dhe 2 nga fakultetet nuk organizuan fare zgjedhje (MOF, 2021). Raporti thekson më tej interesin e ulët për t'u kandiduar midis studentëve, me numrin e kandidatëve në 6 fakultete që janë më të ulët se numri i delegatëve që kërkohen të zgjidhen. Për sa i përket pjesëmarrjes, të dhënat tregojnë se është dukshëm më e lartë në fakultetet ku zgjedhjet u organizuan në internet, në krahasim me ato të organizuara me prani fizike.

Anëtarësimi në Aleancën veri-atlantike

Anëtarësimi zyrtar në Aleancën veri-atlantike (NATO) ishte një qëllim strategjik i Republikës së Maqedonisë së Veriut për gati tre dekada, i përcaktuar në vitin 1993 me miratimin e Rezolutës mbi përparësitë e politikës së jashtme të vendit nga anëtarët e atëhershëm të Kuvendit. Republika e Maqedonisë së Veriut fitoi statusin zyrtar të një vendi kandidat për anëtarësim në NATO në prill të vitit 1999, pas së cilës filloi përgatitjen dhe zbatimin e Planit të veprimit për anëtarësimin në Aleancë. Më pak se një dekadë më vonë, në 2008, në Samitin e NATO-s në Bukuresht, u mor një vendim për të marrë një ftesë anëtarësie pasi të zgjidhet kontesti për emrin me Greqinë. Ky formulim u përsërit në katër samitet e ardhshme në Lisbonë, Çikago, Uells dhe Varshavë midis 2010 dhe 2016.

Menjëherë pas nënshkrimit të Marrëveshjes finale për zgjidhjen e kontestit maqedono-grek të emrit dhe partneritetit strategjik në qershor të 2018, Maqedonia e Veriut mori një ftesë për të filluar bisedimet e pranimit për anëtarësimin në NATO në Samitin e Brukselit në korrik të 2018. Bisedimet e pranimit për anëtarësim përfunduan disa muaj më vonë dhe procedura për ratifikimin e Protokollit të anëtarësimit për anëtarësimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut nga të gjitha 29 vendet anëtare të Aleancës zgjati midis shkurtit 2019 dhe marsit të vitit 2020. Në fund të këtij procesi, Maqedonia e Veriut zyrtarisht u bë një anëtare e barabartë e NATO-s duke depozituar instrumentin e pranimit në Organizatën e traktatit të veri-atlantik në Departamentin e shtetit të SHBA, pas gati tre dekadash të punës në këtë qëllim strategjik.

Anëtarësimi i Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO është veçanërisht i rëndësishëm për t'u parë në kontekstin e detyrimeve dhe standardeve të pranuar për punën e ushtrisë, si dhe përfitimet e mundshme për vendin. Nga njëra anë, si një shtet anëtar, Republika e Maqedonisë së Veriut duhet të ndajë të paktën 2% të produktit të saj vjetor bruto për mbrojtjen, një synim që vendi pritet të arrijë në 2024. Nga ana tjetër, analizat e zhvillimeve në vendet fqinje anëtare të NATO-s tregojnë për një numër përfitimesh pozitive në pesë vitet e para pas pranimit: rritja e PBB-së dhe investimet e huaja direkte, performancë më e mirë mbi treguesit e qeverisjes së mirë, llogaridhënies politike dhe stabilitetit, si dhe rregullim më të mirë dhe nivele më të ulëta të korrupsionit (p.sh. Vellkovska, 2018).

Sidoqoftë, duke parë të dhënat në dritën e recesionit ekonomik të shkaktuar nga pandemia Kovid-19, është e vështirë të nxjerrësh një përfundim të qëndrueshëm rreth efekteve të mundshme të anëtarësimit në NATO për Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe qytetarët e saj të rinj. Me fjalë të tjera, megjithëse literatura tregon një korrelacion pozitiv midis anëtarësimit në NATO dhe përfitimeve që vijnë nga ajo, do të duhen të paktën disa vjet për të vlerësuar ndikimet e (jo)drejtpërdrejta të anëtarësimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO mbi fushat e (jo)drejtpërdrejta të lidhura me të rinjtë (p.sh. qasja buxhetore ndaj reformës në arsim dhe papunësia e të rinjve, por edhe sundimi i ligjit dhe reformat e tjera strukturore).

Integrimi evropian

Megjithëse Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë siguroi statusin e kandidatit për pranimin në Bashkimin Evropian (BE) përsëri në 2005 (afërsisht në të njëjtën kohë me Kroacinë, e cila tani është një vend anëtar i BE), vendi është ende në prag të BE-së. Për shumë vite, çështja e emrit të vendit, e cila ishte objekt i një mosmarrëveshje me Greqinë fqinjë, u konsiderua pengesa më e madhe për fillimin e procesit të negociatave. Me nënshkrimin e të ashtuquajturës Marrëveshje të Prespës pritej të hapet rruga për fillimin e shumëpritur të negociatave.

Por, përkundër pritjeve të tilla, fillimi i negociatave u parandalua në dy raste. Së pari, në tetor 2019, Presidenti i Francës, Emmanuel Macron, refuzoi të lejojë fillimin e procesit të negociatave me vendin, duke këmbëngulur që BE duhet të përqendrohet kryesisht në reformat e saj përpara se të përfshihet në ndonjë zgjerim të mëtejshëm, duke theksuar dhe nevojën për një metodologji të re e arritshme për vlerësimin e progresit të vendeve candidate. Në nëntor të vitit 2020, vijoi bllokada e dytë, kësaj here nga Bullgaria fqinje, e cila vuri veton në fillimin e negociatave me BE për Republikën e Maqedonisë së Veriut, duke kërkuar që mosmarrëveshjet historike, identitare dhe politike midis dy vendeve të zgjidhen së pari. Tani për tani, ka shumë pak sinjale optimiste që do të tregonin një zgjidhje të shpejtë të mosmarrëveshjes, dhe kështu një rifillim të integrimit evropian të vendit.

Padyshim, pasojat socio-politike të këtyre bllokadave mund të jenë serioze nëse nuk arrihet një zgjidhje e përshtatshme në kohën e duhur. Ekzistojnë shqetësime se vendimi për shtyrjen/ngrirjen e fillimit të negociatave për një kohë të pacaktuar do të ketë ndikim negativ në agjendën e reformave të vendit. Është e arsyeshme të presim që nëse vendimi i vetos nuk kapërcehet në një periudhë të shkurtër kohore, Republika e Maqedonisë së Veriut mund të përballlet me përkeqësim të niveleve të korrupsionit, rënie të ekonomisë dhe ngecje në demokratizim. Përveç kësaj, ekziston rreziku i rritjes së euroskepticizmit në mesin e qytetarëve, i cili deri më tani ka qenë i parëndësishëm.

Efektet e bllokadës së BE-së për procesin e integrimit tek të rinjtë janë direkte dhe domethënëse. Nëse i referohemi hulumtimit të kryer në vitin 2019 (Galevski, 2019) do të shohim se të rinjtë shprehin shpresë të madhe se vendi do të bëhet anëtar i Bashkimit Evropian në vetëm disa vjet. Viti mesatar kur ata menduan se

do të ndodhte ishte 2025, dhe madje edhe një e treta mendon se do të ndodhte më shpejt (para vitit 2023). Ajo që është gjithashtu e rëndësishme të përmendet është se dëshira e të rinjve për të migruar lidhet drejtpërdrejt me pritjet e tyre për hyrjen e vendit në BE. Në fakt, në sondazhin e vitit 2019, të atyre të rinjve që thanë se vendi do të bëhej anëtar i BE, madje 86% nuk e konsideruan emigrimin. Këto të dhëna theksojnë qartë rëndësinë e drejtpërdrejtë të anëtarësimit në BE për trendet e mundshme të migrimit në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Gjetjet e analizës krahasuese të ndryshimeve në qëndrimet e të rinjve ndaj proceseve të integrit në BE midis majit 2019 dhe dhjetorit 2020 janë paraqitur në tekstin e mëtejshëm të këtij studimi.

Kriza nga Kovid-19 dhe gjetjet fillestare rreth ndikimit tek të rinjtë

Megjithëse nga pikëpamja shëndetësore të rinjtë nuk janë grupmosha më e prekur nga pandemia Kovid-19 (OBSh, 2020a), ajo ende ndikon ndjeshëm në të gjitha aspektet e jetës së të rinjve dhe përbën një rrezik të veçantë për arsimimin, shëndetin mendor, punësimin dhe të ardhurat e disponueshme. Në fakt, edhe para krizës, integrimi arsimor, social dhe ekonomik i të rinjve ishte një sfidë e vazhdueshme në vendin tonë, por edhe globalisht. Në këtë kontekst, ka të ngjarë që të rinjtë dhe brezat e ardhshëm të të rinjve të përjetojnë shumë nga pasojat afatgjata të krizës nga Kovid-19 nëse nuk ndërmerren veprime të menjëhershme nga autoritetet për t'u rikuperuar në disa segmente.

Ndikimi ekonomik

Ndikimi ekonomik i Kovid-19 është një nga rreziqet më të mëdha për të rinjtë. Rezultatet e një studimi të kryer nga Organizata ndërkombëtare e punës (ONP 2020), i cili zbulon efektet katastrofike dhe disproporcionale të krizës mbi punëtorët e rinj në të gjithë botën, tregojnë se më shumë se një në gjashtë të rinj kanë ndërprerë punën që nga fillimi i pandemisë.

Në vendin tonë, kriza pritet të rrisë normën papunësisë tashmë të lartë tek rinia, e cila është një nga më të lartat në Evropë. Sipas të dhënave në dispozicion nga Zyra shtetërore e statistikave, papunësia e të rinjve (mosha 15-29 vjet) në vend ishte e vazhdimisht në rënie në 9 muajt e parë të pandemisë, me një rritje të shkallës së papunësisë prej 27,3% në tremujorin e parë të vitit 2020, duke arritur në 31,2% në tremujorin e tretë të vitit 2020. Që nga ajo kohë, ka pasur një rënie të papunësisë së të rinjve, e cila u përqëndrua në 28,8% në fund të tremujorit të parë të 2021, duke e sjellë atë më afër vlerës që ishte para pandemisë. Për më tepër, sipas të dhënave nga Agjencia e punësimit për periudhën nga marsi 2020 deri në maj 2020, pothuajse 12 mijë njerëz kanë humbur punën, dhe 3.300 prej tyre janë nën 29 vjeç - që do të thotë se çdo i katërti qytetar që ka humbur punën e tij gjatë pandemisë nga Kovid-19 bie në kategorinë e të rinjve (Radio Evropa e lirë, 2020). Nëse këtij numri i shtohet numri i të rinjve që punojnë në ekonominë jonformale, ka të ngjarë që numri të jetë edhe më i lartë. Për sa i përket të ardhurave, gjetjet ekzistuese gjithashtu tregojnë se rënia e të ardhurave tek të rinjtë është më e madhe krahasuar me rënien e popullatës së përgjithshme (për më shumë shih Rinia në krizë 2.0, 2021).

Ndikimi në arsim

Përveç ekonomisë, kur bëhet fjalë për rininë, arsimit është sektori më i prekur nga efektet e krizës nga Covid-19. Është e sigurt të thuhet se pandemia është tronditja më e madhe që ka përjetuar ndonjëherë sistemi arsimor në botë. Në vetëm disa muaj nga shpërthimi i pandemisë, më shumë se 180 vende në botë kanë mbyllur tërësisht ose pjesërisht institucionet e tyre arsimore, duke detyruar më shumë se 1.5 miliardë studentë të qëndrojnë në shtëpi (UNICEF 2020a).

Sfida kryesore në fushën e arsimit me të cilën përballen pothuajse të gjitha vendet në botë, përfshirë Republikën e Maqedonisë së Veriut, është mënyra më e mirë për të siguruar vazhdimësi në mësimdhënie dhe për të krijuar kushte për mësim në distancë. Sipas të dhënave të Ministrisë së arsimit dhe shkencës, në nivelin kombëtar 90% e studentëve ndjekin mësimet në internet, ndërsa për studentët e tjerë sigurohen mënyra alternative të ndjekjes së mësimet, zakonisht përmes televizionit ose duke shpërndarë materiale të shtypura për studentët. Ky mbulim i lartë i studentëve përmes mësimdhënies në internet mund të konsiderohet i suksesshëm në kuptim të faktit se sistemi arsimor në vend para pandemisë kishte një nivel jashtëzakonisht të ulët të digjitalizimit, infrastrukturës digjitale dhe aftësive digjitale midis shumicës së stafit mësimor. Sidoqoftë, ajo që mbetet për t'u vlerësuar në të ardhmen është cilësia e mësimdhënies gjatë pandemisë dhe shkalla e humbjeve të mësimet, veçanërisht midis kategorive të cenueshme të nxënësve dhe studentëve. Ajo që kemi ditur para krizës nga rezultatet e hulumtimeve ndërkombëtare si PISA është se studentët tanë tregojnë një nivel të ulët njohurish krahasuar me kolegët e tyre në botë, dhe kjo krizë ka potencialin të përkeqësojë më tej rezultatet arsimore nëse nuk vepohet shpejt dhe në mënyrë të përshtatshme.

Kur bëhet fjalë për arsimin duhet të marrim parasysh se pandemia nuk prek të gjithë të rinjtë në të njëjtën mënyrë. Ndikimet negative të pandemisë për sa i përket arsimimit fatkeqësisht ndihen më së shumti nga ata të rinj që vijnë nga familje të varfra ose janë pjesë e grupeve të marginalizuara (p.sh. personat me aftësi të kufizuara) dhe për këtë arsye ndihma që synon ato është më e nevojshme. Ajo që duket të jetë një rrezik i veçantë për sistemin tonë arsimor në të ardhmen e afërt është që disa studentë të largohen para kohe nga procesi arsimor për shkak të mundësive socio-ekonomike me të cilat përballen. Sipas parashikimeve aktuale globale, dhjetëra miliona studentë nuk kanë gjasa të kthehen kurrë në shkollë për shkak të pandemisë nga Covid-19 (Kombet e Bashkuara, 2020a).

Ndikimi mbi shëndetin mendor të të rinjve

Pandemia e Kovid-19 dhe karakteristikat e saj socio-ekonomike kanë një ndikim të rëndësishëm në shëndetin mendor dhe mirëqenien e të rinjve. Stresi i nxitur nga mundësia e infektimit, izolimi social, rreziku nga dhuna në familje, mundësitë e prishura ekonomike, arsimore dhe sociale dhe pasiguria e përgjithshme për të ardhmen janë vetëm disa nga mënyrat në të cilat kriza nga Kovid-19 ndikon në zhvillimin emocional dhe shëndetin mendor të rinisë. Edhe para pandemisë, afërsisht 1 në 5 të rinj në të gjithë botën jetonin me shëndet të dobët mendor dhe vetëvraska ishte një nga tre shkaqet kryesore të vdekshmërisë së të rinjve (OBSh, 2020b).

Sipas një studimi në Mbretërinë e Bashkuar për të rinjtë midis moshave 13 dhe 25, më shumë se 40% të anketuarve thanë se shëndeti i tyre mendor ishte shumë më i keq sesa ishte në fillim të pandemisë (Young Minds, 2020). Në një mënyrë të ngjashme, sipas Qendrave amerikane për kontrollin dhe parandalimin e sëmundjeve, një në katër të rinj amerikanë konsideruan vetëvrasje gjatë pandemisë, krahasuar me një në dhjetë të rritur që konsideruan të njëjtin hap (Qendra për kontrollin dhe parandalimin e sëmundjeve, 2020). Përveç kësaj, në një studim të UNICEF-it të kryer në nëntë vende, pothuajse gjysma e të rinjve thanë se ishin më pak të motivuar për të bërë aktivitete që zakonisht i gëzojnë, dhe pothuajse dy të tretat ndien nevojën për të kërkuar ndihmë me shëndetin e tyre mendor, por në praktikë vetëm gjysma e tyre e kanë bërë këtë (UNICEF, 2020b). Për më tepër, sipas të njëjtit studim, pandemia Kovid-19 ndikon negativisht në perceptimin e të rinjve për të ardhmen, veçanërisht tek gratë e reja që përballen me vështirësi të veçanta (ibid.).

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, për momentin, për fat të keq, ende nuk ka të dhëna të mjaftueshme për të vlerësuar ndikimin e krizës nga Kovid-19 në shëndetin mendor të të rinjve. Sipas rezultateve fillestare të hulumtimit të kryer nga UNFPA dhe Y-PEER, të rinjtë në Republikën e Maqedonisë së Veriut janë veçanërisht të brengosur për ndikimin e pandemisë në shëndetin e tyre mendor dhe gjendjen financiare. Përgjigjet e 700 të rinjve tregojnë se angazhimi i tyre civil dhe qasja në shërbimet shëndetësore ka rënë, qasja në arsimin gjithëpërfshirës seksual është pothuajse joekzistente dhe ata përballen me mungesë informacioni se si të raportojnë dhe t'i përgjigjen dhunës në familje. Shumë nga këto probleme, sipas hulumtimit, janë veçanërisht akute tek të rinjtë me aftësi të kufizuara (Kombet e Bashkuara, 2020b).

Prandaj, edhe pse kujdesi shëndetësor mendor është thelbësor për zhvillimin e suksesshëm të të rinjve, ai deri më tani nuk është integruar në planet e reagimit ndaj krizave nga Kovid-19 nga autoritetet shëndetësore të vendit. Kjo shkakton dëme të pakthyeshme në shëndetin e të rinjve dhe neglizhon një numër pasojash afatgjata që të rinjtë do të ndiejnë pas përfundimit të pandemisë.

Masat që synojnë zvogëlimin e efekteve të krizës tek të rinjtë

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, si në shumë vende të tjera, përgjigja kryesore ndaj krizës u përqendrua në shëndetësi, veçanërisht në muajt e parë. Pas kësaj periudhe fillestare, kishte një tranzicion gradual të përgjigjeve të shtetit nga menaxhimi i drejtpërdrejtë i krizës nga një perspektivë shëndetësore në zbatimin e masave për t'u marrë me dhe rikuperuar në zona të tjera dhe duke synuar më shumë kategori të qytetarëve, përfshirë edhe të rinjtë.

Në grupin e masave të Qeverisë për të trajtuar pandeminë, disa masa janë zbatuar posaçërisht për të rinjtë, shumica e tyre në fushën e ekonomisë dhe arsimit. Më të rëndësishmet janë disa lloje kartash dhe kuponësh brenda grupit të tretë të masave të shpallura në maj të 2020, duke përfshirë: një kupon prej 6.000 denarë për studentët dhe nxënësit e shkollave të mesme nga familje me të ardhura të ulëta, për të mbuluar tarifat e shkollimit ose akomodimin në konvikte; kartelë pagese prej 3,000 denarë të destinuara për studentët për të blerë produkte vendore dhe një kupon prej 30.000 denarë për bashkëfinancim të trajnimeve, trajnimeve dhe kurseve për IT dhe aftësi digjitale. Lidhur me shkallën e zbatimit të tyre, dokumenti i politikave “Të rinjtë në krizë 2.0” i cili i kushtohet kësaj çështje arrin në përfundimin se masat e parashikuara përdoren në mënyrë të konsiderueshme nga të rinjtë dhe përfaqësojnë korrespondojnë me fondet e dhëna për ta (për më shumë shih Rinia në krizë 2.0, 2021).

Si masa shtesë për të rinjtë, në dhjetor të 2020, Qeveria parashikoi subvencionimin e pagave të nëpunësve në 48 organizata rinore dhe organizata rinore prej 21.776 denarë në muaj, për 2 muaj dhe për nëpunësit me kohë të pjesshme në këto organizata. Kjo masë u parapri nga thirrja e Agjencisë për rini dhe sport në qershor të vitit 2020, për mbështetjen financiare të projekteve nga shoqatat dhe fondacionet për të zvogëluar efektet negative të krizës nga Covid-19 tek të rinjtë. Masa të tilla janë të rëndësishme duke pasur parasysh që organizatat rinore përballen me një sërë problemesh financiare dhe administrative të shkaktuara nga kriza, të cilat vënë në pikëpyetje qëndrueshmërinë dhe aftësinë e tyre për të mbajtur stafin ekzistues (për më shumë shih Krik 2020).

Në nivelin lokal, në shumicën e komunave, për tërë kohëzgjatjen e pandemisë, është e dukshme mungesa e masave specifike për të rinjtë që do të ndiqnin ose plotësonin boshllëqet në masat e miratuara nga Qeveria. Një përjashtim i pjesshëm nga kjo është përmirësimi i kushteve të mësimin në

distancë, si një fushë në të cilën disa komuna alokojnë fonde për të përmirësuar rrjetin e internetit në shkolla dhe për të siguruar pajisje elektronike për studentët nga familjet e rrezikuara nga shoqëria, në mënyrë që të zhvillohet një mësim i qetë në internet. Kompanitë private që marrin pjesë me donacionet e tyre për prokurimin e pajisjeve gjithashtu kanë një ndikim të konsiderueshëm në këtë pjesë.

Për momentin, ka një mungesë informacioni në lidhje me shkallën në të cilën këto masa për të rinjtë arrijnë të zvogëlojnë pasojat e krizës dhe cili është sukcesi i tyre në afat të shkurtër, të mesëm dhe të gjatë. Deri më tani, institucionet shtetërore nuk kanë dalë me një analizë specifike të përqendruar në masat e të rinjve që do të tregojnë krahasimisht efektin e tyre të pritur dhe real në jetën e të rinjve gjatë pandemisë. Për më tepër, ajo që mbetet si një pyetje e hapur dhe është e rëndësishme për të përcaktuar efektin e masave është një analizë se si të rinjtë i shohin masat e marra deri më tani, në çfarë mase ato korrespondojnë me nevojat dhe kërkesat e tyre dhe sa prej tyre ishin vetë përdorues të masave. Disa nga këto çështje janë objekt i analizës së mëtejshme në këtë studim.

Zgjedhjet e parakohshme për deputetë të Kuvendit të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe përfaqësimi i të rinjve në listat dhe programet e kandidatëve

Megjithëse ishte planifikuar fillimisht për 12 prill 2020, për shkak të pandemisë Kovid-19 dhe masave për të mbrojtur popullatën që rezultonte nga gjendja e jashtëzakonshme midis 18 mars dhe 22 qershor, zgjedhjet e parakohshme parlamentare u mbajtën në 15 korrik 2020. Të vendosur në gjashtë njësi zgjedhore, gjithsej 1.560 kandidatë që përfaqësonin 15 parti politike dhe koalicione morën pjesë në zgjedhje.

Duke u përqëndruar në zgjedhjet e parakohshme parlamentare në korrik 2020 si një rast studimi, analiza e botuar nga Fondacioni Westminster për demokraci (Galevski dhe Gjorgjiovaska, 2020) për herë të parë analizoi praninë e të rinjve dhe adresimin e çështjeve të të rinjve gjatë procesit zgjedhor si një akti themelor i pjesmarrjes demokratike. Përmes një depërtimi më të thellë në listat e kandidatëve dhe përbërjen parlamentare, si dhe programet parazgjedhore dhe programin e punës së Qeverisë së Maqedonisë së Veriut, analiza tregoi se të rinjtë kryesisht mungonin në proceset politike në lidhje me zgjedhjet parlamentare 2020.

Megjithëse të rinjtë në listat e kandidatëve përfaqësoheshin nga një numër relativisht i lartë i përfaqësuesve (19,17%), ata zakonisht ishin në vende me shanse më të ulëta për një mandat parlamentar. Për këtë arsye, nuk është për t'u habitur përfaqësimi i ulët i deputetëve të rinj në parlament menjëherë pas formimit të Qeverisë, e cila ka vetëm katër deputetë (3,33%) midis 18 dhe 29 vjeç. Për më tepër, përfaqësimi i ulët i përqindjes (më pak se 5%) i qytetarëve të rinj në legjislaturë në periudhën 2014 - 2024 (Galevski dhe Gjorgjiovaska, 2020), si dhe perceptimi i të rinjve për mbylljen e Kuvendit ndaj tyre si një grup i synuar (Mihajllovski, 2020) priten duke pasur parasysh mënyrën se si partitë politike trajtojnë të rinjtë në programet e tyre zgjedhore. Gjegjësisht, në shumicën e programeve partiake të përgatitura për zgjedhjet e parakohshme në korrik të 2020, të rinjtë trajtohen si objekte dhe marrës të ideve dhe planeve partiake për politikën rinore, në vend të pjesëmarrësve aktivë në përgatitjen, zbatimin dhe monitorimin e tyre (Galevski dhe Gjorgjiovaska, 2020). Gjithashtu, në zgjedhjet

e parakohshme parlamentare në korrik të 2020, shumica e partive dhe koalicioneve ofruan premtime retorike, abstrakte dhe joreale të politikave rinore. Sidoqoftë, shumica e pjesëmarrësve në zgjedhje kryesisht pajtohen se si duhet të duken zgjidhjet e propozuara për problemet dhe nevojat më të mëdha të rinisë.

Për këtë arsye, është veçanërisht e rëndësishme të theksohet se në dhjetor të 2020, seanca konstituive e Klubit për çështje dhe politika rinore dhe u mbajt në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Përmes ri-konstituimit¹ të Klubit për çështje dhe politika rinore u mundësua vazhdimësia në bashkëpunimin ndërpartiak dhe në përgjithësi puna e Kuvendit në fushën e politikave rinore. Përbërja e dytë e Klubit aktualisht ka 12 anëtarë nën moshën 35 vjeç. Ndër përparësitë strategjike për punën e Klubit për çështje dhe politika rinore janë: mbikëqyrja mbi zbatimin e Ligjit për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat rinore si dhe buxhetin e dedikuar për të rinjtë, vizitat dhe takimet e drejtpërdrejta me të rinjtë, prezantimi i një seance për çështje rinore dhe çështje të tjera nga interesi i të rinjve (Klubi për çështje dhe politika rinore, 2021).

---

1 Klubi për çështjet dhe politikat rinore u themelua në shtator të vitit 2017. Menjëherë pas themelimit, ky organ joformal në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë së Veriut nisi hartimin dhe miratimin e Ligjit për pjesëmarrjen e rinisë dhe politikat rinore.

Formimi i Qeverisë së re dhe ndryshimet e personelit në institucionet rinore

Menjëherë pas formimit të përbërjes parlamentare me mandat për 2020 - 2024, u formua Qeveria e re e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Është në interes të kësaj analize të përmendet se në Programin e punës së Qeverisë (miratuar në gusht të 2020), përmenden masat e të rinjve, por jo në të gjitha fushat e përfshira në programet zgjedhore të partive/koalicioneve fituese dhe jo në të njëjtën masë (Galevski dhe Gjorgjiovska, 2020). Kur lexoni programin e Qeverisë, mund të shihet lehtë se pothuajse të gjitha masat për të rinjtë kopjohen nga programi i Koalicionit “Ne mundemi”, ndërsa partnerët e tjerë në Qeveri nuk marrin pjesë me masat e tyre për të rinjtë (Galevski dhe Gjorgjiovska, 2020). Kjo ngre pyetjen për masën në të cilën partnerët e koalicionit në përgjithësi diskutojnë mbi përparësitë e përbashkëta që do të gjejnë një vend në programin qeveritar apo nëse masat rrjedhin automatikisht nga programi i fituesit të zgjedhjeve (dmth partia/koalicioni me numrin më të madh të mandateve).

Nëse fushat në të cilat përmenden të rinjtë në Programin e punës së Qeverisë analizohen në mënyrë tematike, mund të vërehet se këto janë më shpesh masa që lidhen me ekonominë, inovacionin, arsimin dhe sportin, të ndjekura nga bujqësia, zhvillimi rural dhe kultura. Masat për qytetarët e rinj të vendit pothuajse mungojnë plotësisht në fushën e integritit evropian, si dhe pjesëmarrjen e të rinjve në proceset e vendimmarrjes dhe punën e institucioneve. Një nga dobësitë kryesore në programin e Qeverisë është mungesa e një plani veprimi me mënyra të përcaktuara saktësisht për kryerjen e aktiviteteve të planifikuara, afati kohor në të cilin planifikohet zbatimi i tyre, si dhe implikimet financiare që ato do të kishin në buxhetin e shtetit. Duke u nisur nga kjo, kur flasim për masat për të rinjtë, ekziston nevoja për një përpunim më të mirë dhe më saktë të përcaktimeve të programeve, nëse ato janë pjesë e programeve të partive politike apo më vonë pjesë e programit të Qeverisë.

Pas formimit të qeverisë së re, zyrtarët në krye të institucioneve kryesore që punojnë në fushën e politikave me interes të drejtpërdrejtë për të rinjtë u ndryshuan. Konkretisht, në gusht të vitit 2020, ministresha e atëhershme e Punës dhe politikës sociale, znj. Milla Carovska u transferua në pozicionin ministror në Ministrinë e arsimit dhe shkencë, ndërsa në krye të MPPS u vendos ish-deputetja Jagoda Shahpaska. Për shkak të pandemisë nga Covid-19,

fokusi kryesor i këtyre institucioneve është në uljen e efekteve të krizës dhe planifikimin e procesit të rimëkëmbjes dhe normalizimit. Sidoqoftë, në programin e Qeverisë së re, nuk ka masa konkrete për të rinjtë që do të ndiqnin në përgjigje të krizës Kovid-19.

Drejtori i Agjencisë për rini dhe sport u ndryshua gjithashtu si institucioni kryesor kompetent për çështjet dhe politikat e të rinjve në vend. Pas mandatit tre-vjeçar të drejtorit të mëparshëm Darko Kaevski², zish-anëtari i ekipit kombëtar të hendbollit Naumçe Mojsovski u emërua si drejtori i ri i Agjencisë për rini dhe sport. Ai u emërua drejtor i Agjencisë nga pozicioni i kryetarit të Komisionit sportiv të partisë në pushtet LSDM. Sidoqoftë, megjithëse kanë kaluar më shumë se gjashtë muaj nga fillimi i mandatit të Mojsovskit, është e paqartë nëse ka një ndryshim në përparësitë strategjike të agjencisë, dmth në të cilën do të përqendrohet në katër vitet e ardhshme nën udhëheqjen e re.

Lidhur me sfidat me të cilat përballet Agjencia për rini dhe sport të përmendura në hulumtimin e mëparshëm të kryer nga Fondacioni Westminster për demokraci (Galevski, 2019), është e nevojshme të theksohet se nuk ka përmirësime të mëdha. Për më tepër, planet e veprimit për realizimin e përparësive të parashikuara në Strategjinë kombëtare rinore nuk ndiqen, dhe koordinimi i institucioneve shtetërore që krijojnë dhe zbatojnë politikat publike për të rinjtë është në një nivel relativisht të ulët. Ndryshimi i fundit i personelit në pozicionin e drejtorit të Agjencisë përforcon më tej përshtypjen se fokusi i sporteve (do të vazhdojë kështu) është disproporcionalisht më i madh se ai i nevojave të të rinjve, gjë që reflektohet në shpërndarjen e fondeve të siguruara për këta dy sektorë në ARS (Tabela 1).

Lidhur me financimin e politikave publike për të rinjtë, është veçanërisht e rëndësishme të përmendet se edhe pse buxheti i parashikuar i Agjencisë për rini dhe sport për vitin 2020 ishte më i larti në dy dekada të ekzistencës së institucionit, kriza ekonomike e shkaktuar nga pandemia e Kovid-19 shkaktoi shkurtime fondesh. Për më tepër, efektet negative të pandemisë pasqyrohen në buxhetin e parashikuar për vitin 2021, i cili zvogëlohet për 14,5 milion denarë krahasuar me vitin 2020. Përkundër këtij zvogëlimi, përqindja e buxhetit të alokuar për sportet, krahasuar me ato për politikat rinore, mbetet shumë më e lartë, edhe në kushte pandemike. Tabela 1 paraqet fondet e alokuara për rininë dhe sportin, brenda buxhetit të Agjencisë për rini dhe sport, në periudhën midis 2019 dhe 2021.

---

2 Në kohën e mbylljes së përmbajtjes së botimit, Kaevski është deputet dhe anëtar i Klubit për çështje dhe politika rinore në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Tabela 1. Buxheti i Agjencisë për rini dhe sport për periudhën 2019-2021

Viti	2019*	2020*	2021**
Buxheti total	549,402 milion denarë	540,960 milion denarë	526,436 milion denarë
Fonde të përcaktuara për sport	78,56 %	77,27 %	79,7 %
Fonde të përcaktuara për rini	4,5 %	3,78 %	3,76 %

*Llogaritja është bërë sipas buxhetit suplementar në vitin përkatës.

**Llogaritja është bërë në përputhje me buxhetin e miratuar për vitin 2021. Deri në mbylljen e përmbajtjes së botimit, informacioni mbi buxhetin suplementar të planifikuar nuk ishte në dispozicion.

A teal-tinted photograph showing a close-up of hands holding pens and papers, suggesting a research or methodology context. The image is overlaid with a solid teal background.

METODOLOGJIA

Për të fituar një pasqyrë më të thellë për faktorët që ndikojnë në qëndrimet e të rinjve, si dhe një pasqyrë krahasuese të ndryshimeve të mundshme midis dy pikave kohore (maj 2019 dhe dhjetor 2020), qasja metodologjike në këtë hulumtim mbështetet kryesisht në qasjen e përdorur në hulumtimin e botuar nga Fondacioni Westminster për demokraci në vitin 2019. Gjegjësisht, në këtë hulumtim termi “të rinj” u referohet shtetasve të Republikës së Maqedonisë së Veriut të cilët janë të moshës 15 deri 35 vjeç, edhe pse sipas Ligjit për pjesëmarrjen rinore dhe politikat rinore kufiri i sipërm për “të rinjtë” është 29 vjet. Ky vendim për të zgjeruar përkufizimin u mor duke marrë parasysh argumentet e paraqitura në literaturën profesionale (p.sh. Banka Botërore, 2003), si dhe nevojën për një qasje krahasuese të të dhënave. Gjithashtu, si në hulumtimet e mëparshme, pjesëmarrja socio-politike e të rinjve në ngjarjet shoqërore përcaktohet si anëtarësim në nisma dhe forma të ndryshme të organizimit qytetar (p.sh. shoqatat qytetare, aktivitetet joformale dhe format më të reja të angazhimit politik përmes mediave sociale).

Hulumtimi u krye në dy faza. Në fazën e parë, u krye një analizë e tryezës që përfshinte studime përkatëse, dokumente strategjike dhe informacione të tjera mbi politikat publike në lidhje me çështjet e të rinjve, të cilat u botuan midis tetorit 2019 dhe majit të 2021. Qëllimi i kësaj faze ishte informimi i qasjes kërkimore, analizimi i ndryshimeve shoqërore ndërmjet dy pikave kohore (paraqitur në kapitullin “Ndryshimet përkatëse në kontekstin lokal”) dhe pasurimi i njohurive të paraqitura në kapitujt “Gjetjet nga sondazhi telefonik dhe mostra përfaqësuese” dhe “Gjetjet nga sondazhi telefonik dhe mostrat shtesë”, veçanërisht në fushën e masave institucionale dhe hulumtimeve në lidhje me pandeminë e Covid-19, si dhe ndikimin e saj në popullatën e re të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Në fazën e dytë, u krye një sondazh telefonik³ i një reprezentuesi kombëtar të qytetarëve të rinj të Maqedonisë së Veriut (n = 1.133 të anketuar), nga agjencia kërkimore Instituti TIM në periudhën nga 1 deri më 13 dhjetor 2020. Mostra u nda në dy pjesë: një përfaqësues kombëtar mbi një bazë të rastit⁴ (n = 1.053 të anketuar) dhe një përfaqësues shtesë “përforcues” (n = 80 të anketuar), i cili u përfshi në sondazhin telefonik për të pasur një depërtim më të mirë në grupet demografike të të rinjve të cilët nuk përfaqësohen fort në përfaqësuesin kombëtar dhe sondazhe të tjera të këtij lloji. Këta janë të rinj me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike dhe të rinj nga bashkësitë më të vogla etnike (Serbë, Turq, Romë, Vllehë dhe bashkësi të tjera etnike). Për shkak të kësaj, në tekstin vijues gjatë prezantimit të të dhënave, do të tregohet se për cilën pjesë të mostrës të përfshirë në hulumtim bëhet fjalë.

Pyetësi i përdorur në sondazhin telefonik përfshinte temat e mëposhtme: 1) perceptimet e të rinjve për trendet sociale të vendit (6 pyetje), 2) migrimi dhe vështrim për të ardhmen e të rinjve (2 pyetje), 3) besimi në institucione dhe ndikimi personal (4 pyetje), 4) pjesëmarrja qytetare e të rinjve në shoqëri (4 pyetje), 5) pjesëmarrja politike dhe pjesëmarrja në proceset e vendimmarrjes (5 pyetje), 6) ndikimi i Covid-19 tek të rinjtë (6 pyetje) dhe 7) qëndrimet ndaj veprimtarisë socio-politike, vlerat politike dhe të menduarit kritik (2 pyetje). Për më tepër, u përfshinë dhjetë çështje socio-demografike (gjinia, mosha, përkatësia etnike, vendi i banimit, niveli i arsimit, statusi i familjes, punësimi dhe statusi financiar, si dhe pjesëmarrja në format e shoqatave dhe organizatave qytetare).

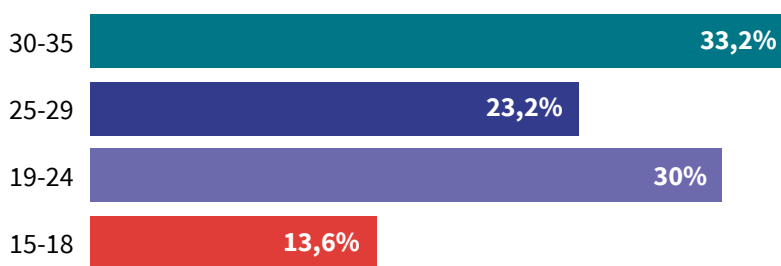
3 Norma e përgjigjeve, përkatësisht pjesëmarrjës në sondazh është 66%.

4 Niveli i besimit 95%, me kufirin e gabimit: +3.46%.

Përshkrimi i mostrës përfaqësuese kombëtare

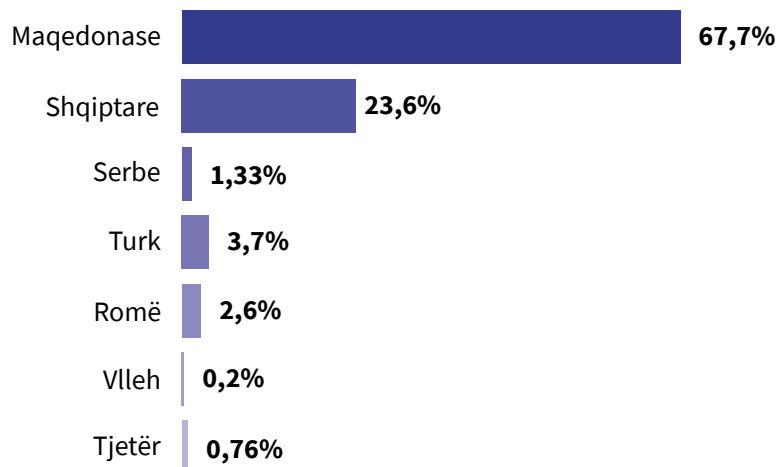
Në mostrën përfaqësuese kombëtare (n = 1.053 të anketuar), të anketuarit meshkuj dhe femra ishin të përfshirë në mënyrë të barabartë. Të anketuarit midis moshave 15 dhe 18 përfaqësojnë 13.6% të mostrës, midis moshave 19 dhe 23 ishin 30%, midis 25 dhe 29 ishin 23.2%, dhe midis 30 dhe 35 ishin 33.2% (Grafiku 1).

Grafiku 1. Shpërndarja e mostrës përfaqësuese kombëtare sipas grupmoshës.

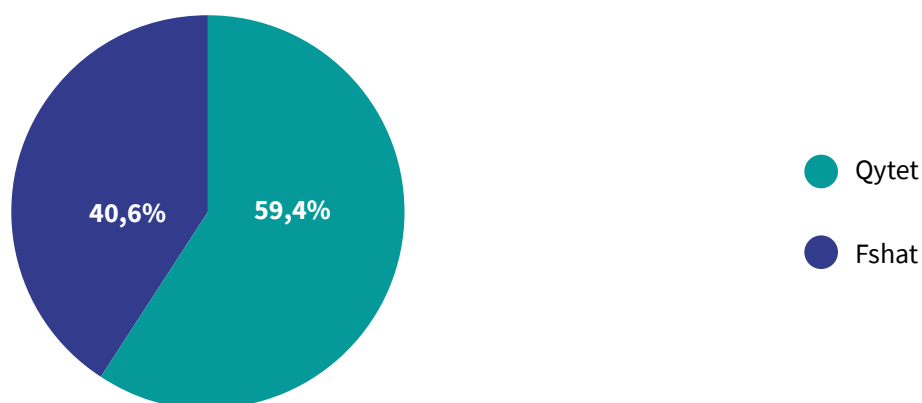

Për sa i përket përkatësisë etnike 67,7% e të anketuarve ishin Maqedonas, 23,6% Shqiptarë dhe 8,6% anëtarë të bashkësive më të vogla etnike (Serbë, Turq, Romë, Vllehë dhe bashkësi të tjera etnike) (Grafiku 2). Kur bëhet fjalë për vendbanimin, 59,4% e të anketuarve jetojnë në qytet, dhe pjesa tjetër 40,6% në fshat (Grafiku 3), me gati një të tretën e mostrës (29,7%) që jetojnë në rajonin e Shkupit (Grafiku 4).

Grafiku 2. Shpërndarja e të anketuarve nga mostra përfaqësuese sipas përkatësisë etnike.

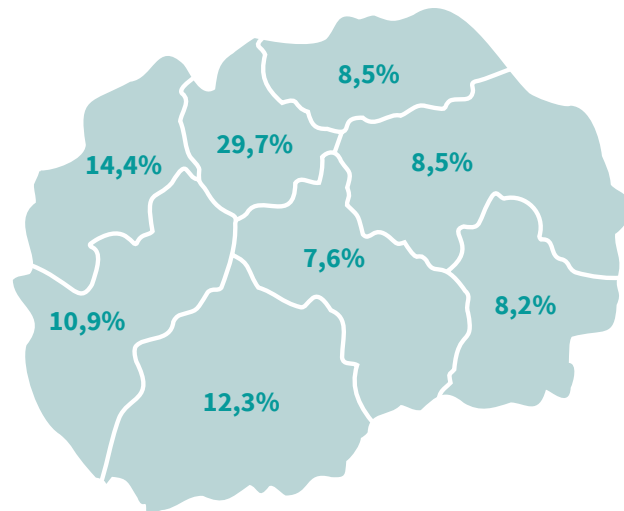

Grafiku 3. Shpërndarja e të anketuarve nga mostra përfaqësuese sipas vendbanimit.

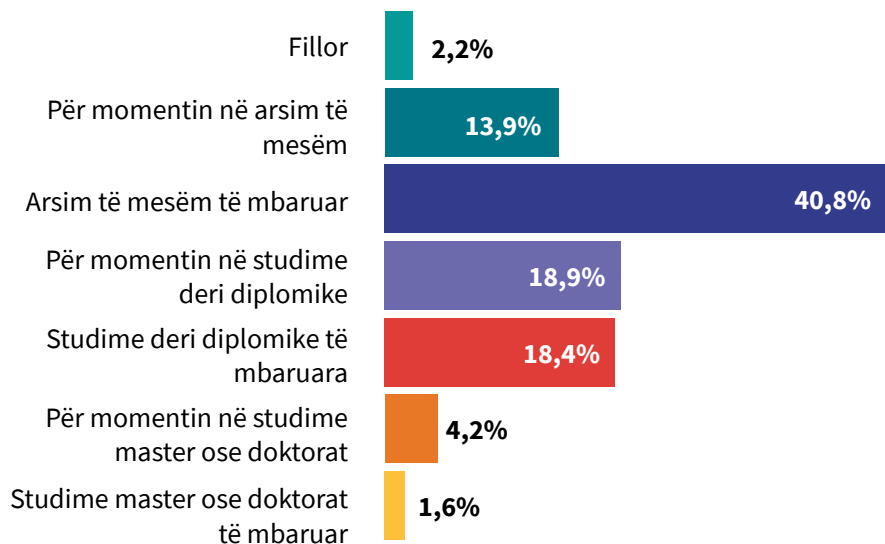

Grafiku 4. Shpërndarja e të anketuarve nga mostra përfaqësuese sipas rajonit ku jetojnë.

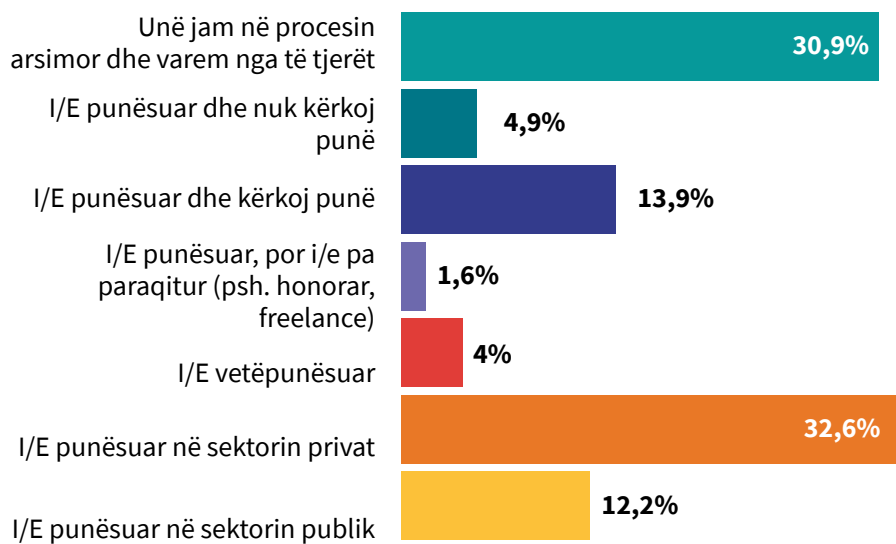

Sa i përket nivelit të arsimit të të anketuarve, 2,2% e tyre kishin përfunduar arsimin fillor, 13,9% në kohën e sondazhit ndiqnin shkollën e mesme, 40,8% kishin përfunduar arsimin e mesëm, 18,9% ishin studentë, 18,4% kishin përfunduar studimet, 4,2 % ishin regjistruar në studime master ose doktoraturë, dhe 1,6% kishin përfunduar ate (Grafiku 5). Sipas statusit të punësimit të të anketuarve, 30,9% e tyre ishin në procesin arsimor dhe vareshin nga të tjerët, 4,9% ishin të papunë por nuk kërkonin punë, 13,9% ishin nëpunës që kërkonin punë, 1,6% ishin të punësuar, por të padeklaruar (p.sh. punëtorë me kontratë), 4% ishin të vetëpunësuar, 32,6% ishin të punësuar në sektorin privat dhe 12,2% në sektorin publik (Grafiku 6).

Grafiku 5. Shpërndarja e të anketuarve nga mostra përfaqësuese sipas nivelit arsimor.

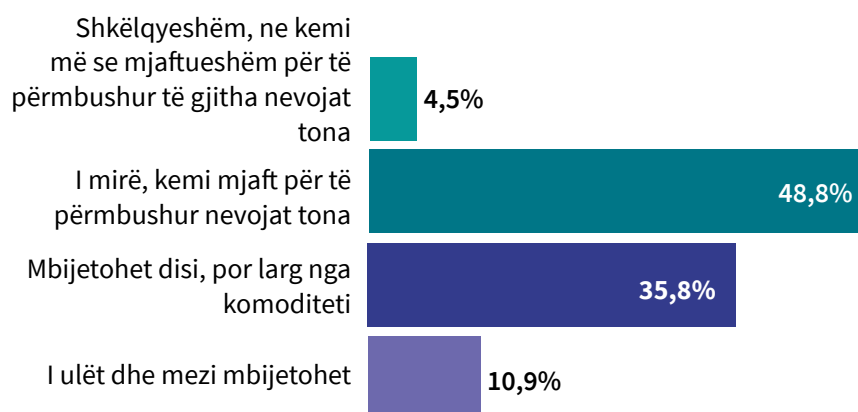

Grafiku 6. Shpërndarja e të anketuarve nga mostra përfaqësuese sipas statusit të punësimit.

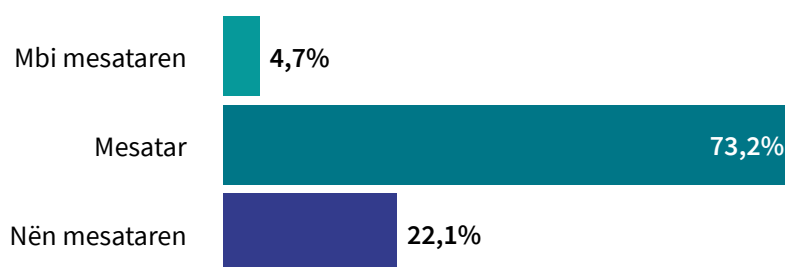

Të pyetur për të vlerësuar buxhetin e disponueshëm mujor në familjen e tyre, 48,8% e të anketuarve thanë se ai është brenda një diapazoni të mirë, pra i mjaftueshëm për të përmbushur nevojat e tyre (Grafiku 7). 35,8% thanë se me buxhetin e disponueshëm mujor në një farë mënyre arrijnë të mbijetojnë, por kjo nuk është aspak komode. Për 10,9% buxheti i familjes është i ulët dhe shumë i vështirë për të mbijetuar, ndërsa për 4,5% të mbetur buxheti i familjes është i shkëlqyeshëm dhe më se i mjaftueshëm për të përmbushur të gjitha nevojat e tyre. Sa i përket statusit financiar personal, 73,2% e të anketuarve e vlerësojnë atë si mesatare, për 22,1% është nën mesataren, dhe për pjesën tjetër 4,7% është mbi mesataren (Grafiku 8).

Grafiku 7. Shpërndarja e të anketuarve nga mostra përfaqësuese sipas buxhetit mujor të familjes.

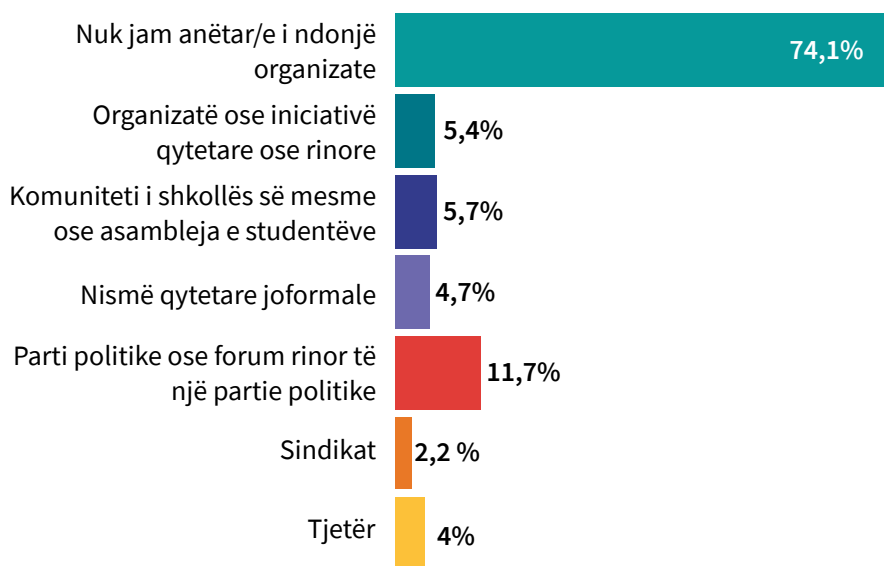

Grafiku 8. Shpërndarja e të anketuarve nga mostra përfaqësuese sipas statusit personal financiar.

Lidhur me anëtarësimin e të anketuarve në një nga format e organizatës civile dhe/ose rinore të disponueshme në vend, rreth 74,1% nuk janë anëtarë askund, dhe 25,9% tjerët janë anëtarë në të paktën një nga format e ofruara. Kështu, 5,4% e të anketuarve janë anëtarë të një organizate ose iniciative qytetare ose rinore, 5,7% janë anëtarë të një komuniteti të shkollës së mesme ose asamblesë studentore, 4,7% janë anëtarë të një iniciative civile joformale, 11,7% janë anëtarë të një partie politike ose forumeve të tyre rinore, 2,2% në sindikata dhe 4% në forma të tjera të shoqatës civile (Grafiku 9). Është interesante të theksohet se nga të gjitha format e organizimit të mbuluara nga pyetësi, anëtarësimi në parti politike, pra në forumet rinore, spikati si më i zakonshmi në mesin e të anketuarve. Ky është pothuajse dyfishi i numrit të rinjve që janë anëtarë të partive politike, dmth forume rinore (11,7%) nga forma tjetër më e zakonshme e shoqatave, të shoqërisë civile/organizatave rinore ose nismave (5,4%).

Grafiku 9. Shpërndarja e të anketuarve nga mostra përfaqësuese sipas anëtarësimin në forma të ndryshme të organizimit qytetar.⁵

⁵ Duke iu përgjigjur kësaj pyetje, të anketuarit patën mundësinë të tregojnë të gjitha format e organizimit qytetar në të cilat ata janë anëtarë.

Përshkrim i mostrave shtesë

Një shembull shtesë “përforcues” u përfshi në sondazhin telefonik (n = 80 të anketuar), në mënyrë që të fitonte një pasqyrë më të mirë në grupet demografike të të rinjve që janë më pak të përfaqësuar në mostrën përfaqësuese kombëtare dhe sondazhet e tjera të këtij lloji. Këta janë të rinj me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike dhe të rinj nga bashkësitë më të vogla etnike (Serbë, Turq, Romë, Vllehë dhe bashkësi të tjera etnike). Për shkak të kësaj, në tekstin vijues, gjatë prezantimit të të dhënave do të tregohet për cilën pjesë të mostrës së përfshirë në hulumtim bëhet fjalë.

Personat me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike

Nga mostra e personave me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike (n = 36), 25% ishin femra dhe 75% ishin meshkuj. Sa i përket nivelit më të lartë të arsimit të përfunduar, për 27,8% të të anketuarve është arsimiti fillor, për 52,8% arsimi mesëm, dhe 8,3% kanë përfunduar studime universitare, master dhe doktoraturë. Pjesa e mbetur prej 11,1% e të anketuarve janë aktualisht në arsimin mesëm, dmth. të varur nga të tjerët. Sa i përket statusit të punësimit të të anketuarve, shumica e tyre (27,8%) janë të papunë dhe nuk kërkojnë punë, pasuar nga të punësuarit në sektorin privat (25%), të anketuarit e papunë që kërkojnë punë (22,2%) dhe nëpunësit e sektorit publik (13,9%). Pothuajse dy të tretat e të anketuarve (63,9%) e vlerësojnë statusin e tyre financiar si nën mesataren, një e treta (33,3%) si mesatare dhe vetëm 2,8% si mbi mesataren.

Të rinjtë nga komunitetet më të vogla etnike

Nga mostra e të rinjve nga komunitetet më të vogla etnike (Serbë, Turq, Romë, Vllehë dhe bashkësi të tjera etnike) (n = 143), 48% ishin femra dhe 52% ishin meshkuj. Sa i përket nivelit më të lartë të arsimit të përfunduar, për 17,5% të të anketuarve është arsimi fillor, për 49,7% arsim i mesëm, dhe 28% kanë përfunduar studime universitare, master dhe doktoraturë. Pjesa e mbetur prej 4,9% e të anketuarve janë aktualisht në arsimin e mesëm. Sa i përket statusit të punësimit të të anketuarve, pothuajse një e treta (30,1%) janë të papunë dhe kërkojnë punë, pasuar nga të punësuarit në sektorin privat (18,9%), të punësuarit në sektorin publik (17,5%), të anketuarit që janë në procesin arsimor dhe varen nga të tjerët (16,8%), të anketuarit e papunë që nuk kërkojnë punë (10,5%), të vetëpunësuar (5,6%) dhe të anketuar të punësuar që nuk janë regjistruar (0,7%). Gjysma e të anketuarve (51%) e vlerësojnë statusin e tyre financiar si nën mesatar, 46,2% si mesatare dhe vetëm 2,8% si mbi mesataren.

Kufizimet e hulumtimit

Një nga kufizimet kryesore të mundshme të hulumtimit tonë që duhet të merret në konsideratë është periudha specifike në të cilën është kryer. Gjegjësisht, hulumtimi u krye në kulmin e pandemisë së Kovid-19 (dhjetor, 2020) dhe në kushtet e rritjes së pasigurisë politike jashtë vendit të shkaktuar nga vetoja bullgare në fillimin e negociatave me Bashkimin Evropian nga ana e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Vetë natyra e pyetësorit, e cila përmban të ashtuquajturat pyetje të mbyllura, të cilave u kërkohet që të anketuarve t'u përgjigjen opsioneve të përgjigjeve të përcaktuara më parë, mund të merren si kufizime. Ky kufizim është në fakt një nga ato më karakteristike për kërkime të këtij lloji që është deklaruar në literaturën profesionale (Babbie, 2009).

Përkundër kufizimeve të tilla, ne besojmë se ky hulumtim i kryer në një mostër përfaqësuese të të rinjve do të pasurojë ndjeshëm kuptimin tonë të perceptimit të të rinjve në lidhje me disa parametra kyç socio-politik.

**GJETJET NGA
SONDAZHI
TELEFONIK I
MOSTRËS
PËRFAQËSUESE**

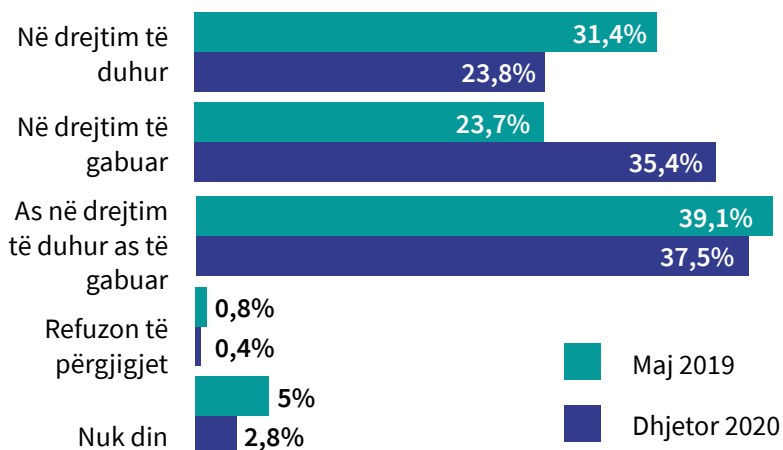
Perceptimi i të rinjve për trendet shoqërore në vend dhe pozicioni i tyre në shoqëri

Vlerësimi i përgjithshëm i të rinjve për drejtimin në të cilin po lëviz vendi

Në fillim të sondazhit telefonik, të anketuarve u kërkua të vlerësonin nëse gjërat në vend po lëviznin në drejtimin e duhur ose të gabuar, për të cilin u ndanë pikëpamjet e të rinjve (Grafiku 10). Pothuajse një e katërta e të anketuarve (23,8%) besojnë se gjërat në vend po lëvizin në drejtimin e duhur, ndërsa më shumë se një e treta (35,4%) besojnë se drejtimi në të cilin po lëviz vendi është i gabuar. Shumica e të anketuarve (37,5%) besojnë se vendi nuk po lëviz as në drejtimin e duhur dhe as në drejtimin e gabuar. Krahasuar me popullatën e përgjithshme (IRI, 2021), është interesante të theksohet se të rinjtë tregojnë qëndrime relativisht të ngjashme me qytetarët e tjerë të rritur - 20% e tyre besojnë se vendi po lëviz në drejtimin e duhur dhe 28% në drejtim të gabuar. Dallimi i vetëm më i madh shfaqet në mesin e të anketuarve që mendojnë se Republika e Maqedonisë së Veriut nuk po lëviz as në drejtim të mirë dhe as në drejtimin e gabuar (50% e popullsisë së përgjithshme, përkundrajt 37,5% e të rinjve).

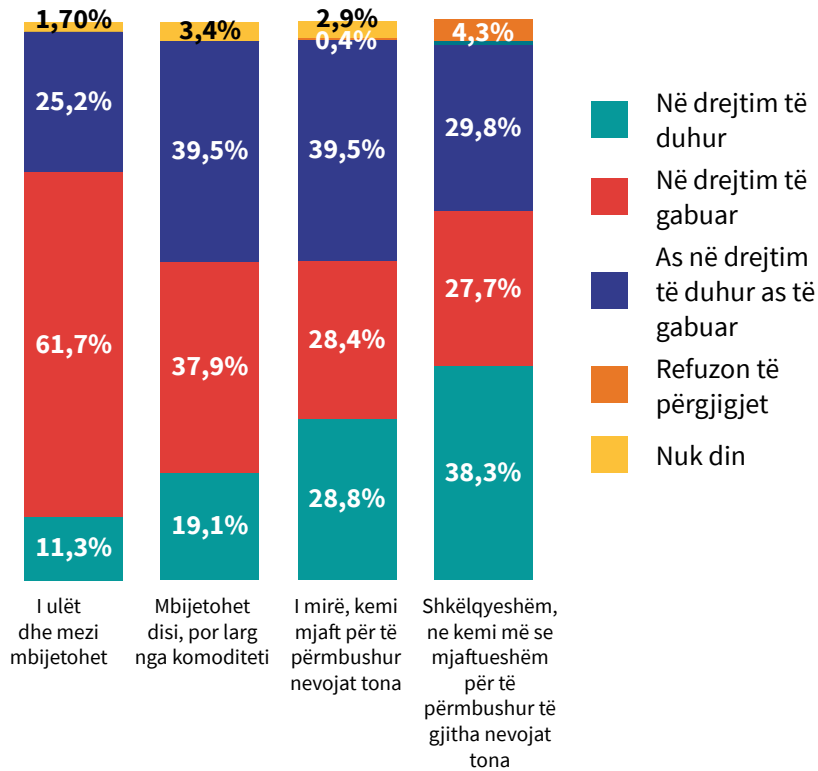
Nëse krahasojmë me të dhënat nga maji 2019, mund të shohim një rënie prej 7,6% të numrit të të anketuarve që mendojnë se gjërat në vend po lëvizin në drejtimin e duhur dhe një rritje prej 11,7% të numrit të të anketuarve që mendojnë se vendi po ecën në drejtim të gabuar. Ndryshime të tilla mund të interpretohen në dritën e krizës socio-ekonomike të shkaktuar nga pandemia Kovid-19, si dhe frenimi i proceseve të integritit evropian për shkak të dy bllokadave nga Franca (tetor 2019) dhe Bullgaria (nëntor 2020).

Grafiku 10. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Në përgjithësi, a po lëvizin gjërat në drejtimin e duhur apo të gabuar?” Në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

Kur analizohej ndikimi i variablave demografikë në qëndrimet e të anketuarve, buxheti i disponueshëm mujor në familjen e tyre u veçua si një faktor i rëndësishëm për nivelin e optimizmit. Ngjashëm me sondazhin e vitit 2019, të anketuarit me buxhet shumë të ulët familjar ishin afërsisht dy herë më të bindur se të anketuarit e tjerë se vendi po lëvizte në drejtim të gabuar (Grafiku 11). Sidoqoftë, edhe në grupin e të anketuarve me një buxhet familjar që tejkalon të gjitha nevojat e tyre, një e treta e të rinjve (27,7%) besojnë se vendi po lëviz në drejtimin e gabuar.

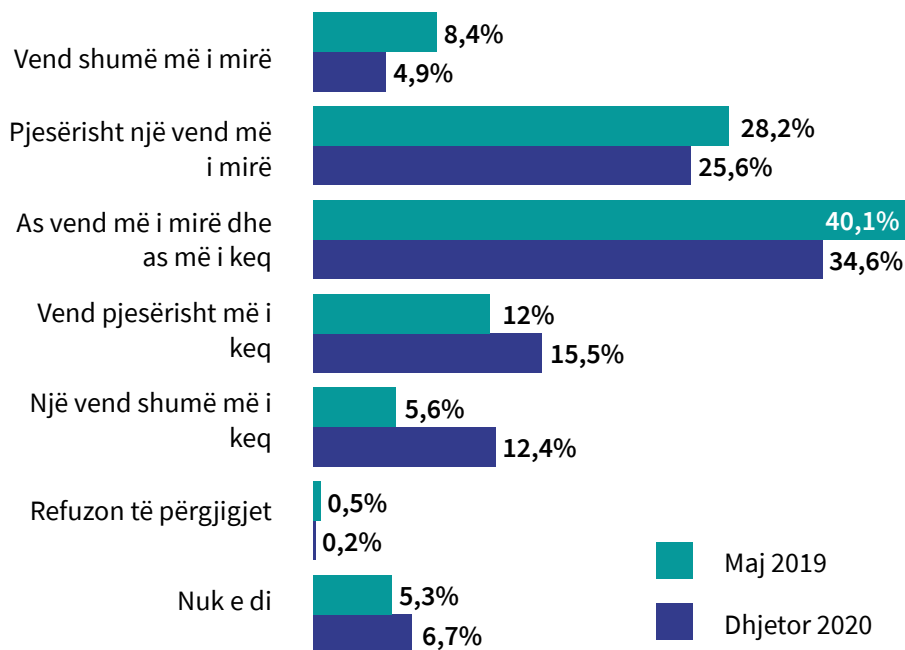
Grafiku 11. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Në përgjithësi, a po lëvizin gjërat në drejtimin e duhur apo të gabuar?”, të ndara sipas buxhetit mujor të disponueshëm në familjet e tyre.

Në pjesën e parë të sondazhit, nga të anketuarit u kërkua të vlerësonin se si do të ndryshojë vendi në pesë vjet, për sa i përket të rinjve. Pothuajse një numër i barabartë i të anketuarve besojnë se për pesë vjet vendi do të jetë më i mirë (30,5%) dhe vend më i keq për të jetuar (27,9%) (Grafiku 12). Krahasuar me popullsinë e përgjithshme, është interesante të përmendet se deri në 79% të qytetarëve besojnë se brezi i sotëm i të rinjve nuk kanë një të ardhme të mirë në vend, dhe vetëm 16% e qytetarëve kanë pikëpamje të kundërt (IRI, 2021).

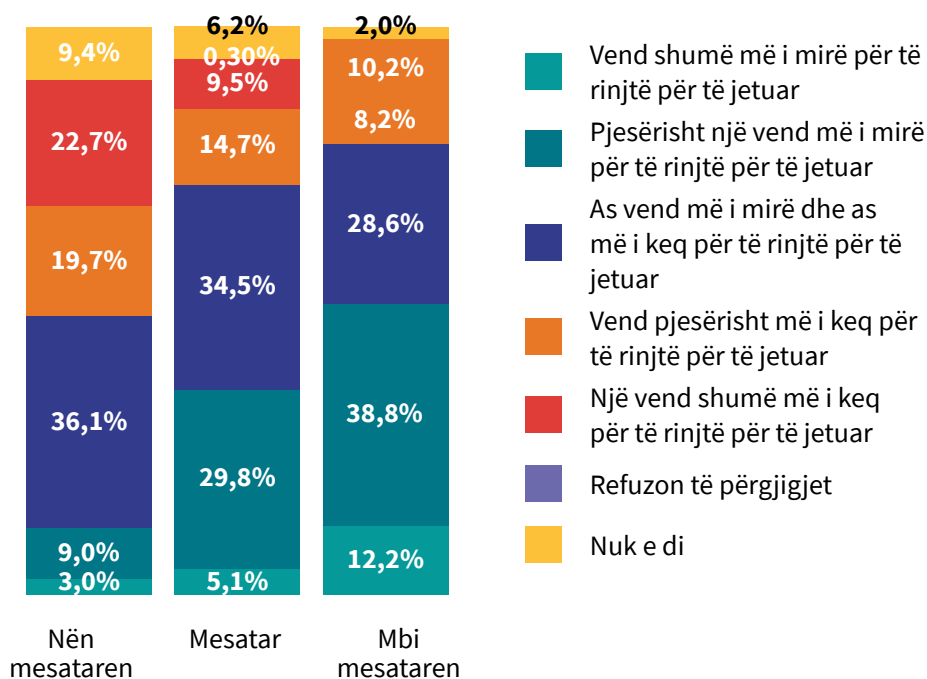
Krahasuar me përgjigjet e të rinjve nga maji i vitit 2019, mund të vërehen ndryshime të caktuara në qëndrimet e të anketuarve. Më e rëndësishmja është rënia prej 5% në grupin e të rinjve me mendimin se shteti për 5 vjet nuk do të jetë as vend më i mirë dhe as më i keq për të jetuar për të rinjtë dhe rritja prej 6,8% në grupin e të rinjve që besojnë se për 5 vjet Maqedonia e Veriut do të jetë një vend shumë më i keq për të jetuar për të rinjtë. Ndërrime të tilla mund të vijnë për shkak të ndryshimeve në kontekstin socio-politik dhe ekonomik të vendit në 18 muajt e fundit, të përmendura në kapitullin “Ndryshimet përkatëse në kontekstin lokal”.

Grafiku 12. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sipas jush, 5 vjet nga sot shteti do të jetë...”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

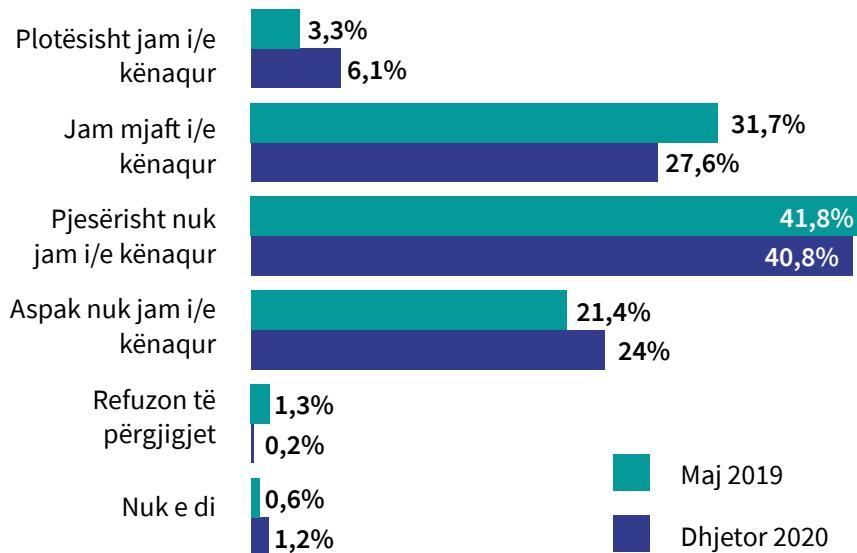
Ngjashëm me pyetjen e mëparshme, të anketuarit me status financiar mesatar ose mbi mesataren tregojnë optimizëm më të madh për ndryshimet në vend në 5 vitet e ardhshme (Grafiku 13). Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet se pavarësisht nga statusi financiar, afërsisht një e treta e tre grupeve të të anketuarve besojnë se në 5 vitet e ardhshme në vend nuk do të ketë ndryshime të rëndësishme, dmth nuk do të bëhet as më mirë as më keq për jetën e të rinjve.

Grafiku 13. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sipas jush, 5 vjet nga sot shteti do të jetë...”, i ndarë sipas statusit financiar.

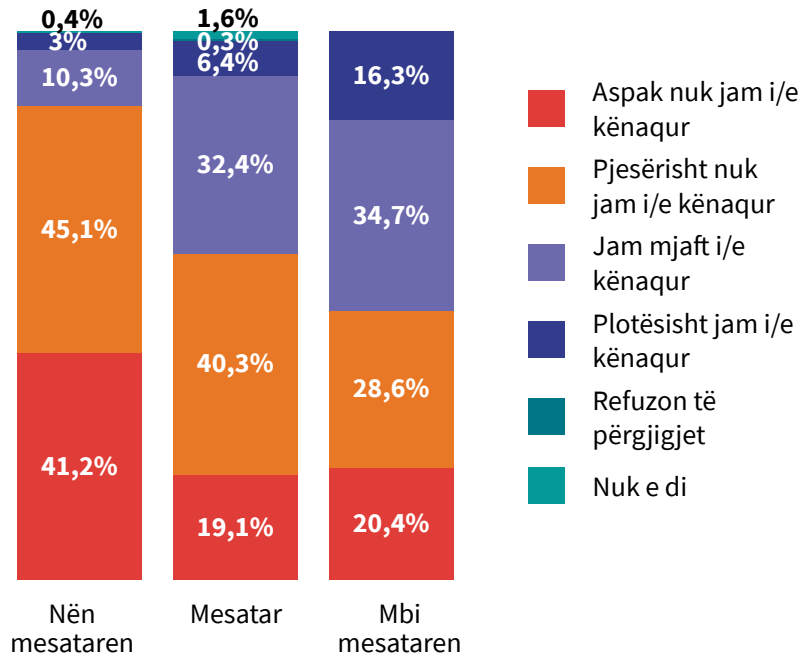
Të pyetur për të vlerësuar kënaqësinë e tyre me pozitën e tyre si të rinj në shoqëri, të anketuarit ofruan përgjigje të ngjashme me të dhënat e majit 2019 (Grafiku 14). Pothuajse dy të tretat e të anketuarve (64,8%) janë plotësisht ose pjesërisht të pakënaqur me pozitën e tyre në shoqëri, ndërsa afërsisht një e treta (33,7%) e të anketuarve janë plotësisht ose pjesërisht të kënaqur. Të dhëna të tilla janë befusuese duke pasur parasysh faktin se të rinjtë janë një nga grupet më të prekura me pandeminë Kovid-19 (Të rinjtë në krizë 2.0, 2021), prandaj pritej një tendencë më e fortë për përgjigje pesimiste.

Grafiku 14. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Si një i ri, sa jeni të kënaqur personalisht me pozitën tuaj në shoqëri?” Në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

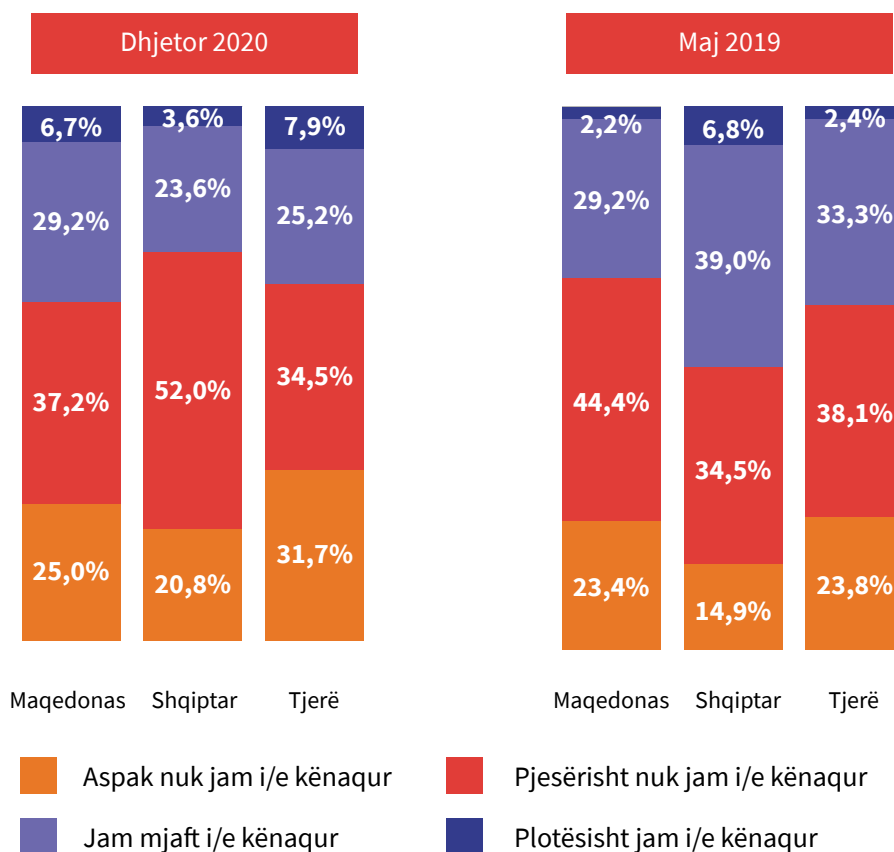
Statusi financiar i të anketuarve është një faktor i rëndësishëm për përgjigjet e tyre në drejtim të kënaqësisë me pozitën e tyre në shoqëri. Ngjashëm me rezultatet e sondazhit në 2019, të anketuarit me status financiar nën mesataren janë pothuajse dy herë më të pakënaqur me pozitën e tyre në shoqëri, krahasuar me kolegët e tyre me status financiar mbi mesataren (Grafiku 15).

Grafiku 15. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Si një i ri, sa jeni të kënaqur personalisht me pozitën tuaj në shoqëri?”, ndarë sipas statusit financiar.

Kur analizohet marrëdhënia midis përkatësisë etnike dhe nivelit të kënaqësisë së të anketuarve me pozitën e tyre në shoqëri si të rinj, ka një rritje të dukshme të nivelit të pakënaqësisë në të gjitha bashkësitë etnike krahasuar me rezultatet e majit 2019 (Grafiku 16). Ky ndryshim mund të jetë për shkak të bllokadave të jashtme në integrimet në BE dhe/ose efekteve negative të pandemisë Kovid-19 dhe masave që i trajtuan këto efekte tek qytetarët e rinj të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet rritja e pakënaqësisë mes të anketuarve të përkatësisë etnike shqiptare me 17,5%, të cilët në maj 2019 treguan optimizëm dukshëm më të lartë se grupet e tjera etnike. Një interpretim i mundshëm i këtij ndryshimi është lidhja më e fortë personale me idenë e anëtarësimit në BE midis shqiptarëve etnikë në vend (Damjanovski dhe Kircher, 2019). Një atashim i tillë mund të shkaktojë pakënaqësi më të theksuar me ngecjen në integrimin evropian dhe efektet negative që ajo ka në mundësitë për zhvillim personal në të ardhmen dhe përparim në karrierë të të anketuarve nga komuniteti etnik shqiptar.

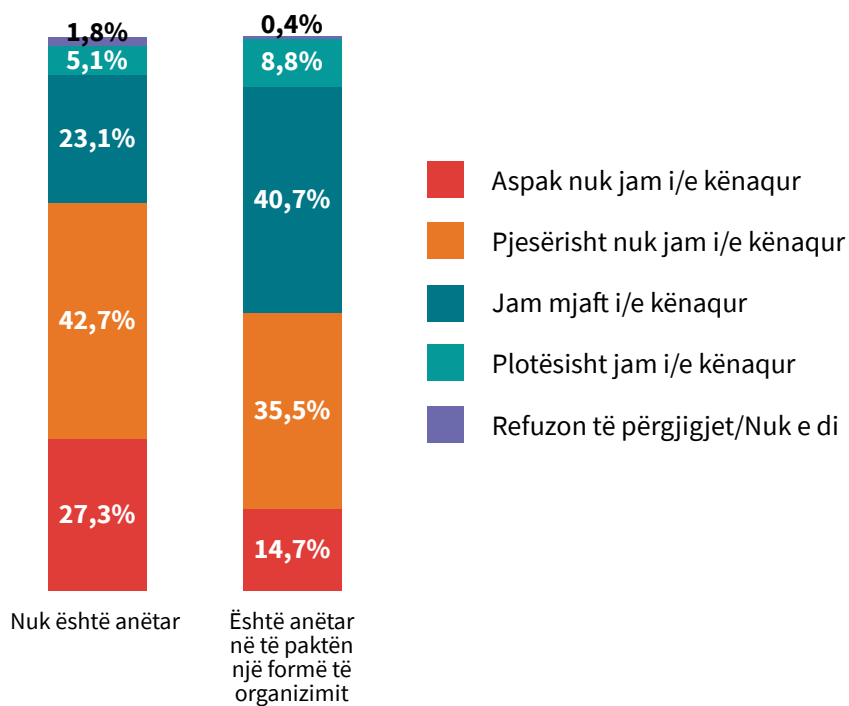
Grafiku 16. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Si një i ri, sa jeni të kënaqur personalisht me pozitën tuaj në shoqëri?”, e ndarë sipas përkatësisë etnike, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

Nëse shikojmë nivelin e kënaqësisë së të anketuarve me pozitën e tyre në shoqëri për sa i përket anëtarësimit të tyre në forma të ndryshme të organizimit qytetar, mund të shihet se niveli dukshëm më i lartë i kënaqësisë shprehet nga të rinjtë që janë anëtarë të së paku një forme të organizimit qytetar (p.sh. organizata ose nisma qytetare ose rinore, komunitete të shkollës së mesme ose asambleja studentore, nisma qytetare joformale, parti/forume rinore, format e sindikatës, etj.). Kështu, 49,5% e të rinjve që janë anëtarë të së paku një forme të organizimit qytetar janë të kënaqur me pozitën e tyre në shoqëri, ndërsa kjo është e vërtetë për afërsisht një të tretën (28,8%) të të rinjve që nuk janë anëtarë të ndonjë prej formave të ofruara të organizimit qytetar (Grafiku 17). Gjetje të tilla theksojnë rëndësinë e formave të ndryshme të organizimit qytetar për proceset e zhvillimit të aktivitetit të të rinjve dhe rritjen e pjesëmarrjes socio-politike. Prandaj, të rinjtë që janë të përfshirë në mënyrë aktive në jetën shoqërore kanë një imazh më pozitiv për veten dhe pozitën e tyre si një i ri në Maqedoninë e Veriut.

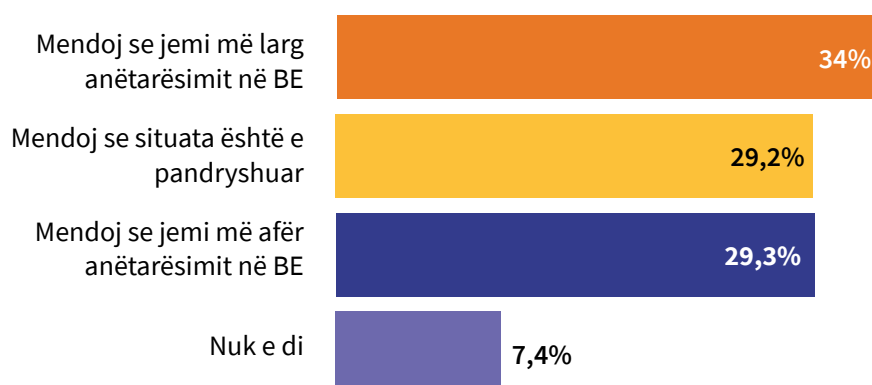
Grafiku 17. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Si një i ri, sa jeni personalisht të kënaqur me pozitën tuaj në shoqëri?”, ndarë sipas anëtarësimit në format e organizimit qytetar.

Pikëpamjet e të rinjve mbi perspektivën evropiane të Maqedonisë së Veriut

Për temën e proceseve të integritimit evropian dhe perceptimet e të rinjve të Republikës së Maqedonisë së Veriut rreth progresit të vendit drejt BE-së në vitin e kaluar⁶, qëndrimet e të rinjve janë të ndara. Pothuajse një numër i barabartë i të rinjve mendojnë se vendi është më afër anëtarësimit në BE (29,3%) dhe se situata nuk ka ndryshuar (29,2%), ndërsa 34% besojnë se vendi në dhjetor 2020 ishte më larg nga anëtarësimi në BE se dhjetori 2019 (Grafiku 18). Pikëpamje të tilla të të rinjve mund të interpretohen si pasojë e fillimit të pasuksesshëm të negociatave të pranimit në Samitin e BE në dhjetor të 2019 (për shkak të bllokadës nga Franca), si dhe vetos nga Bullgaria në nëntor të 2020.

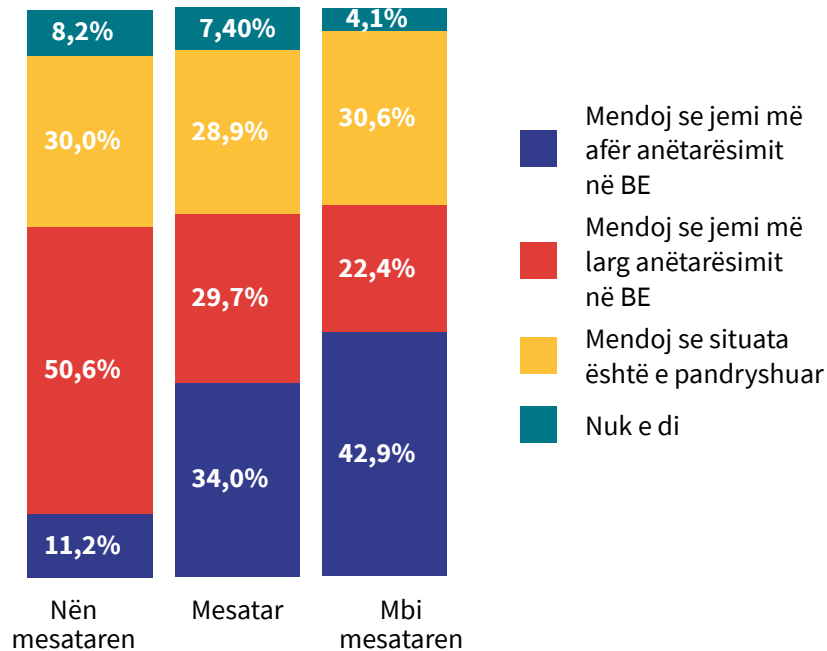
Grafiku 18. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen „A mendoni se jemi më afër apo më larg hyrjes në Bashkimin Evropian, krahasuar me këtë kohë të vitit të kaluar?“.

Nëse shikojmë lidhjen midis perceptimeve të të rinjve rreth progresit të bërë nga vendi në drejtim të anëtarësimit në BE dhe statusit të tyre financiar, nuk është për t'u habitur që pikëpamjet e të anketuarve me status financiar nën mesataren janë pothuajse dy herë më negative se sa pikëpamjet e të anketuarve me status mesatar ose mbi mesataren (Grafiku 19). Megjithatë perceptimi i mungesës së ndryshimit është pothuajse në mënyrë të barabartë i pranishëm në mesin e të anketuarve pavarësisht nga statusi i tyre financiar, perceptimet optimiste të afrimit me anëtarësimin në BE po rriten ndërsa statusi financiar i të anketuarve rritet (siç ishte rasti në studimin e vitit 2019).

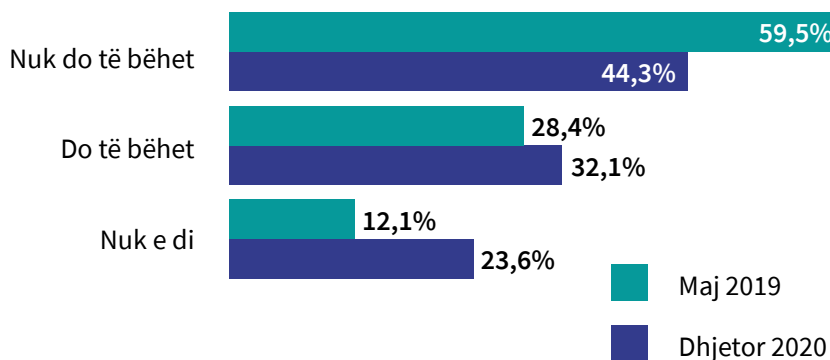
6 Pyetja i referohej periudhës dhjetor 2019 - dhjetor 2020.

Grafiku 19. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A mendoni se jemi më afër apo më larg hyrjes në Bashkimin Evropian, krahasuar me këtë kohë të vitit të kaluar?”, ndarë sipas statusit financiar.

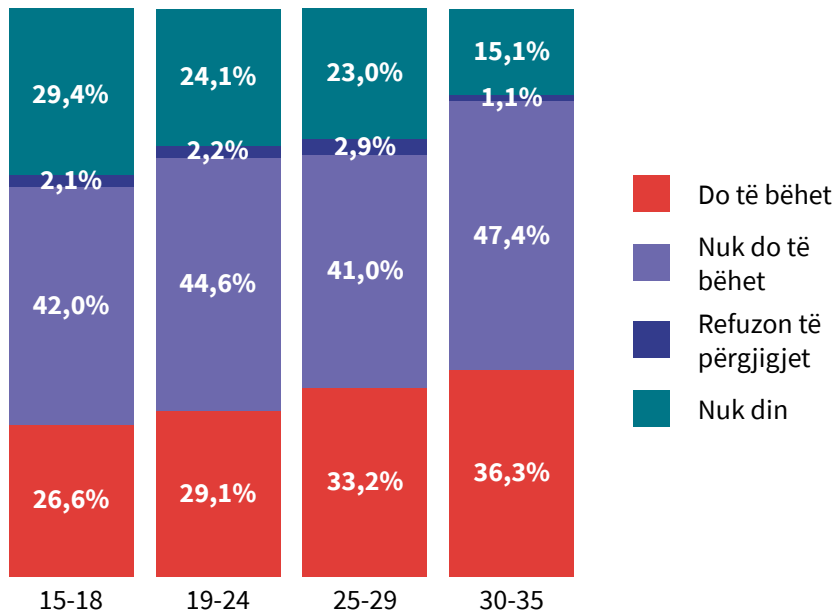
Të pyetur nëse Republika e Maqedonisë së Veriut do të bëhet ndonjëherë anëtare e Bashkimit Evropian, 44% e të anketuarve japin një përgjigje pohuese, ndërsa një e treta (32%) nuk pajtohen. Krahasuar me të dhënat nga maji 2019, ka një rënie prej 15,2% të optimizmit për anëtarësimin në BE dhe një rritje prej 11,5% të pasigurisë për këtë çështje (Grafiku 20). Dallimet midis rezultateve mund të interpretohen në terma të ndikimeve të jashtme politike në periudhat kohore kur u mblodhën të dhënat. Gjegjesisht, në maj 2019 (më pak se një vit pas zgjidhjes së kontestit me Greqinë) mbizotëroi optimizmi i përgjithshëm për integrimin evropian dhe pritej një fillim i shpejtë i negociatave të pranimit me BE. Mbledhja e të dhënave në dhjetor 2020 u parapri nga dy bllokada të proceseve të integrimin evropian (nga Franca në tetor 2018 dhe nga Bullgaria në nëntor 2020).

Grafiku 20. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sipas mendimit tuaj, a do të bëhet vendi ynë ndonjëherë anëtar i Bashkimit Evropian?” maj 2019 dhe dhjetor 2020.

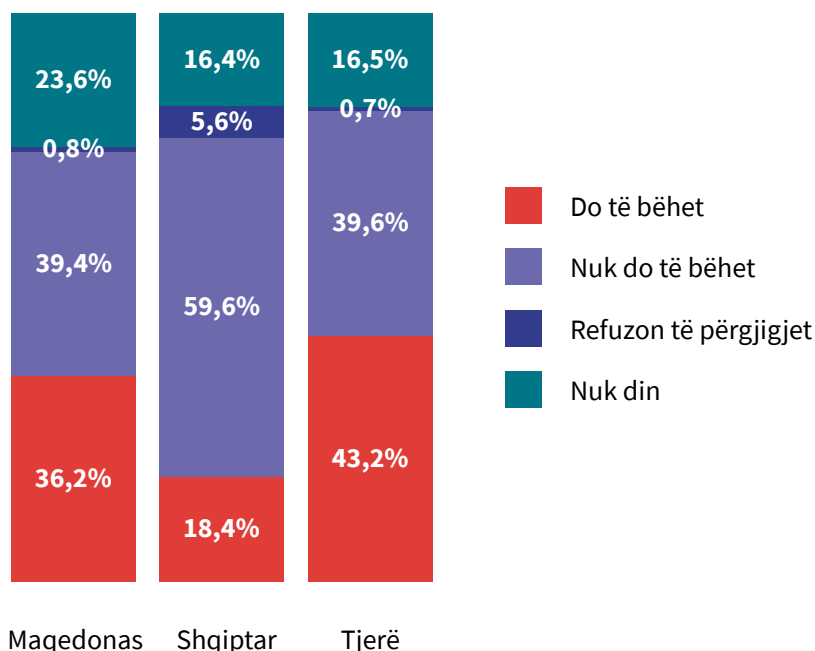
Nëse analizohen të dhënat mbi ndikimin e moshës në qëndrimet e të anketuarve, rënia e lartpërmendur e optimizmit për anëtarësimin në BE mund të vërehet në të gjitha grupmoshat (Grafiku 21). Krahasuar me majin 2019 kur optimizmi ishte rreth 60% në të gjitha grupmoshat, në dhjetor 2020 është një normë më e ulët 10-20% e optimizmit. Ngjashëm me të dhënat nga sondazhi në vitin 2019, shkalla më e lartë e pasigurisë (29,4%) nëse Maqedonia e Veriut do të bëhet anëtare e BE-së vërehet në mesin e të anketuarve më të rinj, të moshës 15 deri në 18 vjeç. Në të njëjtën kohë, ky studim tregon lidhjen midis moshës së të anketuarve dhe skepticizmit të tyre në lidhje me perspektivat e vendit për anëtarësim në BE. Me fjalë të tjera, skepticizmi për hyrjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut në BE po rritet, ashtu si edhe tek të rinjtë. Sidoqoftë, është interesante të theksohet se të dhënat nga dhjetori 2020 tregojnë pikëpamjet më të forta për këtë çështje në grupmoshën midis 30 dhe 35 vjeç. Këta të anketuar gjithashtu tregojnë optimizmin më të lartë (47,4%) dhe pesimizmin më të lartë (36,3%).

Grafiku 21. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sipas mendimit tuaj, a do të bëhet vendi ynë ndonjëherë anëtar i Bashkimit Evropian?”, ndarje sipas moshës.

Kur bëhet fjalë për marrëdhëniet midis optimizmit për anëtarësimin në BE dhe etnisë, ndryshimet janë të dukshme në të gjitha grupet etnike (Grafiku 22). Megjithëse në maj 2019 pothuajse të gjithë të anketuarit e përkatësisë etnike shqiptare (93,6%) ishin optimistë për hyrjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut në BE, në dhjetor 2020 niveli i optimizmit ulet me 34%. Midis të anketuarve nga ky komunitet etnik, ekziston një rritje e pesimizmit (me 16,4%) dhe pasigurisë (me 12%) për anëtarësimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në BE. Ndryshim i rëndësishëm është vërejtur edhe në mesin e të anketuarve nga komunitetet më të vogla etnike. Ndërsa në maj 2019, 64,3% e të anketuarve shprehën optimizëm për hyrjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut në BE, në dhjetor të 2020 ky numër ulet me 24,7%. Të anketuarit nga komunitetet më të vogla etnike gjithashtu panë një rritje të pesimizmit (me 17%) dhe pasigurisë (me 7%). Ndryshimet më të vogla në qëndrimet e të rinjve për anëtarësimin e mundshëm të Maqedonisë së Veriut në BE janë vërejtur në mesin e të anketuarve me përkatësi etnike maqedonase. Kjo është një rënie prej 8,3% për sa i përket optimizmit dhe një rritje prej 8,3% e pasigurisë së të anketuarve. Sidoqoftë, pesimizmi në lidhje me shanset e Republikës së Maqedonisë së Veriut për t’u bërë anëtare e BE-së është relativisht e qëndrueshme (rreth 37% e të anketuarve nga komuniteti etnik maqedonas), i cili mund të jetë një tregues i qëndrimeve të forta që është e vështirë të ndryshohen, pavarësisht nga rrethanat.

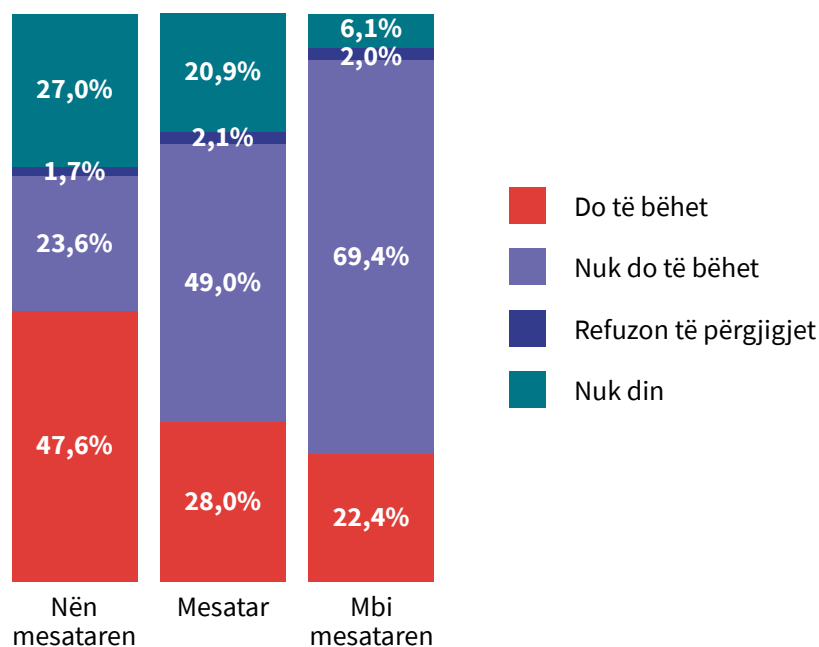
Grafiku 22. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sipas mendimit tuaj, a do të bëhet vendi ynë ndonjëherë anëtar i Bashkimit Evropian?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

Rënia e përgjithshme e optimizmit në të gjitha grupet etnike mund të interpretohet si një reflektim i drejtpërdrejtë i zhvillimeve politike në fushën e proceseve të integrimit evropian (menjëherë pas ndryshimit të emrit të shtetit, kishte dy bllokada të negociatave të pranimit dhe një ndryshim në metodologjinë e negociatave). Në këtë drejtim, është e rëndësishme të përmendet niveli relativisht i ulët i ndërgjegjësimit të të anketuarve (më shumë se gjysma rrallë/kurrë nuk informohen për ngjarjet politike), të cilat do të diskutohen më hollësisht më vonë (f. XX). Duke pasur parasysh këta dy faktorë, është e mundur që pritjet e mëdha të bazuara në pak informacion mund të kthehen lehtësisht në pesimizëm, veçanërisht në një kohë kur rruga e vendit drejt BE-së është e ndërlikuar më tej. Nga ana tjetër, nga ky interpretim nuk mund të përjashtohet ndikimi i mundshëm i pandemisë Kovid-19, në drejtim të pesimizmit të përgjithshëm për të ardhmen e vendit dhe “ngjyrosjes” negative të aspekteve të tjera të përparësive strategjike të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Sidoqoftë, mbetet pyetja pse ngjarjet shoqërore në lidhje me integrimin evropian ndikojnë në mënyrë drastike në grupe të ndryshme etnike në vend, për të cilat të dhënat e mbledhura nuk japin një përgjigje të qartë.

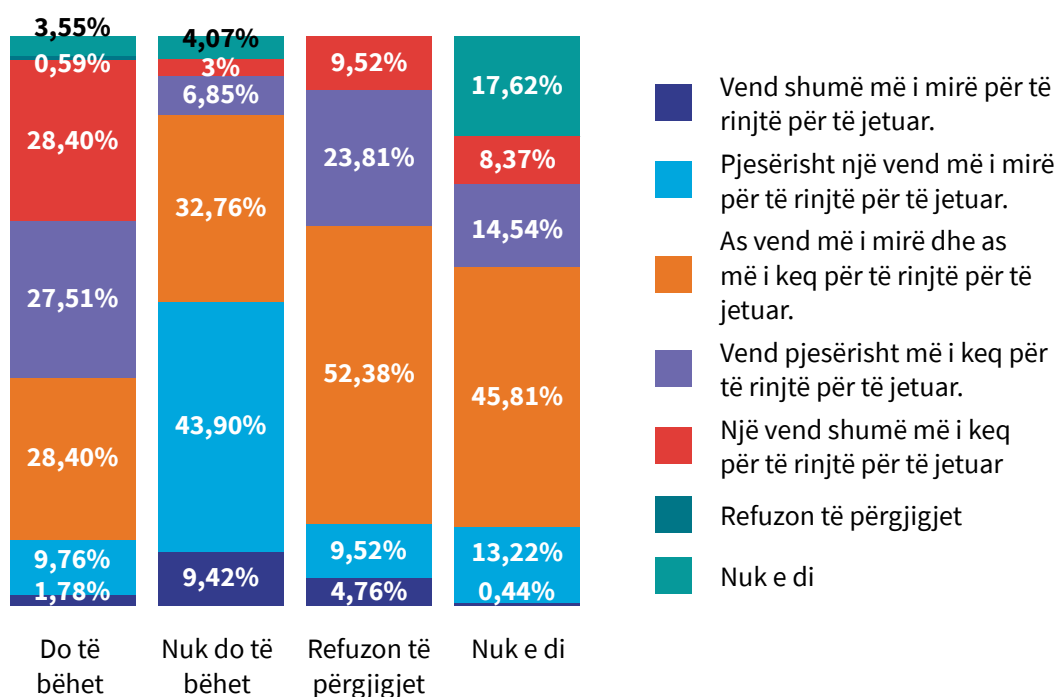
Nëse analizojmë lidhjen midis statusit financiar të të anketuarve dhe qëndrimeve të tyre ndaj anëtarësimit të mundshëm të Republikës së Maqedonisë së Veriut në BE, është e rëndësishme të theksohet se të anketuarit me status financiar nën mesataren shprehin pesimizmin më të madh (47,6%) dhe pasiguri më e madhe (27%) në aspektin e integritit evropian. Në këtë drejtim, pesimizmi dhe pasiguria janë në mënyrë drastike më të ulët, dhe optimizmi është më i lartë në mesin e të anketuarve me status financiar mesatar ose mbi mesataren (Grafiku 23).

Grafiku 23. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sipas mendimit tuaj, a do të bëhet vendi ynë ndonjëherë anëtar i Bashkimit Evropian?”, ndarje sipas statusit financiar.

Nëse analizojmë qëndrimet e të anketuarve ndaj hyrjes së mundshme të vendit në BE dhe pritjet e tyre se çfarë lloj vendbanimi për të rinjtë do të jetë Republika e Maqedonisë së Veriut për 5 vjet, mund të vërehet një korrelacion (Grafiku 24). Siç pritej, të rinjtë që besojnë se Maqedonia e Veriut nuk do të bëhet anëtare e BE-së tregojnë pesimizëm më të madh rreth asaj se çfarë lloj vendbanimi për të rinjtë do të jetë vendi në 5 vitet e ardhshme. Kështu, vetëm 11,54% e të rinjve që mendojnë se vendi nuk do të bashkohet me BE thonë se Republika e Maqedonisë së Veriut do të bëhet një vend më i mirë për të rinjtë për të jetuar, krahasuar me 53,32% të të rinjve që janë optimistë për shanset e vendit për t'u bashkuar me BE. Prandaj, nga rezultatet mund të shihet qartë se optimizmi për të ardhmen e vendit në mesin e të rinjve është shumë i lidhur me perspektivën evropiane të vendit.

Grafiku 24. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sipas mendimit tuaj, a do të bëhet vendi ynë ndonjëherë anëtar i Bashkimit Evropian?”, i ndarë sipas pritjeve për ndryshimet në Maqedoninë e Veriut në 5 vite.

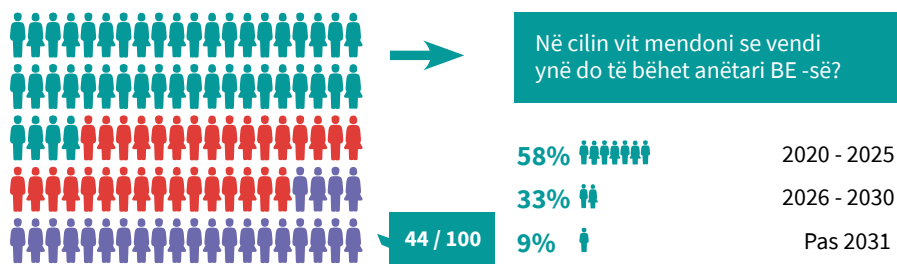

Sipas të anketuarve që besojnë se Republika e Maqedonisë së Veriut do të bëhet anëtare e BE-së (44,3% e mostrës përfaqësuese), viti mesatar në të cilin mund të pritët është 2026 (Grafiku 25). Ngjashëm me të dhënat nga maji 2019 (kur bëhej fjalë për në vitin 2025), të rinjtë mesatarisht presin që Maqedonia e Veriut të anëtarësohet në BE në një periudhë prej 5-6 vjetësh nga momenti i mbledhjes së të dhënave. Për më tepër, nëse krahasojmë përgjigjet e të rinjve

me pikëpamjet e popullatës së përgjithshme për këtë çështje (Damjanovski, 2021), mund të konkludohet se të rinjtë tregojnë optimizëm më të madh për shpejtësinë me të cilën Republika e Maqedonisë së Veriut mund të bashkohet me BE. Kështu, sipas shumicës (58%) të numrit të përgjithshëm të të anketuarve të rinj që janë optimistë për anëtarësimin e Maqedonisë në BE (n = 467), kjo mund të ndodhë midis 2020 dhe 2025. Këtë qëndrim e ndajnë pothuajse gjysma (48%) e popullsisë së gjerë të qytetarëve të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Në një drejtim të ngjashëm, një e treta e të rinjve (33%) besojnë se anëtarësimi i Republikës së Maqedonisë së Veriut në BE do të ndodhte midis 2026 dhe 2030, ndërsa pritje të tilla kanë vetëm 25% të të gjithë qytetarëve.

Grafiku 25. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Në cilin vit mendoni se vendi ynë do të bëhet anëtare e BE?”.

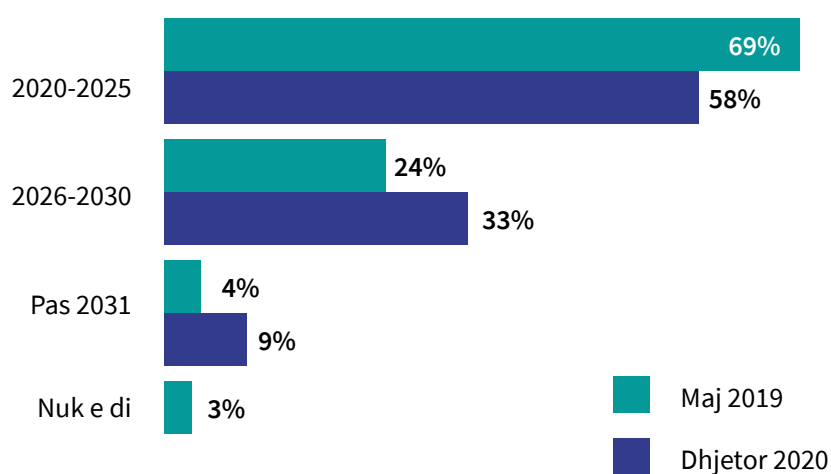
2026 – viti mesatar për hyrje në BE

- Do të bëhet [44%]
- Nuk do të bëhet [32%]
- Nuk e di / Refuzon të përgjigjet [24%]

Megjithëse ka disa ndryshime në pritjet e të anketuarve (prezantimi krahasues i Grafikut 26), një tendencë e qëndrueshme e optimizmit mund të vërehet te të rinjtë në lidhje me periudhën kohore të kërkuar për anëtarësimin në BE. Ngjashëm me sondazhin e vitit 2019, duket interesante se nuk ka dallime të konsiderueshme midis etnive në aspektin e pritjeve se kur Maqedonia e Veriut do të bëhet anëtare e BE-së, pavarësisht optimizmit dukshëm më të lartë për hyrjen e vendit në BE midis të anketuarve nga komuniteti etnik Shqiptar. Përveç kësaj, është e rëndësishme të merret parasysh përpjekja e dështuar për të filluar negociatat e pranimit në Samitin e BE të mbajtur në tetor të 2019, ndryshimin në metodologjinë e negociatave dhe bllokimin nga Bullgaria fqinje në nëntor të 2020. Në këtë kontekst, është e rëndësishme të përmendet se

megjithëse të anketuarit vërejnë një rënie të besimit se Maqedonia e Veriut një ditë do të bëhet anëtare e BE, kjo nuk i ndryshon pritjet ambicioze dhe potencialisht joreale për përfundimin e procesit të anëtarësimit deri në 2026. Afati kohor prej 5-6 vjetësh nga momenti i mbledhjes së të dhënave duket më tej jorealist, duke pasur parasysh përvojat e anëtarëve të fundit të BE (Rumania, Bullgaria dhe Kroacia) të cilëve iu desh gati një dekadë për të përfunduar negociatat e anëtarësimit.

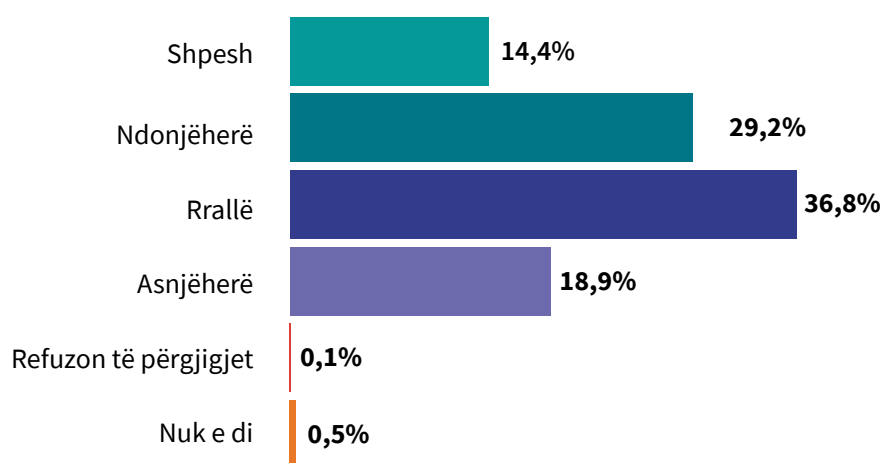
Grafiku 26. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Në cilin vit mendoni se vendi ynë do të bëhet anëtar i BE?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

Shprehitë e informimit tek rinia

Të pyetur se sa shpesh ata ndjekin dhe interesohen për ngjarjet politike në vend, më shumë se gjysma (56%) e të anketuarve u përgjigjën se këtë e bëjnë rrallë ose kurrë. Nga ana tjetër, një e treta (29,2%) e bëjnë këtë ndonjëherë, dhe 14,4% shpesh ndjekin ngjarje politike (Grafiku 27).

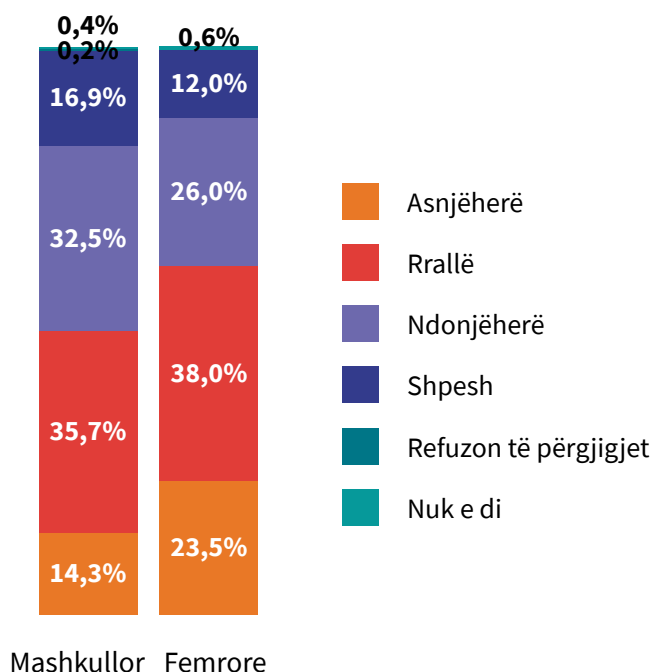
Grafiku 27. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh ndiqni dhe interesoheni për ngjarjet politike në vend?”.

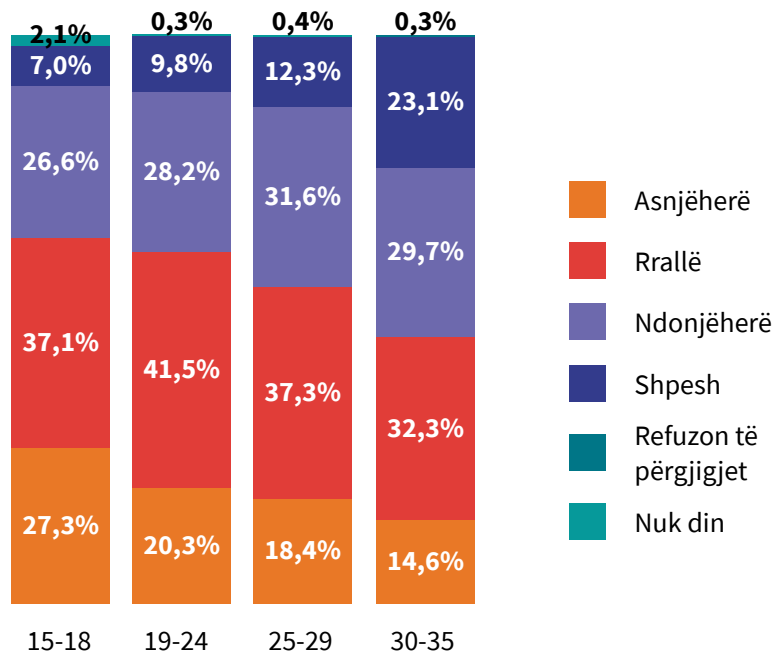
Krahasuar me të dhënat nga maji 2019, nuk ka ndryshime të mëdha, gjë që flet për prirje relativisht të qëndrueshme në popullatën e re. Sidoqoftë, kjo ngre pyetjen se si ndërtohen pikëpamjet e tyre dhe mbi çfarë informacioni bazohen. Kështu, nëse shikojmë të dhënat e marra për disa pyetje në sondazhin telefonik (p.sh. drejtimi në të cilin po lëviz vendi, shanset e Republikës së Maqedonisë së Veriut për t’u bashkuar me BE, vlerësimi se kur mund të ndodhë kjo, lidhur me Covid-19 në pjesët e mëtejshme të hulumtimit, etj.), krijohet përshtypja e pikëpamjeve të ndërtuara fuqishëm në mesin e shumicës së të anketuarve. Është e paqartë se si të rinjtë në të vërtetë formojnë pikëpamjet e tyre, nëse mbi 85% e mostrës nuk kanë zhvilluar shprehje për informim të rregullt në lidhje me ngjarjet politike në vend. Më e rëndësishmja, këto të dhëna janë jashtëzakonisht praktike për rendin shoqëror në vend, kur ato lidhen me shprehitë e votimit të të rinjve. Në këtë kontekst, të dhënat tregojnë një pjesëmarrje mjaft të lartë nga të rinjtë (79% e mostrës), por niveli i tyre i ndërgjegjësimit për ngjarjet shoqërore në vend është shqetësues. Një analizë e hollësishme e të dhënave mbi shprehitë e votimit të të rinjve ofrohet më vonë në këtë tekst.

Nga një perspektivë demografike, është interesante të përmendet se çështja e shprehisë së informimit tek të rritët është një nga pyetjet e pakta ku ndodhin ndryshimet gjinore në përgjigje. Duke marrë parasysh normat ekzistuese shoqërore dhe rolet gjinore, pritet që të anketuarit të informohen më shpesh për zhvillimet politike në vend sesa të anketuarit (Grafiku 28). Ndërsa pothuajse gjysma e të anketuarve (49,4%) shpesh ose ndonjëherë janë të informuar për ngjarjet shoqërore, vetëm 38% e të anketuarve të gjinisë femrore e bëjnë këtë. Dallimet midis grupeve të moshës janë të pritura njësoj. Ngjashëm me të dhënat e vitit 2019, me rritjen e moshës së të anketuarve, rritet edhe përqindja e të rinjve të cilët shpesh/ndonjëherë informohen për zhvillimet në vend (Grafiku 29). Kështu, vetëm një e treta (33,6%) e të rinjve të moshës 15-18 vjeç janë të informuar për ngjarjet në vend, dhe në moshën 30-35 vjeç ky numër arrin më shumë se gjysmën (52,8%).

Grafiku 28. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh ndiqni dhe interesoheni për ngjarjet politike në vend?”, ndarje sipas gjinisë.

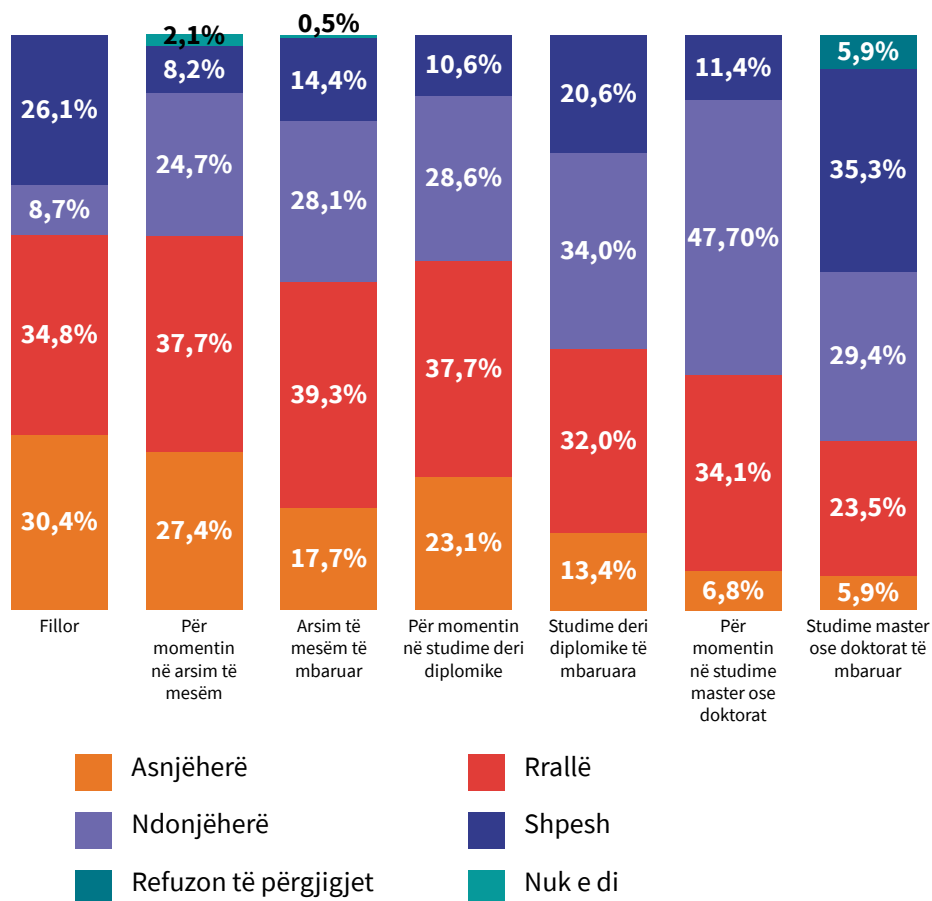

Grafiku 29. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh ndiqni dhe interesoheni për ngjarjet politike në vend?”, ndarje sipas moshës.

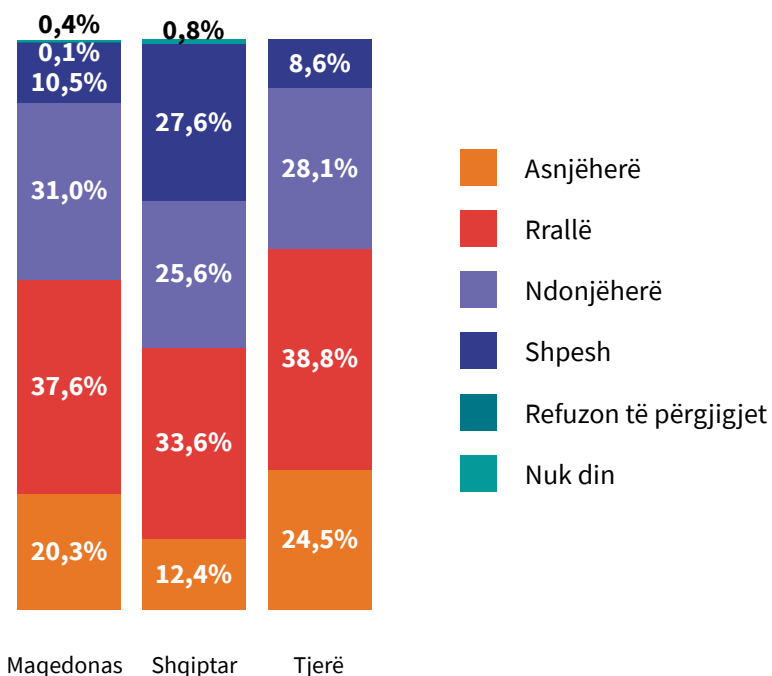
Ndër variablat e pritur demografikë që lidhen në mënyrë të konsiderueshme me shprehitë e informimit të të rinjve është niveli i arsimimit. Kështu, afërsisht gjysma e të anketuarve që kanë përfunduar studime universitare/pasuniversitare ose aktualisht janë duke ndjekur një master/doktoraturë, ndonjëherë/shpesh ndjekin ngjarjet politike në vend (Grafiku 30).

Grafiku 30. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh ndiqni dhe interesoheni për ngjarjet politike në vend?”, ndarje sipas nivelit të shkollimit.

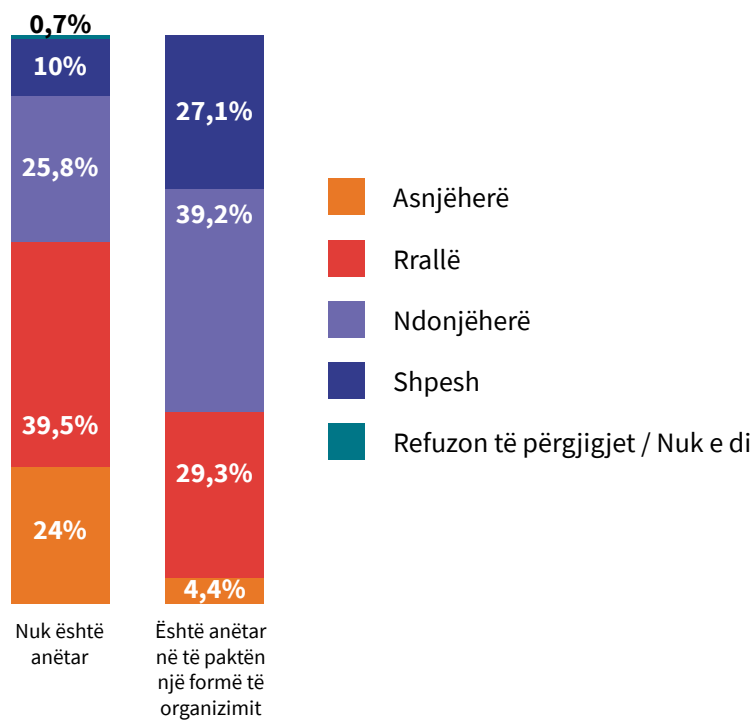
Kur bëhet fjalë për dallime në interes në ngjarjet politike midis komuniteteve të ndryshme etnike, të anketuarit nga etnia shqiptare veçohen veçanërisht (Grafiku 31). Pothuajse gjysma e tyre (53,2%) shpesh/ndonjëherë ndjekin ngjarjet politike në vend, ndërsa ky është rasti për vetëm 41,5% të të anketuarve maqedonas dhe 36,7% të të anketuarve nga komunitetet më të vogla etnike. Të dhënat e mbledhura nuk japin pasqyrë për arsyen e këtij boshllëku në shprehinë e informimit midis komuniteteve etnike.

Grafiku 31. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh ndiqni dhe interesoheni për ngjarjet politike në vend?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

Në këtë pjesë, është e rëndësishme të theksohet lidhja midis shprehive të informimit të të rinjve dhe nivelit të anëtarësisë të tyre në forma të ndryshme të organizimit qytetar (p.sh. organizata ose nisma qytetare ose rinore, komunitete të shkollave të mesme, ose asambleja e studentëve, nisma qytetare joformale, partia politike/forume rinore, sindikata dhe forma të tjera). Siç pritej, të anketuarit që janë anëtarë të së paku një forme të organizimit qytetar tregojnë një nivel më të lartë interesi për ngjarjet dhe zhvillimet politike në vend sesa joanëtarët (Grafiku 32). Kështu, rreth 66,3% e të rinjve që janë anëtarë të së paku një forme të organizimit qytetar janë të interesuar për ngjarjet shoqërore në vend, gjë që është e vërtetë për gati dy herë më shumë të rinj që nuk janë anëtarë të ndonjë forme të organizimit qytetar (35,8%).

Grafiku 32. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh ndiqni dhe interesoheni për ngjarjet politike në vend?”, ndarje sipas anëtarësimit në forma të organizimit qytetar.

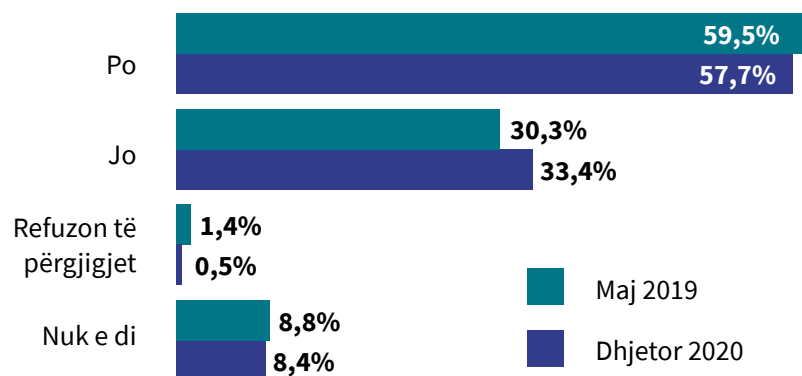

Migrimi dhe vizioni për të ardhmen tek rinia

Synimet për migrimin e të rinjve

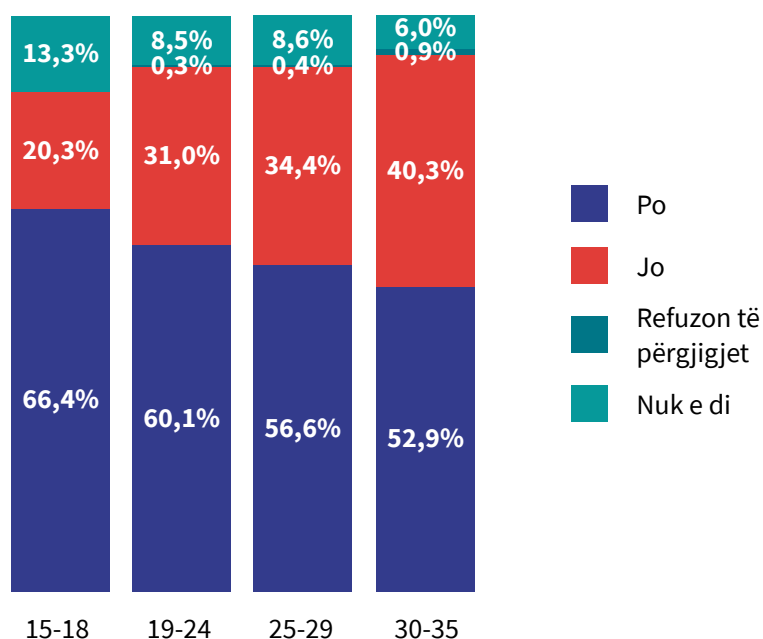
Kur bëhet fjalë për qëllimet e migracionit, 58% e të anketuarve thanë se do të largoheshin nga vendi nëse do të kishin mundësi, ndërsa 33% jo. Krahasuar me majin e vitit 2019, nuk ka ndryshime të mëdha në përgjigjet e të anketuarve (Grafiku 33). Megjithëse vetë pyetja mat gatishmërinë hipotetike të të anketuarve për të migruar, këto të dhëna janë tregues mjaft shqetësues i humbjeve të mundshme të vendit.

Grafiku 33. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

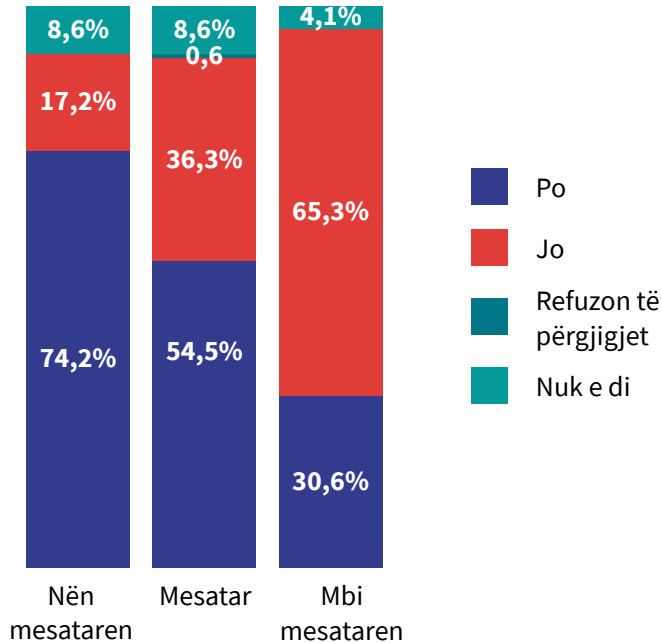

Nëse analizohet marrëdhënia midis qëllimit për të migruar dhe grupmoshave, një rënie graduale e synimit për të migruar mund të vërehet ndërsa rritet moshë e të anketuarve (Grafiku 34). Kështu, vetëm 20,3% e të anketuarve të moshës 15-18 nuk do të largoheshin nga Republika e Maqedonisë së Veriut nëse do të kishin një shans, dhe e njëjta gjë vlen për dy herë më shumë (40,3%) të të anketuarve të moshës 30-35 vjeç. Ky trend është interesant, nëse marrim parasysh se sipas të dhënave nga viti 2019, qëllimi për të migruar u rrit gradualisht në 29 vjet (ku në grupin 25-29 vjet ishte më i larti me 66,4%), pas së cilës u ul ndjeshëm në grupin e të anketuarve të moshës 30-35 vjeç (me 56,7%). Në të dy rastet, ky ndryshim (i pritur) në qëndrimet e të anketuarve ndërsa ata rriten ndoshta është për shkak të ndërtimit gradual të një karriere profesionale dhe formimit të mundshëm të një familjeje, e cila rrit më tej nevojën për stabilitet që në thelb bie ndesh me sfidat e migrimit jashtë vendit.

Grafiku 34. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, ndarje sipas moshës.

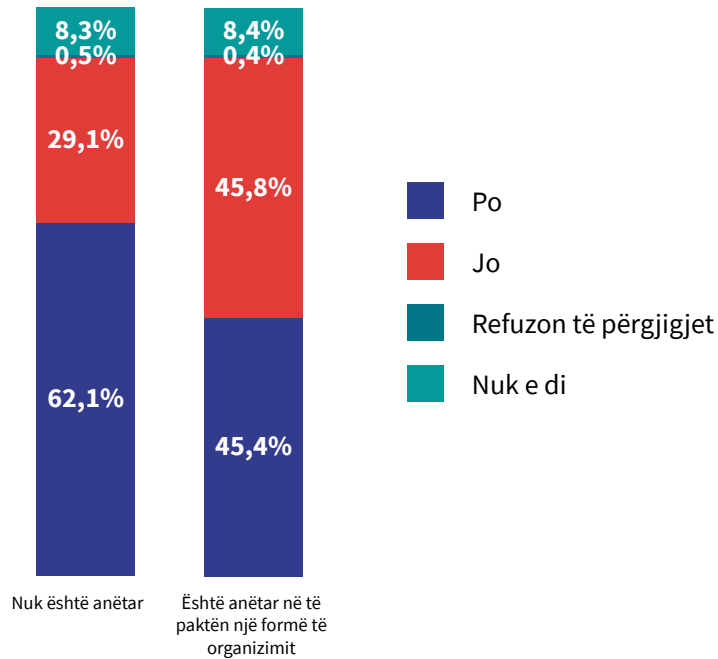
Grafiku 35. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, ndarje sipas statusit financiar.

Nga aspekti i statusit financiar të të anketuarve, nuk është për t'u habitur që qëllimi për të migruar është më i theksuar në grupin me status financiar nën mesataren (Grafiku 35). Në këtë grup, shumica dërrmuese e të anketuarve (74,2%) do të largoheshin nga vendi nëse u jepej mundësia, krahasuar me 20% më pak se të anketuarit me status financiar mesatar (54,5%), dmth dy herë më pak të anketuar me status financiar mbi mesataren (30,6 %)

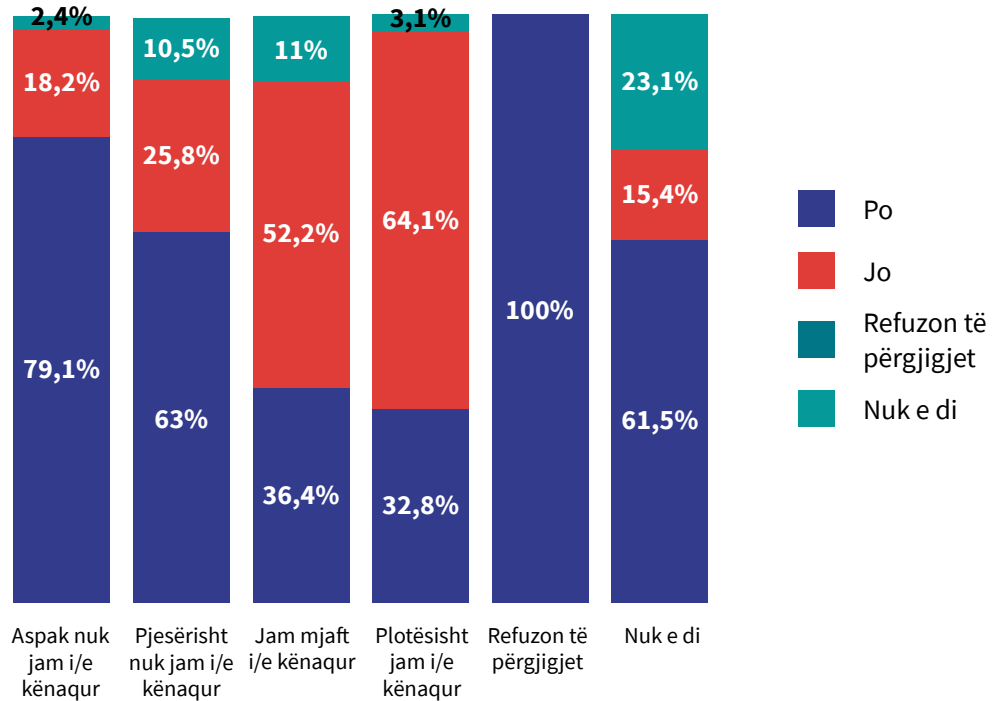
Është me rëndësi të përmendet lidhja midis anëtarësimit në ndonjë formë të organizimit qytetar (p.sh. organizata ose nisma qytetare ose rinore, komunitete të shkollave të mesme ose asambleja e studentëve, nisma qytetare joformale, partia/forume rinore, sindikata, etj.) dhe synimet për migrim të të anketuarve. Është interesante të theksohet se pikëpamjet e të anketuarve që janë anëtarë të organizatave të shoqërisë civile janë relativisht të ndara në aspektin e synimeve të migracionit (afërsisht 45% në të dy drejtimet) (Grafiku 36). Nga ana tjetër, në grupin e të rinjve që nuk janë anëtarë të ndonjë forme të organizimit qytetar, pothuajse dy herë më shumë të anketuar do të largoheshin nga Republika e Maqedonisë së Veriut nëse do t'u jepej mundësia (62,1% kundrejt 29,1%).

Grafiku 36. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, ndarje sipas anëtarësisimit në formën e organizimit qytetar.

Lidhur me kënaqësinë e të anketuarve me pozitën e tyre në shoqëri, qëllimi më i fortë për migrim vërehet tek të anketuarit që nuk janë aspak të kënaqur (79,1% e tyre do të largoheshin nga Republika e Maqedonisë së Veriut), pasuar nga të anketuarit që janë pjesërisht të pakënaqur (63% do të migronin jashtë vendit) (Grafiku 37). Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet se edhe në mesin e të anketuarve që janë të kënaqur me pozitën e tyre në shoqëri, afërsisht një e treta e të anketuarve do të largoheshin nga Republika e Maqedonisë së Veriut nëse do t’u jepej një shans. Këto të dhëna janë një tregues serioz i migrimit të mundshëm të një numri të konsiderueshëm të të rinjve në vend, pavarësisht nga fakti se është vetëm një qëllim “deklarativ” për t’u larguar nga vendi.

Grafiku 37. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, ndarje sipas nivelit të kënaqësisë me pozitën në shoqëri.

Shanset për t'u kthyer në Maqedoninë e Veriut

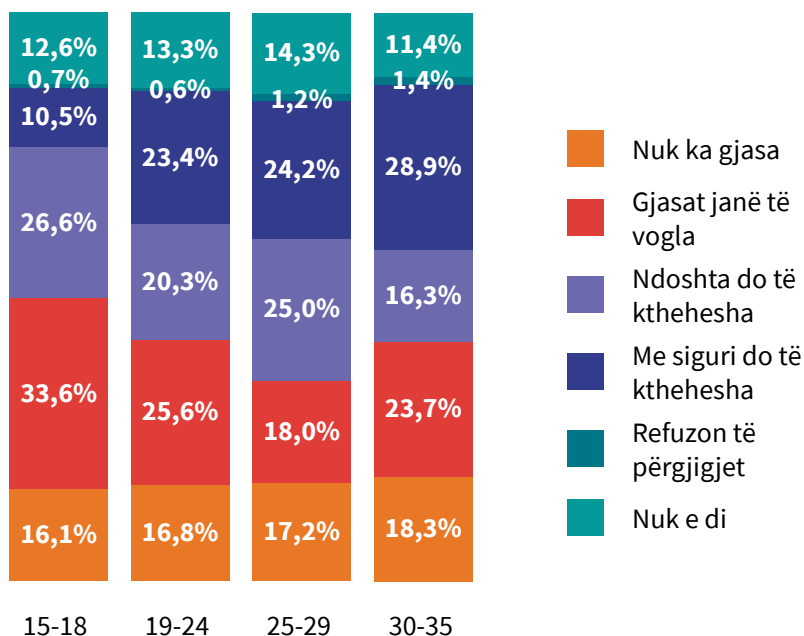
Të gjithë të anketuarit nga mostra përfaqësuese u pyetën se cilat janë shanset për t'u kthyer në vend nëse ata ndonjëherë vendosin të largohen nga Republika e Maqedonisë së Veriut. Pothuajse një numër i barabartë i të anketuarve u përgjigjën se ekziston shans i madh për kthimin e tyre në vend (45%) dhe se probabiliteti i kthimit të tyre në Republikën e Maqedonisë së Veriut (41%) është i ulët (Grafiku 38). Është interesante të theksohet se një numër i konsiderueshëm i të anketuarve (14%) nuk shprehën pozicion të fuqishëm për këtë çështje.

Grafiku 38. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”.

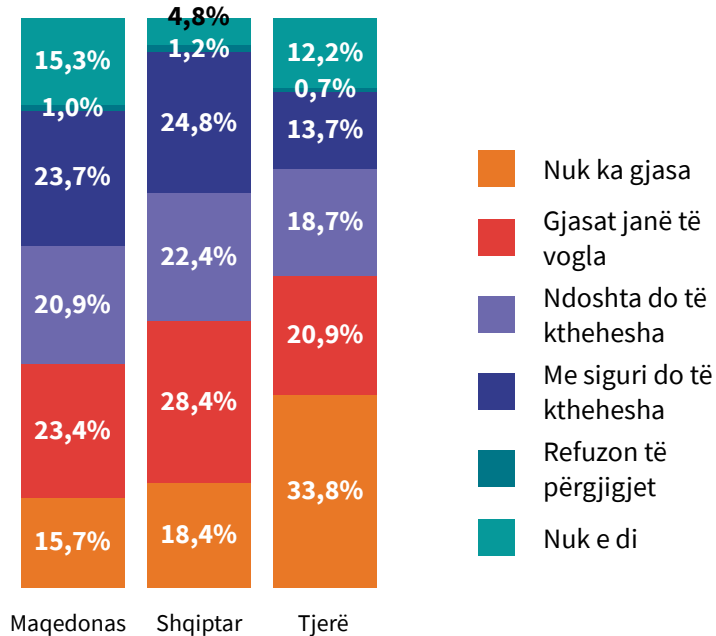
Nëse shikoni përgjigjet e të anketuarve sipas grupeve të moshës, mund të vërehet se shanset për t’u kthyer në vend rriten gradualisht nga grupmosha 15-18 vjeç (ku 36,6% e të anketuarve do të ktheheshin në Republikën e Maqedonisë së Veriut), për grupmoshën 25-29 vjeç (ku 49,2% e të anketuarve do të ktheheshin) (Grafiku 39). Pikërisht në grupmoshën 25-29 vjeç mund të vërehet ndryshimi më i theksuar midis qëndrimeve të të anketuarve, ku bëhet fjalë për një avantazh prej 14% në numrin e të anketuarve që do të ktheheshin në vend. Këto të dhëna mund të tregojnë se në periudhën e përcaktimit profesional dhe ndërtimit fillestar të karrierës, shanset janë më të mëdha që të rinjtë që do të emigrojnë nga Republika e Maqedonisë së Veriut të kthehen. Nga ana tjetër, është e nevojshme të theksohet se shpërndarja e përgjigjeve për të anketuarit në grupmoshën 30-35 vjeç duket shumë e ngjashme me shpërndarjen për të anketuarit midis 19-24 vjeç. Ky zbulim mund të interpretohet si vendosshmëri më e madhe e të anketuarve të moshës 30-35 vjeç, pra pikëpamja se nëse vendosin të lëvizin në atë moshë, ka shumë të ngjarë që të mos kthehen prapa.

Grafiku 39. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, ndarje sipas moshës.

Për sa i përket dallimeve etnike midis të anketuarve për sa i përket shanseve të kthimit në vend, midis të anketuarve nga komuniteti etnik maqedonas dhe shqiptar marrëdhënia ndërmjet përgjigjeve të të anketuarve që do të ktheheshin në vend dhe atyre që nuk do ta bënin atë është relativisht e ngjashme (Grafiku 40). Ajo që bie në sy është dallimi prej 22,3% mes komuniteteve më të vogla etnike - ndërsa 32,4% e të anketuarve do të ktheheshin në Republikën e Maqedonisë së Veriut, për 54,7% të të anketuarve nga komunitetet më të vogla etnike nuk ka gjasa.

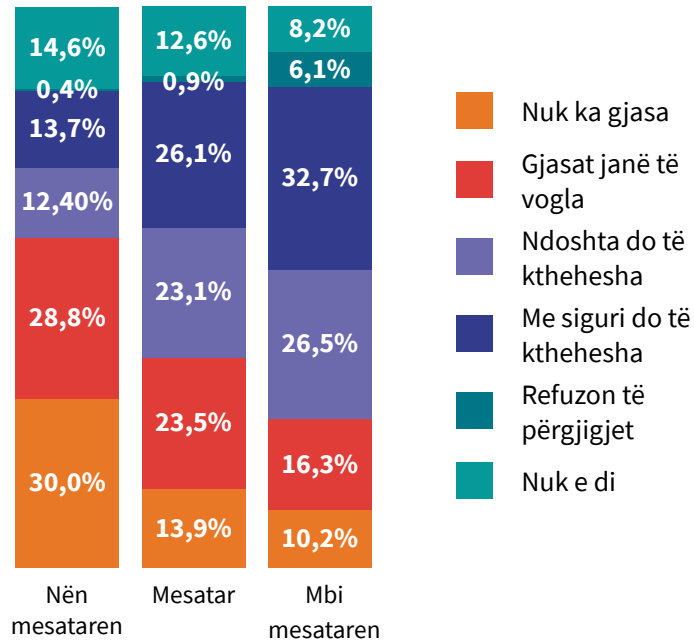
Grafiku 40. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

Lidhur me statusin financiar të të anketuarve, nuk është për t’u habitur që shanset e kthimit të të anketuarve me status financiar nën mesataren janë më të ultat. Ndërsa në këtë grup shanset për t’u kthyer janë të vogla me 58,8% të të anketuarve, kjo është e vërtetë për 37,4% të të anketuarve me status mesatar, gjegjësisht 26,5% të atyre me status financiar mbi mesataren (Grafiku 41). Duke marrë parasysh që statusi financiar i të anketuarve është një tregues i rëndësishëm i pozitës së tyre në shoqëri, shpjegimi është se të anketuarit me status financiar (mbi)mesatar gëzojnë më shumë burime, mundësi dhe përfitime në Republikën e Maqedonisë së Veriut, i cili mund të jetë një faktor shtesë për ta që (ndoshta) të kthehen në vend.

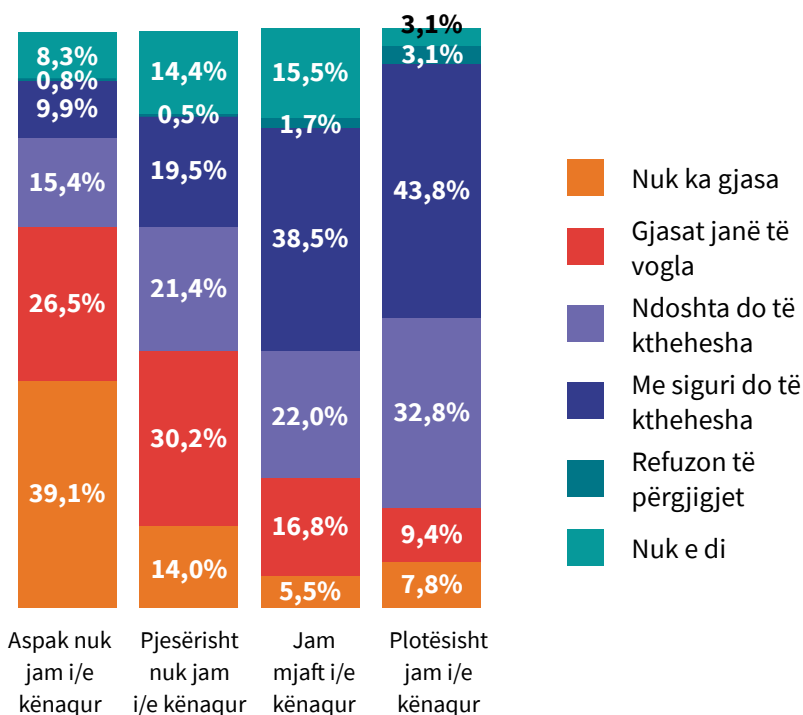

Grafiku 41. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, ndarje sipas statusit financiar.

Analiza e koneksionit midis shanseve të kthimit dhe kënaqësisë nga pozita në shoqëri dha të dhëna të pritshme. Gjegjësisht, rreth 65,6% e të anketuarve që nuk janë aspak të kënaqur nuk do të kthehen në Republikën e Maqedonisë së Veriut. 44,2% e të anketuarve që janë pjesërisht të pakënaqur do të bënin të njëjtën gjë. Nga ata që janë mjaft të kënaqur, vetëm 22,3% nuk do të kthehen në vend, dhe numri është edhe më i ulët (vetëm 17,2%) kur bëhet fjalë për të anketuarit që janë plotësisht të kënaqur me pozitën e tyre në shoqëri (Grafiku 42). Ngjashëm me marrëdhëniet midis statusit financiar dhe shanseve të kthimit të të anketuarve, imponohet natyrshëm shpjegimi për disproporcionin në burimet, mundësitë dhe përfitimet (të ndryshme) që grupe të ndryshme të të anketuarve (nuk) gëzojnë, dhe (pa)kënaqësia e tyre me pozitën në shoqëri reflektohet edhe në shanset e kthimit të tyre në vend.

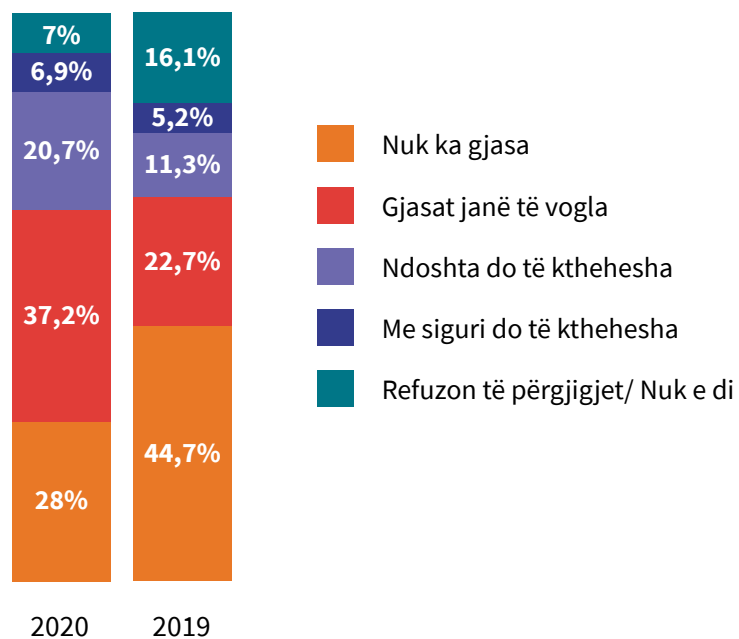
Grafiku 42. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, ndarje sipas niveleve të kënaqësisë me pozitën në shoqëri.

Me interes të veçantë në analizë ishin të anketuarit që u përgjigjën se do të emigronin nga vendi nëse do të kishin mundësi (58% e mostrës përfaqësuese kombëtare), kështu që në këtë pjesë paraqiten shkurtimisht të dhënat përkatëse për ta. Nga këta të anketuar, vetëm 6,9% do të ktheheshin me siguri në Republikën e Maqedonisë së Veriut, dhe 20,7% ndoshta do ta bënin këtë (Grafiku 43). 37,2% e të anketuarve u përgjigjën se shanset për t’u kthyer në vend do të ishin të vogla, dhe për 28% të të anketuarve nuk ka asnjë shans të kthehen, dmth ata do të largoheshin nga Republika e Maqedonisë së Veriut me një “biletë në një drejtim”. Krahasuar me të dhënat nga maji 2019, ekziston një rënie prej 16,7% (nga 44,7% në 28%) në numrin e të anketuarve, sipas të cilëve nuk ka asnjë mundësi të kthehen në Republikën e Maqedonisë së Veriut nëse emigrojnë. Nga ana tjetër, ka një rritje prej 9,4% (nga 11,3% në 20,7%) në numrin e të rinjve që ndoshta do të ktheheshin në vend. Përkundër zhvillimeve të tilla pozitive, nga të dhënat e paraqitura më herrët duhet të merret parasysh se 58% e të anketuarve do të lëviznin nëse do të kishin mundësi ta bënin këtë. Prandaj, fakti që 65,2% e të anketuarve mendojnë se kthimi i tyre në vend

nuk do të ketë gjasa nëse ata largohen nga Republika e Maqedonisë së Veriut njëherë, thekson humbjen e mundshme të kontributeve të mundshme sociale nga këta qytetarë të rinj që shteti do të humbte përgjithmonë nëse ata vendosin të largohen.

Grafiku 43. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve nga mostra përfaqësuese kombëtare (58% e mostrës përfaqësuese kombëtare) në pyetjen “Nëse do të kishit mundësi, a do të emigronit nga vendi?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

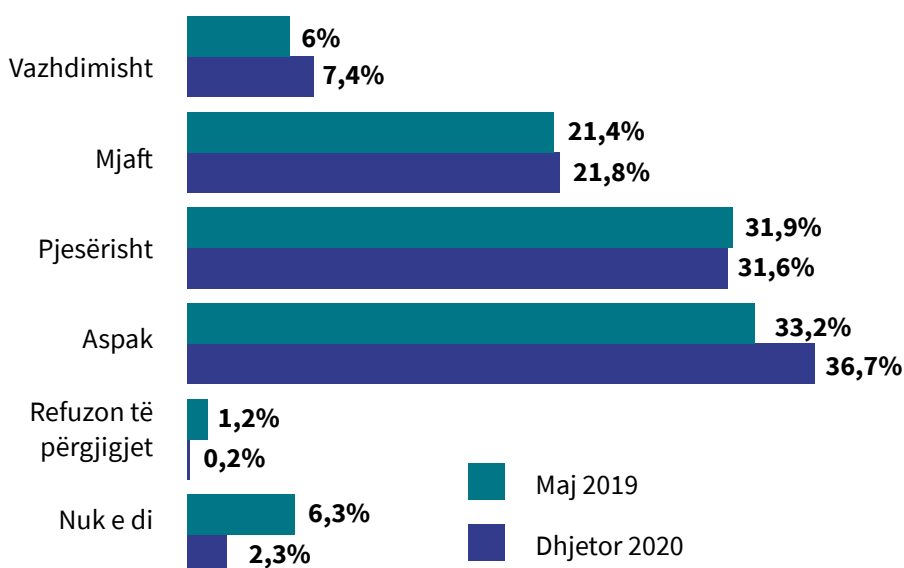

Besimi në institucione dhe ndikimi personal

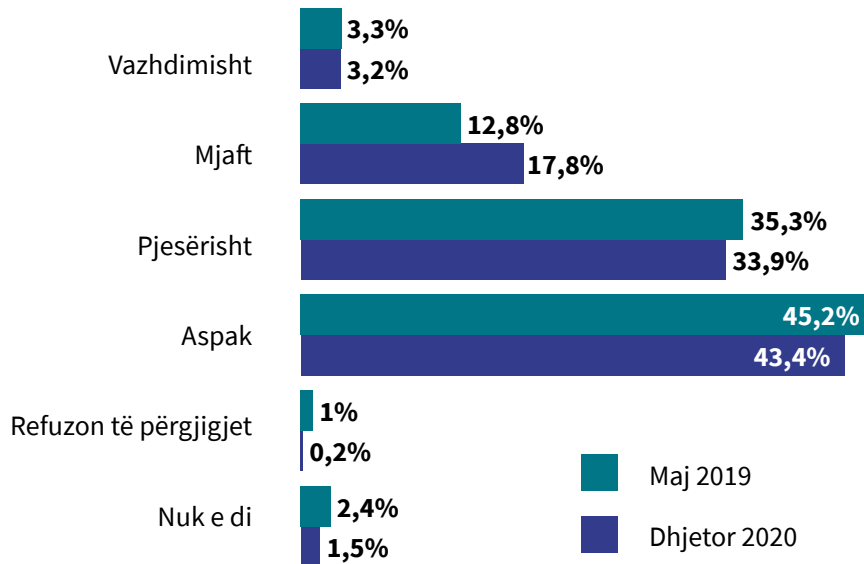
Perceptimi i të rinjve për (mos) njohjen dhe (mos) kujdesin nga autoritetet

Perceptimi i të rinjve për nivelin e ndërgjegjësimit dhe kujdesit të autoriteteve për nevojat dhe problemet e të rinjve është relativisht i qëndrueshëm, krahasuar me të dhënat e majit 2019. Sipas 68,3% të të anketuarve, autoritetet janë pjesërisht ose aspak të njohur me nevojat dhe problemet e të rinjve (Grafiku 44), dhe deri në 77,3% e të anketuarve besojnë se autoritetet pjesërisht ose plotësisht nuk kujdesen për ata dhe nevojat e tyre (Grafiku 45). Nga të dhënat e mbledhura, mund të nxirret një interpretim i mundshëm që sipas të rinjve, autoritetet kanë disa njohuri për nevojat dhe problemet e tyre, por kjo nuk do të thotë se ata kujdesen për to. Kështu, 60,8% e të anketuarve mendojnë se autoritetet janë të vetëdijshëm për nevojat dhe problemet e tyre, por përqindja bie në 54,9% të të anketuarve që mendojnë se autoritetet kujdesen për sfidat me të cilat përballen qytetarët e rinj.

Grafiku 44. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare për pyetjen “Sa janë të vetëdijshëm autoritetet për nevojat dhe problemet tuaja si një peron i ri?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

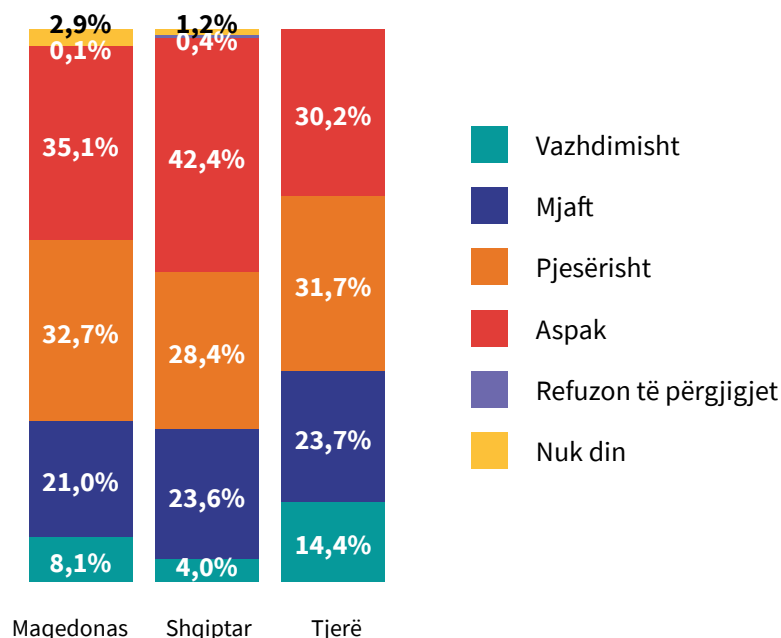

Grafiku 45. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare për pyetjen “Sipas mendimit tuaj, sa kujdesen autoritetet për ju dhe nevojat dhe problemet tuaja?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

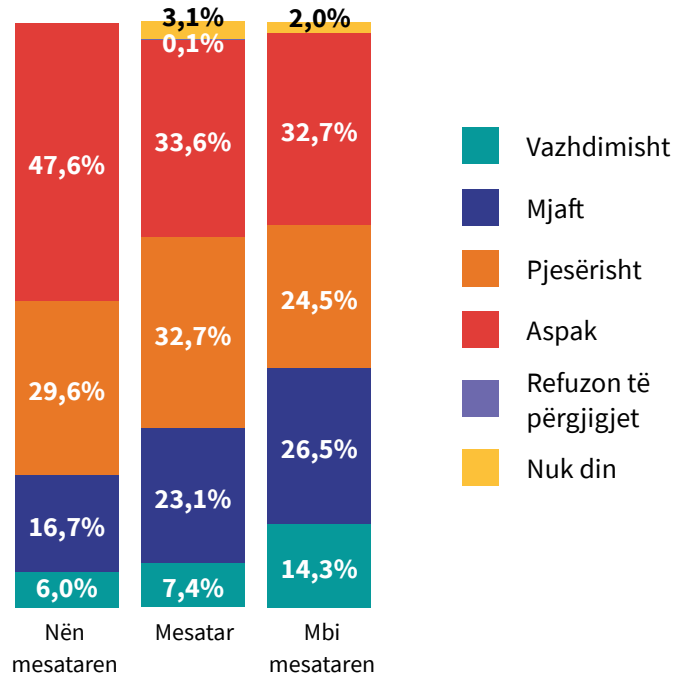
Kur analizohet marrëdhënia midis perceptimit të të rinjve për (mos) familjarizimin e autoriteteve me nevojat dhe problemet e të rinjve dhe përkatësinë etnike të të anketuarve, mund të shihet se shpërndarja e përgjigjeve midis të anketuarve nga komuniteti etnik maqedonas dhe shqiptar është i ngjashëm (Grafiku 46). Krahasuar me të dhënat nga viti 2019, një ndryshim në trend mund të vërehet në komunitetet më të vogla etnike - në dhjetor 2020, ata kanë një perceptim më pozitiv se sa autoritetet janë të vetëdijshëm për problemet dhe nevojat e tyre. Kështu, 38,1% e tyre besojnë se autoritetet kanë njohuri në këtë fushë (krahasuar me 29,1% tek të anketuarit maqedonas dhe 27,6% nga komuniteti etnik shqiptar). Të dhënat e mbledhura nuk japin një arsye të qartë për dallimet midis komunitet etnike.

Grafiku 46. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare për pyetjen “Sipas mendimit tuaj, sa kujdesen autoritetet për ju dhe nevojat dhe problemet tuaja?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

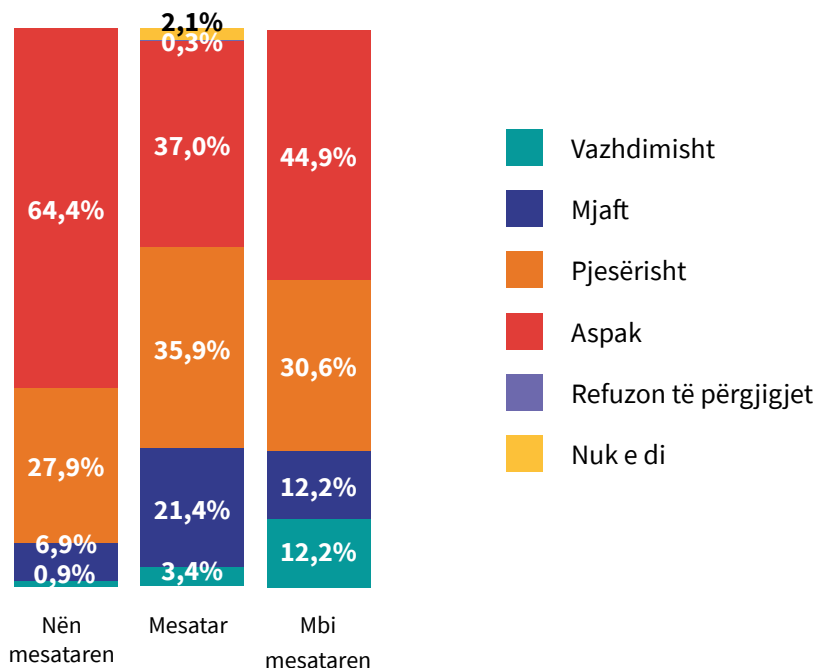
Nga faktorët demografikë që ndikojnë në perceptimin e (mos)familjarizimit të autoriteteve me nevojat e të rinjve, statusi financiar bie përsëri në sy (Grafiku 47). Ngjashëm me të dhënat e vitit 2019, të rinjtë me status më të ulët financiar besojnë se autoritetet janë më pak të vetëdijshëm për nevojat e tyre. Kështu, pothuajse gjysma e të anketuarve me status financiar nën mesataren (47,6%) mendojnë se autoritetet nuk janë aspak të vetëdijshëm për problemet e tyre, gjë që ndodh në pak më shumë se një e treta e të anketuarve me status financiar mesatar (33,6%) dhe mbi mesataren (32,7%). Nga ana tjetër, vetëm 22,7% e të anketuarve me status financiar nën mesataren mendojnë se autoritetet janë të njohur me nevojat e të rinjve, ndërsa 40,8% e mocanikëve të tyre me status financiar mbi mesataren janë të këtij mendimi.

Grafiku 47. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare për pyetjen “Sipas mendimit tuaj, sa kujdesen autoritetet për ju dhe nevojat dhe problemet tuaja?”, ndarje sipas statusit financiar.

Në një drejtim të ngjashëm, kur bëhet fjalë për lidhjen midis statusit financiar të të anketuarve dhe perceptimit të tyre të (mos)kujdesit të autoriteteve për nevojat dhe problemet e të rinjve, siç pritej, grupi i të anketuarve me status financiar nën mesataren dallon, madje 92,3% besojnë se autoritetet nuk kujdesen për sfidat me të cilat përballen. Për krahasim, të njëjtin qëndrim ndajnë 72,9% e të anketuarve me status financiar mesatar dhe 75,5% e të anketuarve me status financiar mbi mesataren (Grafiku 48). Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet se përkundër ndryshimeve në statusin financiar, mbi 70% e të anketuarve në të tre kategoritë besojnë se autoritetet nuk kujdesen për nevojat dhe problemet e tyre, gjë që është një fakt shqetësues.

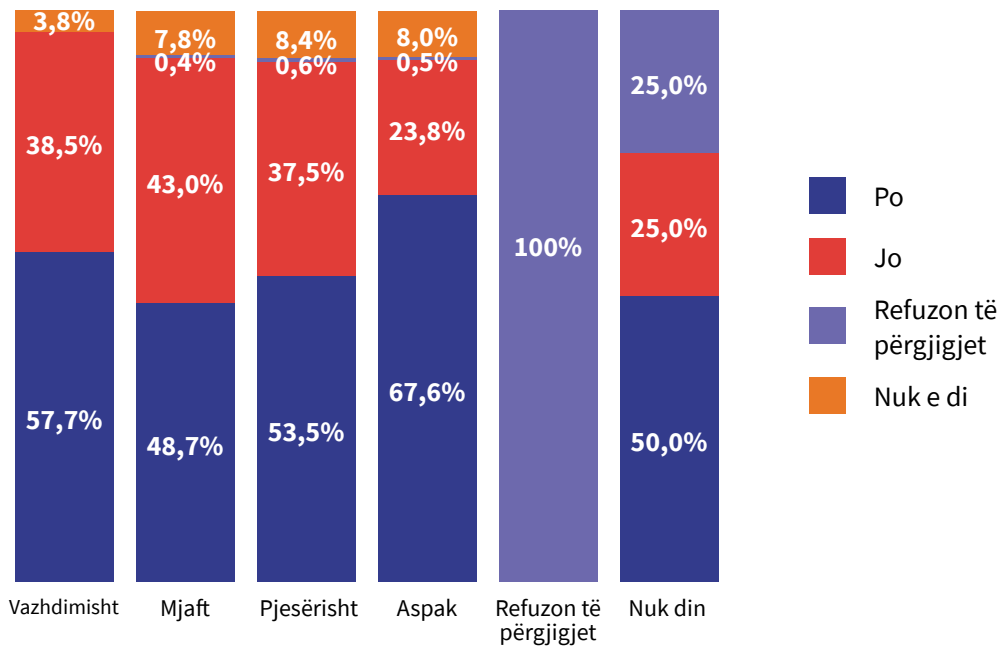
Grafiku 48. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare për pyetjen “Sipas mendimit tuaj, sa kujdesen autoritetet për ju dhe nevojat dhe problemet tuaja?”, ndarje sipas statusit financiar.

Nëse marrim në konsideratë lidhjen midis perceptimit të të rinjve rreth nivelit të ndërgjegjësisimit të autoriteteve për nevojat dhe problemet e tyre dhe qëllimet për migrim, rezultatet janë alarmante se pothuajse gjysma e të gjitha grupeve të të anketuarve do të largohen nga vendi. Kjo është e vërtetë edhe kur të anketuarit mendojnë se autoritetet janë të vetëdijshëm për nevojat dhe problemet e të rinjve (Grafiku 49). Pra, 57,7% e të anketuarve që mendojnë se autoritetet janë plotësisht të vetëdijshëm për nevojat dhe problemet e të rinjve shprehin qëllimin e tyre për të migruar, dhe 48,7% e të rinjve që mendojnë se autoritetet janë mjaft të njohur me nevojat e tyre dhe pajtohen me problemet. Siç pritej, rreth 67,6% e të anketuarve që mendojnë se autoritetet nuk janë aspak të vetëdijshëm për nevojat dhe problemet e tyre do të lëviznin jashtë vendit nëse do t’u jepej mundësia. Me fjalë të tjera, qëllimi për të migruar është më i theksuar tek të rinjtë që mendojnë se autoritetet nuk janë të informuar sa duhet për nevojat dhe problemet e tyre.

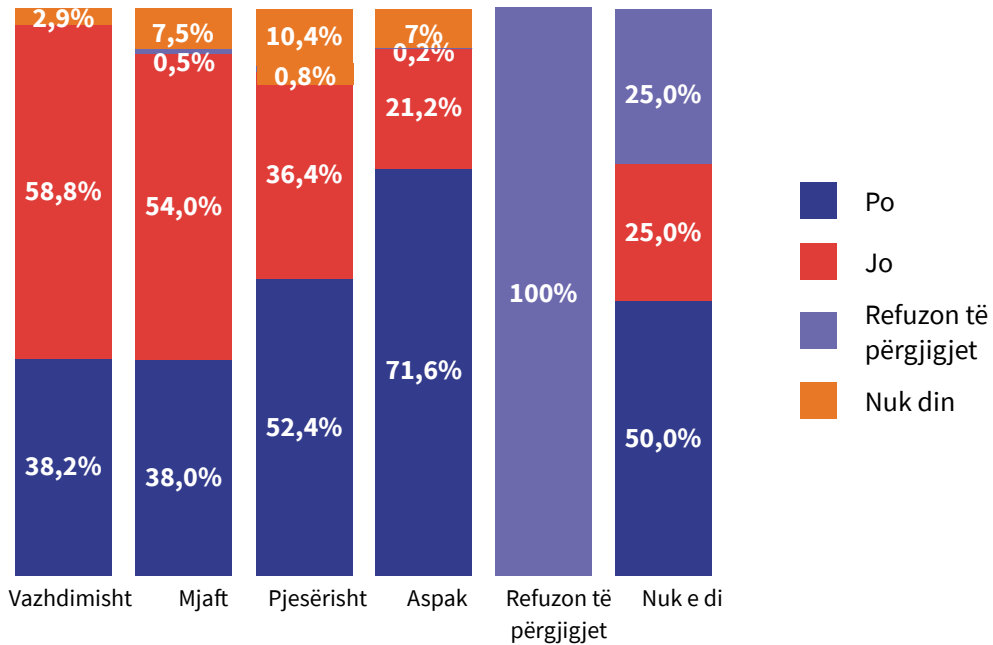

Grafiku 49. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare për pyetjen “Sipas mendimit tuaj, sa kujdesen autoritetet për ju dhe nevojat dhe problemet tuaja?”, ndarje sipas qëllimit për migrim.

Të dhëna të ngjashme mund të shihen në analizën e marrëdhënies midis qëllimit për të migruar dhe perceptimit të të rinjve për kujdesin e autoriteteve për nevojat dhe problemet e tyre. Siç pritej, qëllimi më i theksuar për migracion shfaqet midis të anketuarve që mendojnë se autoritetet pjesërisht, dmth nuk kujdesen aspak për nevojat dhe problemet e të rinjve (rrjedhimisht, 54,2% dhe 71,6% e këtyre të anketuarve do të largoheshin nga Republika e Maqedonisë së Veriut) (Grafiku 50). Siç u përmend më parë, është e rëndësishme të përmendet se edhe në mesin e të anketuarve që mendojnë se autoritetet kujdesen mjaftueshëm, dmth kujdesen plotësisht për nevojat e të rinjve, 38% do të migronin jashtë vendit.

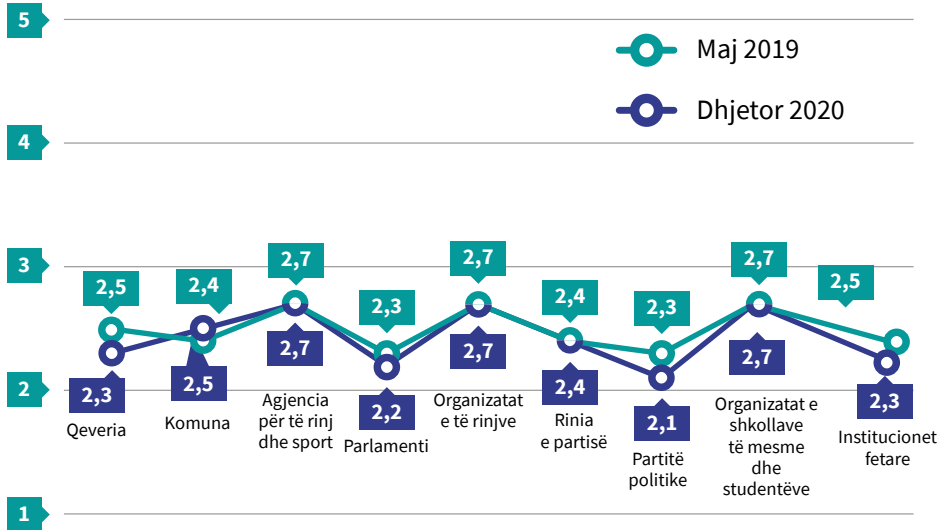
Grafiku 50. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare për pyetjen “Sipas mendimit tuaj, sa kujdesen autoritetet për ju dhe nevojat dhe problemet tuaja?”, ndarje sipas qëllimit për migrim.

Besimi në palët e interesuara përkatëse dhe mundësitë për ndikim

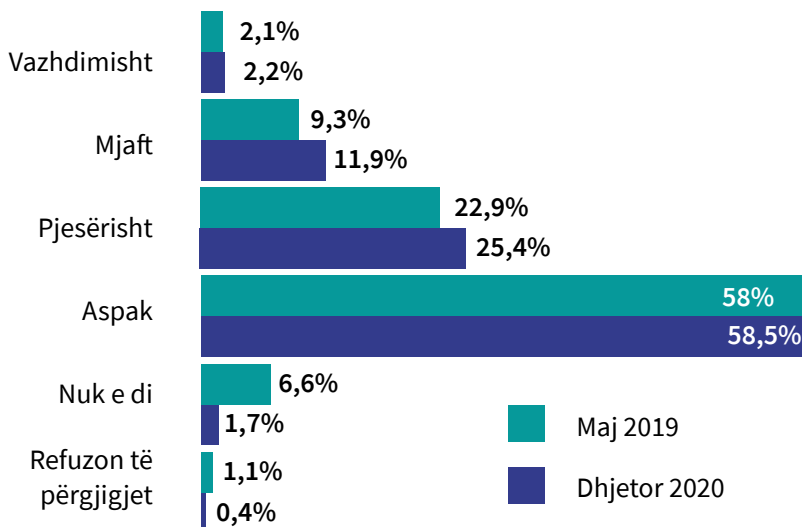
Për të matur besimin që të rinjtë kanë në shumë aktorë të rëndësishëm për politikën rinore dhe tendencat e përgjithshme shoqërore në vend, të anketuarve iu kërkua të vlerësonin një numër institucionesh dhe organizatash përkatëse në lidhje me punën e tyre në interes të të rinjve. Ngjashëm me të dhënat nga maji 2019 (prezantimi krahasues i grafikut 51), rezultatet variojnë midis 2,1 dhe 2,7 (me një rezultat mesatar prej 2,47, në një shkallë nga 1 në 5), që tregon një nivel relativisht të ulët të besimit të të rinjve në aktorë të ndryshëm. Ashtu si në maj të vitit 2019, notat më të larta u dhanë institucioneve/organizatave që përmbajnë “rinor” në emrin e tyre.

Grafiku 51. Paraqitja vizuale e notave mesatare nga mostra përfaqësuese kombëtar për institucionet dhe organizatat e dhëna, në lidhje me punën e tyre në interes të të rinjve, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

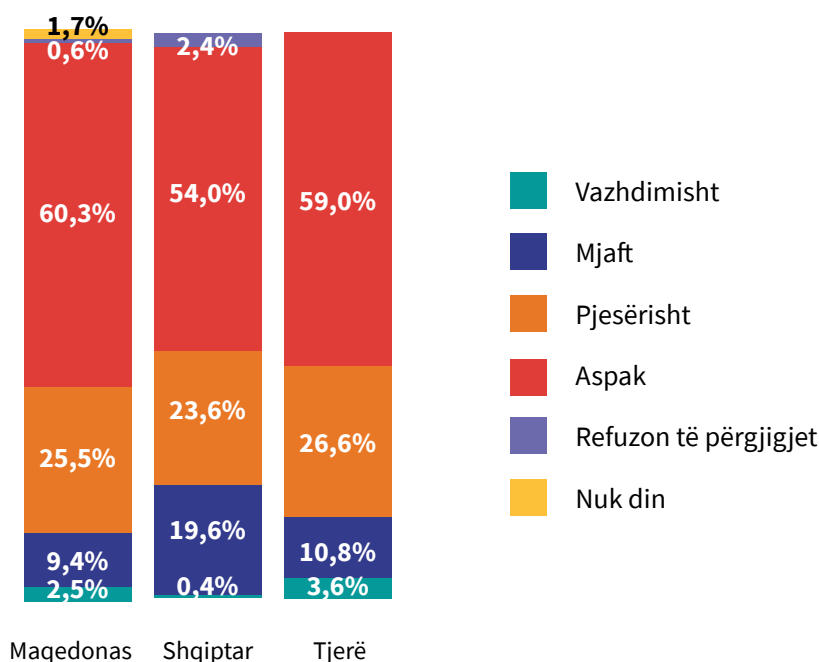
Niveli i ulët i besimit të të rinjve në palët përkatëse të interesit gjithashtu mund të interpretohet në terma të besimit të ulët të të anketuarve në mundësinë e tyre personale për të ndikuar në atë dhe si funksionojnë autoritetet. Në këtë drejtim, rreth 58,5% e të anketuarve besojnë se nuk mund të ndikojnë aspak në punën e autoriteteve, e cila është e ngjashme me të dhënat e majit 2019 (Grafiku 52).

Grafiku 52. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa mendoni se mund të ndikoni personalisht mbi punën dhe mënyrën e funksionimit të autoriteteve?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

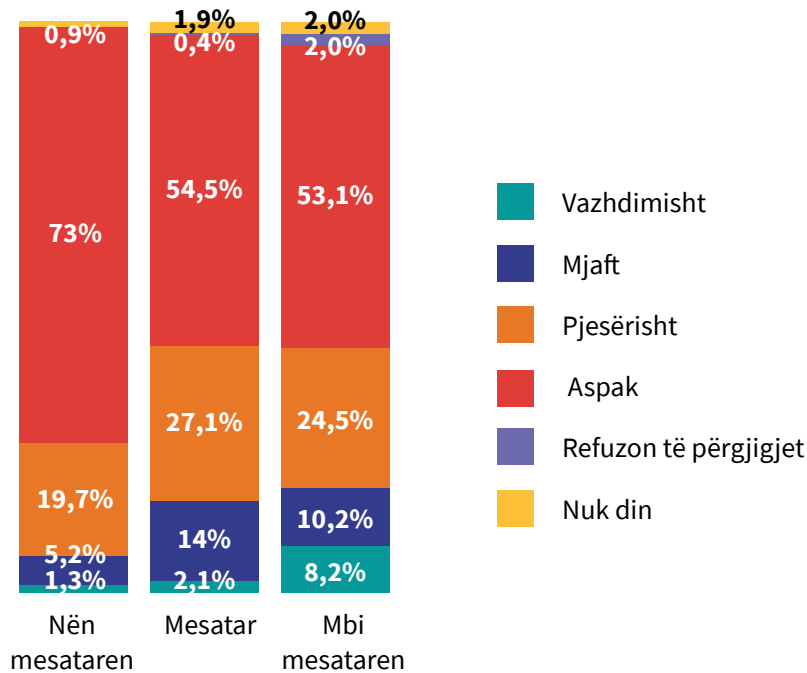
Nëse analizojmë vetë-perceptimin e të anketuarve për ndikimin e mundshëm në punën e autoriteteve në aspektin e përkatësisë etnike, mund të vërehet se nuk ka dallime të mëdha midis të anketuarve nga etnia maqedonase dhe atyre nga bashkësitë më të vogla etnike (Grafiku 53). Në këtë rast, të anketuarit nga komuniteti etnik shqiptar shquhen me një vetë-perceptim më pozitiv. Prej tyre, 20% besojnë se ata mund të ndikojnë në punën e autoriteteve, ndërsa të njëjtin qëndrim ndajnë vetëm 11,9% të maqedonasve dhe 14,4% të komuniteteve më të vogla etnike. Të dhënat e mbledhura nuk ofrojnë një pasqyrë më të detajuar të arsyeve që qëndrojnë pas këtyre dallimeve.

Grafiku 53. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa mendoni se mund të ndikoni personalisht mbi punën dhe mënyrën e funksionimit të autoriteteve?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

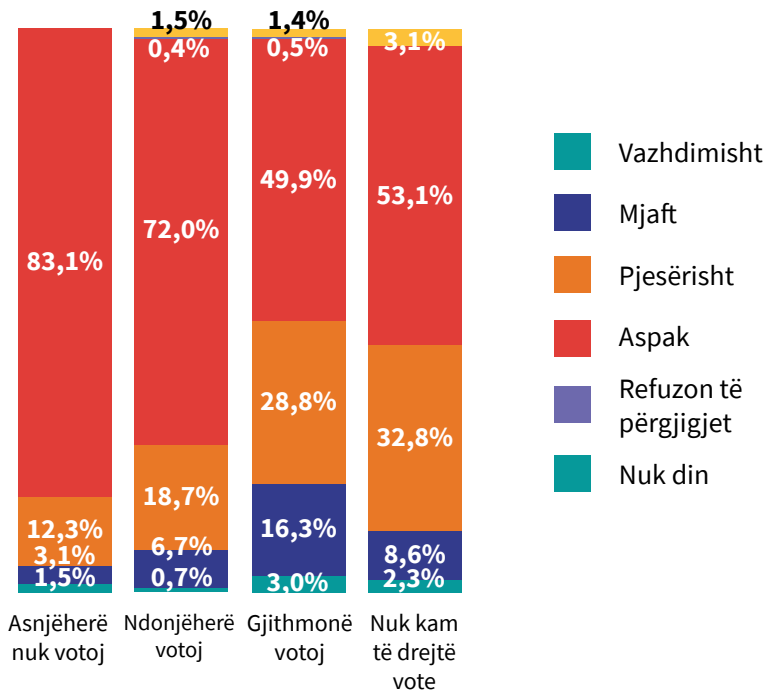
Ngjashëm me të dhënat e paraqitura më parë, statusi financiar i të anketuarve spikat si një ndryshore tjetër demografike që lidhet ndjeshëm me vetë-perceptimin e tyre rreth ndikimit të mundshëm në punën e autoriteteve (Grafiku 54). Vetëm 6,5% e të rinjve me status financiar nën mesataren besojnë se mund të ndikojnë në punën e autoriteteve. Ky qëndrim ka pothuajse dy herë më shumë të anketuar me statusin financiar mesatar (16,1%) dhe ato mbi mesataren (18,4%). Pavarësisht nga statusi financiar i të anketuarve, mbi 77,6% e tyre besojnë se nuk mund të ndikojnë në punën e autoriteteve.

Grafiku 54. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa mendoni se mund të ndikoni personalisht mbi punën dhe mënyrën e funksionimit të autoriteteve?”, ndarje sipas statusit financiar.

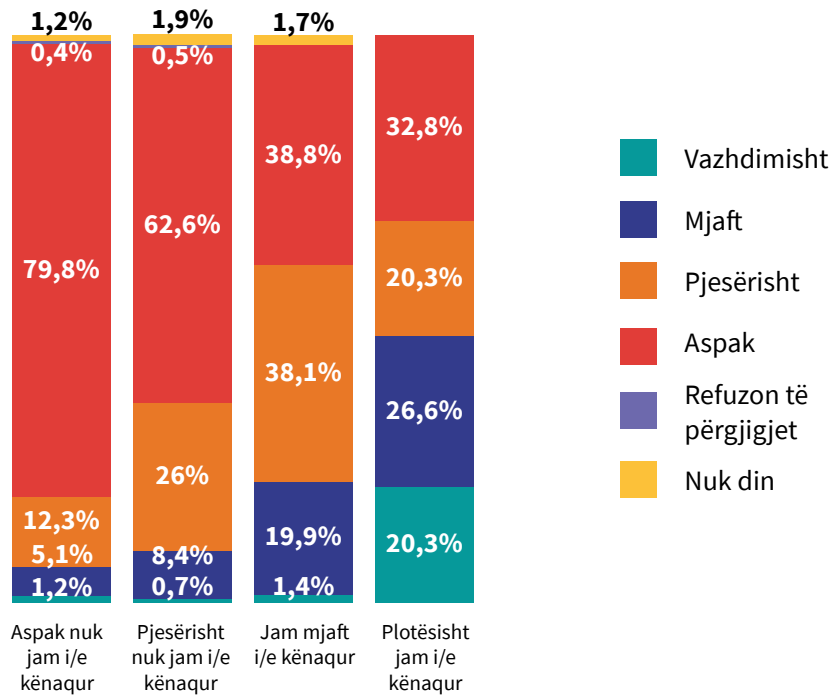
Kur analizohet vetë-perceptimi i të anketuarve rreth ndikimit të mundshëm në punën e autoriteteve dhe shprehive të tyre të votimit, vërehet se përkundër dallimeve në shprehitë e votimit, shumica dërrmuese e të anketuarve (mbi 78%) mendojnë se ata nuk mund të ndikojnë në punën e autoriteteve (Grafiku 55). Siç pritej, vetë-perceptimi më pozitiv i kësaj çështje ndodh në grupin e të anketuarve që votojnë gjithmonë (19,3% e tyre besojnë se mund të ndikojnë në punën e autoriteteve). Sidoqoftë, ky zbulim ngre domosdoshmërisht pyetjen pse rreth 78,7% e të rinjve që gjithmonë përdorin votën e tyre në zgjedhje (si një masë themelore për pjesëmarrjen në proceset demokratike të vendimmarrjes në vend) mendojnë se nuk mund të ndikojnë në punën e autoriteteve. Të dhënat e mbledhura nuk i japin një përgjigje të qartë kësaj pyetjeje.

Grafiku 55. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa mendoni se mund të ndikoni personalisht mbi punën dhe mënyrën e funksionimit të autoriteteve?”, sipas shprehive të votimit.

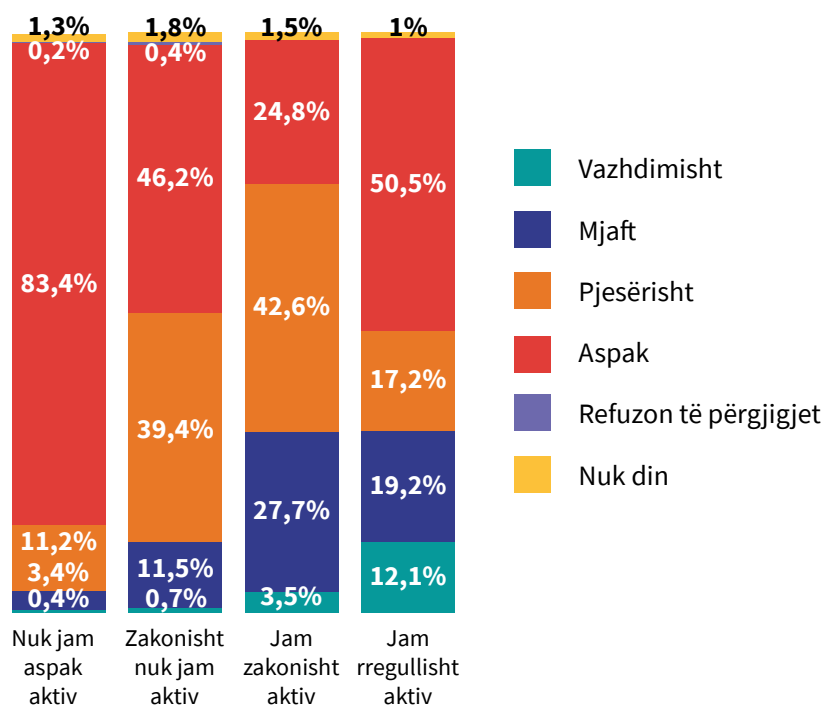
Po aq alarmuese janë të dhënat nga tabelimi i kryqëzuar i vetë-perceptimit për të ndikuar në punën e autoriteteve dhe kënaqësinë e të anketuarve nga vendi i tyre në shoqëri (Grafiku 56). Edhe në grupin në të cilin kënaqësia është më e theksuar, 53,1% e të anketuarve besojnë se nuk mund të ndikojnë në punën dhe mënyrën e funksionimit të autoriteteve. Ky numër rritet ndërsa kënaqësia e të anketuarve me pozitën e tyre në shoqëri zvogëlohet, kështu që në grupin e të anketuarve që nuk janë aspak të kënaqur, arrin në 92,1% të cilët mendojnë se nuk mund të ndikojnë në punën e autoriteteve. Me fjalë të tjera, pakënaqësia me pozitën e dikujt në shoqëri rritet si dhe vetë-perceptimi i paaftësisë për të ndikuar në punën e autoriteteve.

Grafiku 56. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa mendoni se mund të ndikoni personalisht mbi punën dhe mënyrën e funksionimit të autoriteteve?”, sipas nivelit të kënaqësisë nga pozita në shoqëri.

Nëse analizojmë koneksionin midis vetë-perceptimit të të rinjve për (pa) mundësinë për të ndikuar në punën e autoriteteve dhe nivelin e tyre të aktivitetit shoqëror, mund të vërehet se një nivel i ngjashëm i vetë-perceptimit pozitiv kanë të anketuarit që janë vazhdimisht aktiv shoqërisht (31,3%) dhe të anketuarit që janë kryesisht aktivë (31,2%) (Grafiku 57). Sidoqoftë, është veçanërisht e rëndësishme të theksohet se perceptimi i paaftësisë personale për të ndikuar në punën e autoriteteve është i pranishëm në të katër kategoritë e të anketuarve (për sa i përket nivelit të aktivitetit shoqëror) dhe tejkalon 67%. Në grupin e të anketuarve që nuk janë aspak aktivë, ky vetë-perceptim është i pranishëm në 94,6%.

Grafiku 57. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa mendoni se mund të ndikoni personalisht mbi punën dhe mënyrën e funksionimit të autoriteteve?”, sipas nivelit të aktivitetit shoqëror.

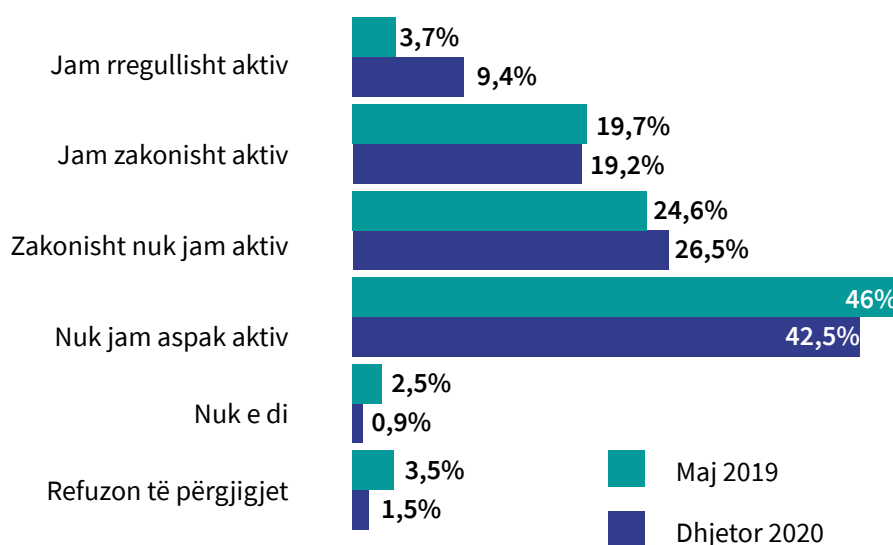

Pjesëmarrja qytetare e të rinjve në shoqëri

Aktiviteti shoqëror dhe vetë-iniciativa për zgjidhjen e problemeve

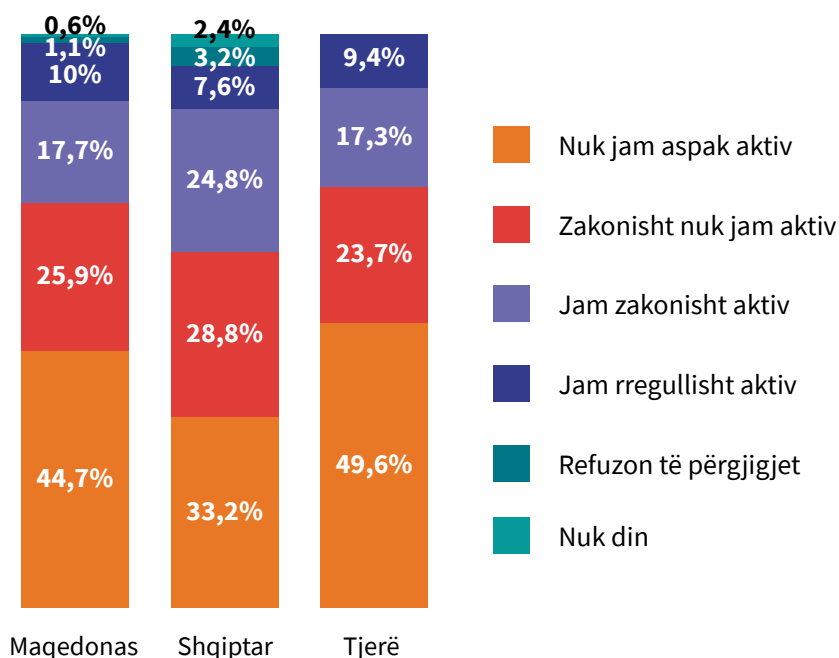
Të pyetur në lidhje me vetë-perceptimin në lidhje me aktivitetet që kontribuojnë në përmirësimin e shoqërisë, 69% e të anketuarve e përshkruanin veten si qytetarë zakonisht jo ose aspak aktivë. Pothuajse dy herë më pak, të anketuarit (28,6%) e përshkruanin veten kryesisht ose vazhdimisht aktivë në shoqëri. Krahasuar me të dhënat nga maji i vitit 2019, është e rëndësishme të theksohet se ka një rritje prej 5.7% të numrit të të anketuarve që e përcaktojnë veten e tyre vazhdimisht aktivë në shoqëri (Grafiku 58).

Grafiku 58. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A do ta përshkruani veten si një qytetar aktiv në shoqëri?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

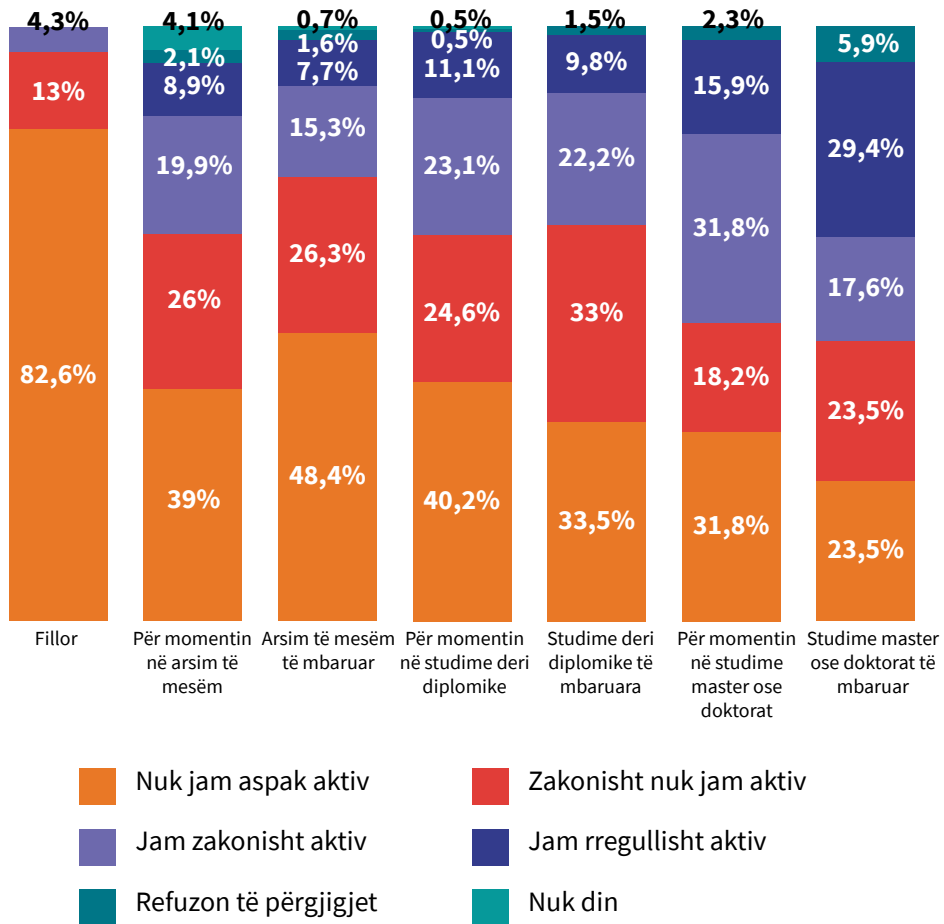
Nëse përgjigjet e të anketuarve konsiderohen sipas grupit etnik të cilit ata i përkasin, shqiptarët etnikë dallojnë pozitivisht (Grafiku 59). Në këtë grup, 32,4% e të anketuarve e përcaktojnë veten e tyre si aktivë shoqërisht, krahasuar me 26,7% të të anketuarve nga komunitetet më të vogla etnike dhe vetëm 17,7% të maqedonasve etnikë. Sidoqoftë, në të gjitha komunitetet etnike ekziston një përqindje relativisht e lartë (mbi 62%) e të rinjve që nuk janë aktivë. Të dhënat e mbledhura nuk japin një pasqyrë të qartë të arsyeve që qëndrojnë pas këtyre dallimeve.

Grafiku 59. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A do ta përshkruani veten si një qytetar aktiv në shoqëri?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

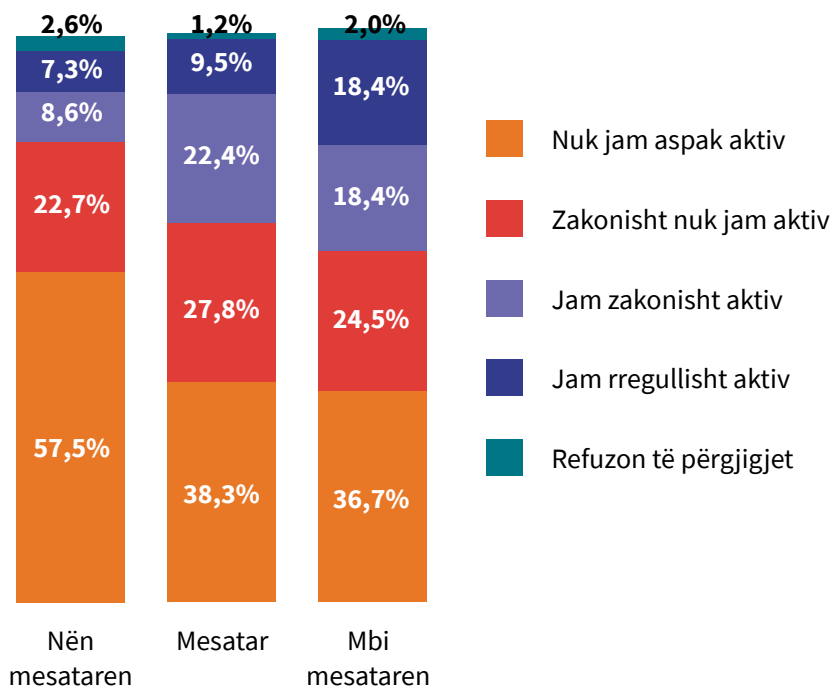
Lidhur me dallimet në aktivitetin shoqëror midis të anketuarve nga profile të ndryshme arsimore, mund të vërehet se ato me nivele më të larta të arsimit të përfunduar shoqërohen me një aktivitet më të madh shoqëror (Grafiku 60). Kështu, 47% e të anketuarve me studime të mbaruara pas-universitare e vlerësojnë veten si qytetarë aktivë, dhe përqindja është përgjysmuar (23%) kur bëhet fjalë për qytetarët me arsim të mesëm të përfunduar si niveli më i lartë i arsimit. Shkalla e aktivitetit shoqëror në mesin e të anketuarve me arsim fillor të përfunduar është deri tani më e ulta - vetëm 4,3% e tyre e vlerësuan veten si shoqërisht aktiv. Këto dallime mund të interpretohen në aspektin e rëndësisë së lartpërmendur të statusit socio-ekonomik të të anketuarve dhe burimeve në dispozicion. Prandaj, të anketuarit me arsim të lartë (dhe si pasojë, status më të lartë socio-ekonomik) ka më shumë të ngjarë të kenë më shumë burime për aktivitetin shoqëror (p.sh. kohë, financat, mundësitë).

Grafiku 60. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A do ta përshkruani veten si një qytetar aktiv në shoqëri?”, ndarje sipas nivelit të shkollimit.

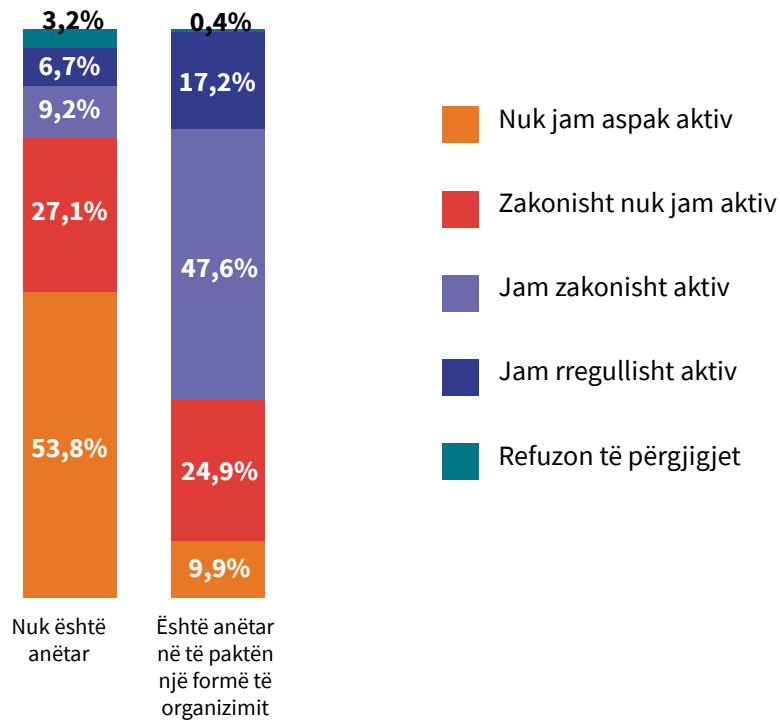
Në një drejtim të ngjashëm, kur analizohet marrëdhënia midis nivelit të aktivitetit shoqëror të të anketuarve dhe statusit të tyre financiar, mund të vërehet se niveli i aktivitetit rritet kur përmirësohet statusi financiar i të anketuarve (Grafiku 61). Ky zbulim nuk është për t'u habitur, duke pasur parasysh se të anketuarit me status financiar nën mesataren kanë më pak të ngjarë të kenë kohë dhe burime financiare për të “investuar” në aktivitetin shoqëror. Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet se pavarësisht nga statusi financiar, shkalla e pasivitetit shoqëror është relativisht e lartë, mbi 61%.

Grafiku 61. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A do ta përshkruani veten si një qytetar aktiv në shoqëri?”, ndarje sipas statusit financiar.

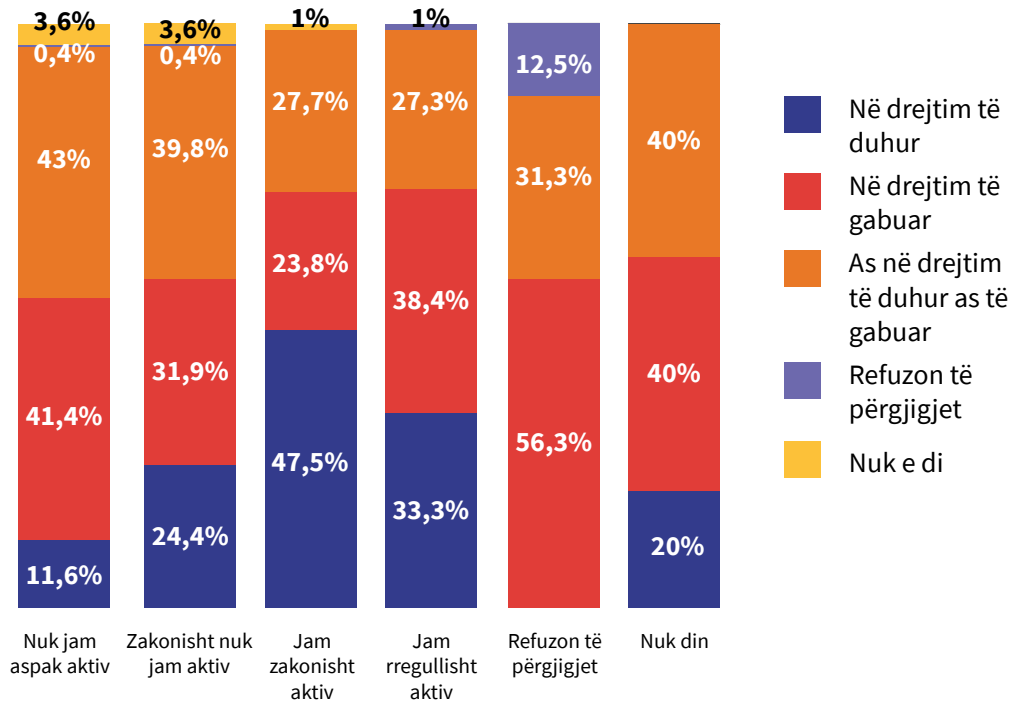
Shkalla e anëtarësimit në format e organizimit qytetar (p.sh. organizata civile ose rinore ose nisma, komuniteti i shkollës së mesme, ose asambleja e studentëve, nismaa joformale qytetare, parti politike/forume rinore, sindikata, etj.) të të anketuarve, është një variabël tjetër e rëndësishme për të kuptuar vetë-perceptimi e të rinjve për aktivitetin shoqëror. Siç pritej, të rinjtë që janë anëtarë në të paktën një formë të organizimit qytetar janë më aktivë në jetën shoqërore në vend (Grafiku 62). Kështu, afërsisht dy të tretat (64,8%) e të rinjve që janë anëtarë të një forme minimale të organizimit qytetar përcaktohen si qytetarë shoqërisht aktivë, ndërsa vetë-perceptimi i aktivitetit është pothuajse katër herë më i ulët (15,9%) midis të anketuarve që nuk janë anëtarë të çdo forme të organizimit qytetar.

Grafiku 62. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A do ta përshkruani veten si një qytetar aktiv në shoqëri?”, ndarje sipas anëtarësisë në format e organizimit qytetar.

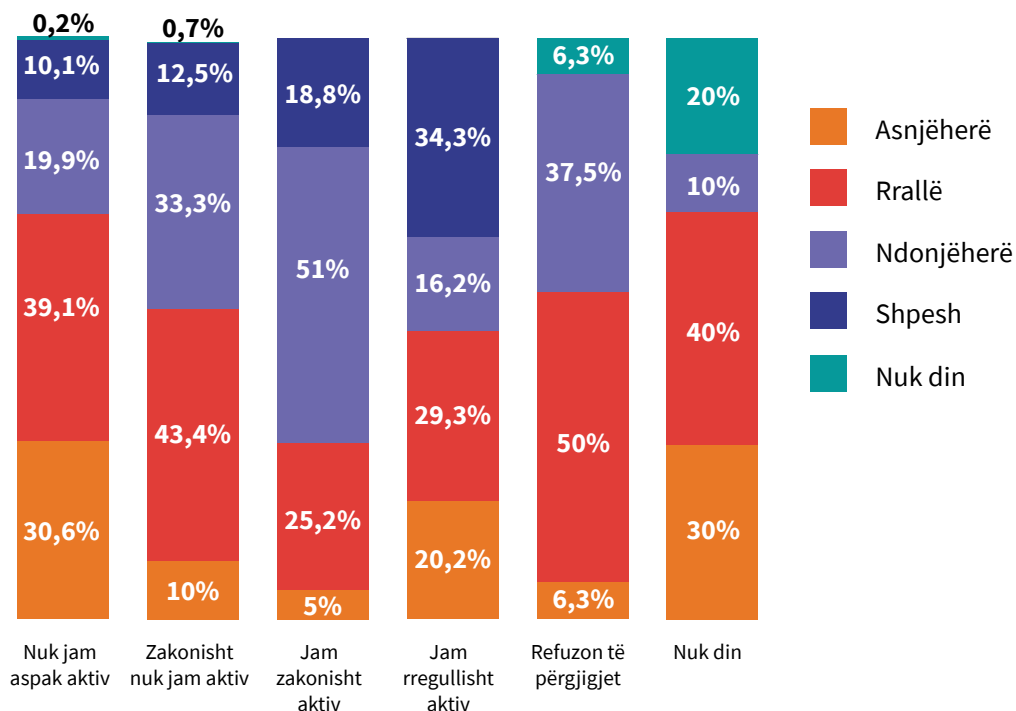
Nëse shikojmë nivelin e aktivitetit shoqëror dhe lidhjen e tij me qëndrimet e përgjithshme për drejtimin në të cilin po lëviz vendi, vërehet se të anketuarit që janë kryesisht/vazhdimisht aktivë, krahasuar me të tjerët, kanë pikëpamje më të forta në lidhje me drejtimin në të cilën vendi po lëviz dhe tregojnë një nivel më të lartë optimizmi (Grafik 63). Gjetje të tilla mund të interpretohen në drejtim të rritjes së ndërgjegjësimit të publikut në mesin e të anketuarve dhe një përshtypje më pozitive të ngjarjeve shoqërore në vend, nën ndikimin e aktiviteteve dhe përvajave të tyre. Nga ana tjetër, mund të bëhet fjalë për optimizëm (të pabazuar) që mbështetet në investimin personal për një “të nesërme më të mirë”.

Grafiku 63. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A do ta përshkruani veten si një qytetar aktiv në shoqëri?”, pasqyrim sipas qëndrimeve të përgjithshme për drejtimin e shtetit.

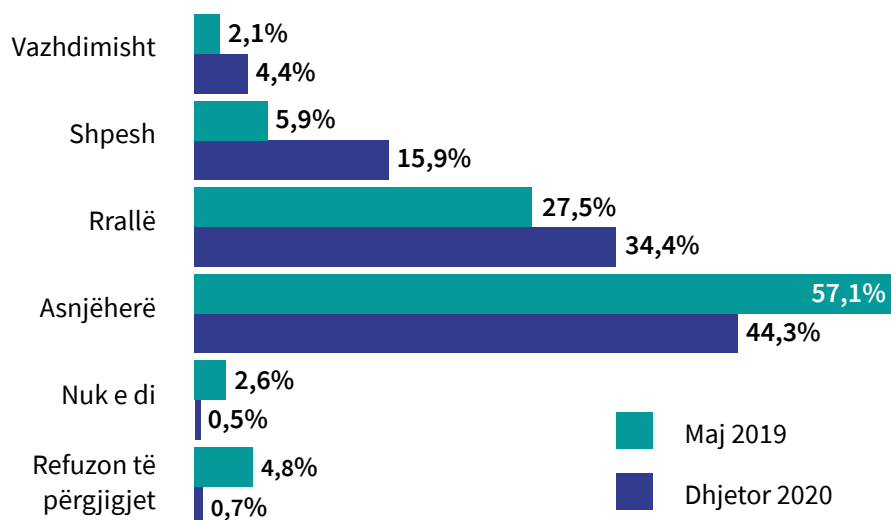
Kur merret parasysh marrëdhënia midis shprehive të informimit të të anketuarve dhe vetë-perceptimit të tyre për aktivizmin shoqëror, është interesante të theksohet se monitorimi i herëpashershëm/ shpeshtë i ngjarjeve politike në vend është më i zakonshmi në mesin e të anketuarve që janë përgjithësisht shoqërisht aktivë (69,8%) (Grafiku 64). Ndoshta befasi, por ata ndiqen nga të anketuarit që janë vazhdimisht aktivë (50,5%) dhe të anketuarit që përgjithësisht nuk janë shoqërisht aktivë (45,8%). Kjo ngjashmëri në shprehitë e informimit të të anketuarve që janë vazhdimisht aktivë dhe atyre që në përgjithësi nuk janë, përsëri ngrë pyetjen për faktorët që ndikojnë në formimin e qëndrimeve të të anketuarve dhe informacionin mbi të cilin bazohet aktiviteti i tyre shoqëror.

Grafiku 64. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A do ta përshkruani veten si një qytetar aktiv në shoqëri?”, pasqyrim sipas shprehive të informimit.

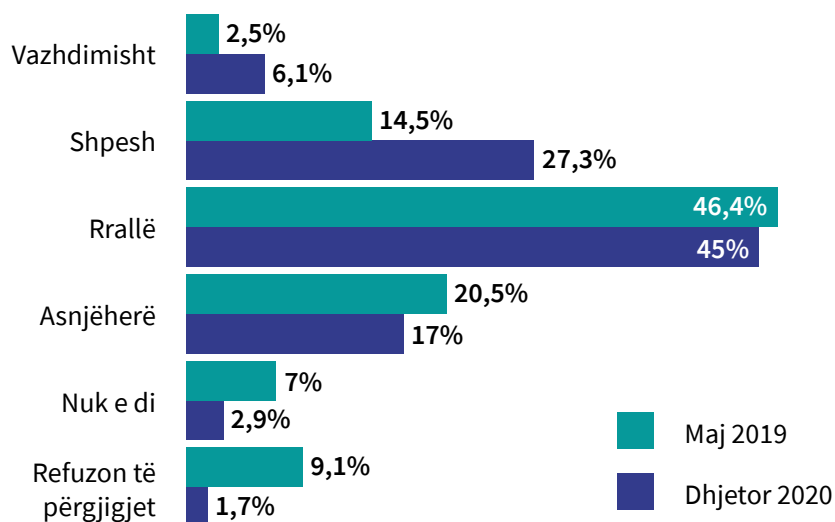

Duke pasur parasysh nivelin e ulët të veprimitarisë së vetë-perceptuar në shoqëri, pavarësisht nga karakteristikat demografike, është interesante të theksohet se rreth 54,7% e të anketuarve ndërmarrin veprime për të zgjidhur një problem të veçantë shoqëror, dhe 44,3% nuk e kanë bërë kurrë atë (Grafiku 65). Kjo mospërputhje midis vlerësimit të aktivitetit personal dhe përgjigjeve në lidhje me frekuencën me të cilën të anketuarit ndërmarrin aktivitete për zgjidhjen e problemeve sociale ngre pyetjen se si të rinjtë në të vërtetë interpretojnë termin “aktivitet shoqëror” dhe pse aktivitetet që ata ndërmarrin për të zgjidhur probleme të caktuara sociale jo gjithmonë janë të përfshira në atë kornizë. Krahasuar me të dhënat nga maji 2019, ka ndryshime të konsiderueshme - një rritje prej 10% në numrin e të anketuarve që shpesh ndërmarrin veprime për të zgjidhur një problem të caktuar, si dhe një rënie prej 12,8% sa i përket numrit të të anketuarve që kurrë nuk nxisin zgjidhje të një problemi shoqëror (Grafiku 65).

Grafiku 65. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtar në pyetjen “Sa shpesh ndërmerri veprime për të zgjidhur një problem të caktuar shoqëror?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

Grafiku 66. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të të anketuarve që ndërmarrin aktivitete për zgjidhjen e problemeve sociale (54,7% e mostrës përfaqësuese) në pyetjen “Sa shpesh keni arritur të zgjidhni problemin?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

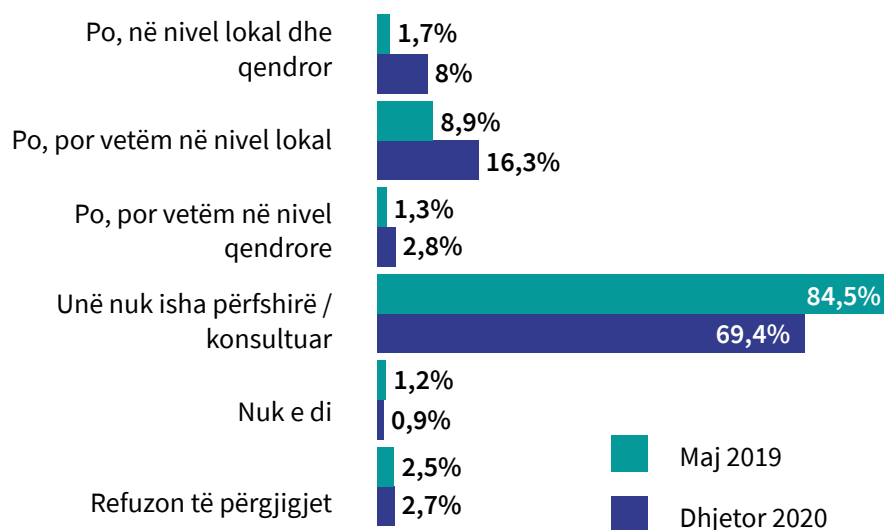

Të anketuarit të cilët kanë ndërmarrë ndonjëherë nismë për të zgjidhur një problem të veçantë shoqëror gjithashtu u pyetën për shpeshtësinë me të cilën ata kanë arritur të zgjidhin problemin deri më tani. Krahasuar me të dhënat nga maji 2019 (prezantimi krahasues i Grafikut 66), inkurajon rritjen e 12,8% të numrit të të anketuarve që shpesh arrijnë të zgjidhin problemin. Sidoqoftë, fakti që vetëm pak më shumë se një e treta (33,4%) e të anketuarve arrijnë ta zgjidhin problemin hap hapësirë për shqetësim, ndërsa për 62% të tjerët nuk është kështu. Përvojat negative të shumicës së të rinjve që janë përpjekur të zgjidhin një problem të caktuar shoqëror mund të interpretohen si një tregues serioz se sa dhe si merren parasysh qëndrimet dhe idetë e të rinjve kur merren me probleme sociale në vend. Prandaj, është veçanërisht e rëndësishme të merret parasysh ndikimi afatgjatë në aktivitetet e të rinjve të cilët rrallë/kurrë nuk arrijnë të zgjidhin problemet sociale për të cilat ndërmarrin veprime.

Shkalla e konsultimit dhe përfshirjes në proceset e vendimmarrjes

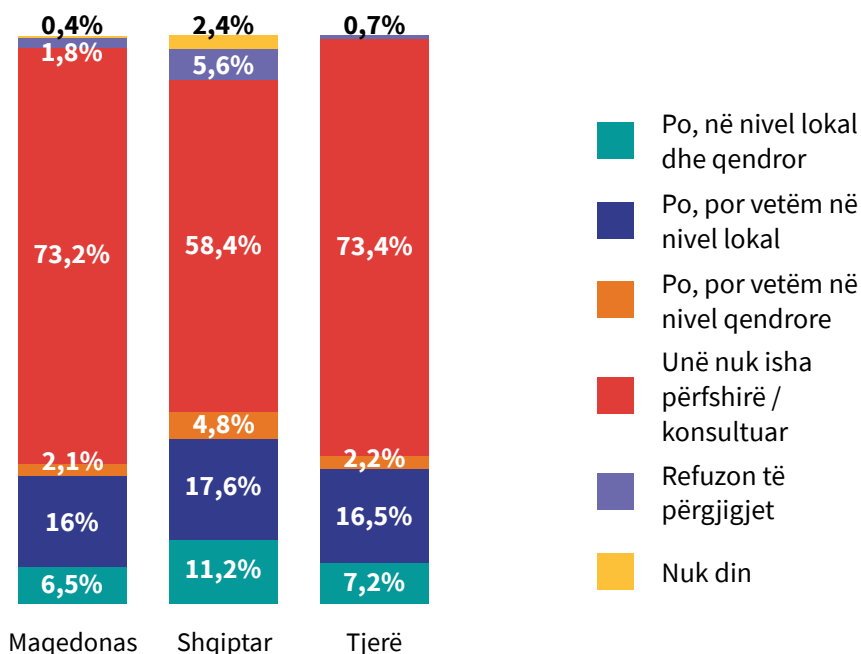
Kur bëhet fjalë për përvojat e të rinjve me pjesëmarrjen në konsultime dhe/ose procese të vendimmarrjes, 69,4% e të anketuarve u përgjigjën se ata kurrë nuk ishin përfshirë ose konsultuar nga institucionet, ndërsa vetëm 27,1% se ishin të përfshirë/konsultuar (Grafiku 67). Krahasuar me të dhënat nga maji 2019, ka zhvillime të konsiderueshme pozitive në lidhje me pjesëmarrjen e të rinjve në konsultime dhe/ose procese të vendimmarrjes. Kjo është një rritje prej 6,3% në numrin e të anketuarve që janë konsultuar në nivelin qendror dhe lokal, një rritje prej 7,4% në numrin e të anketuarve që janë konsultuar në nivel lokal, si dhe një rënie prej 15,1% në numrin e të anketuarve të cilët nuk janë këshilluar/përfshirë asnjëherë në proceset e vendimmarrjes.

Grafiku 67. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A keni qenë ndonjëherë të përfshirë apo të këshilluar nga institucionet në vendimmarrje, duke përjashtuar votimin në zgjedhje?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

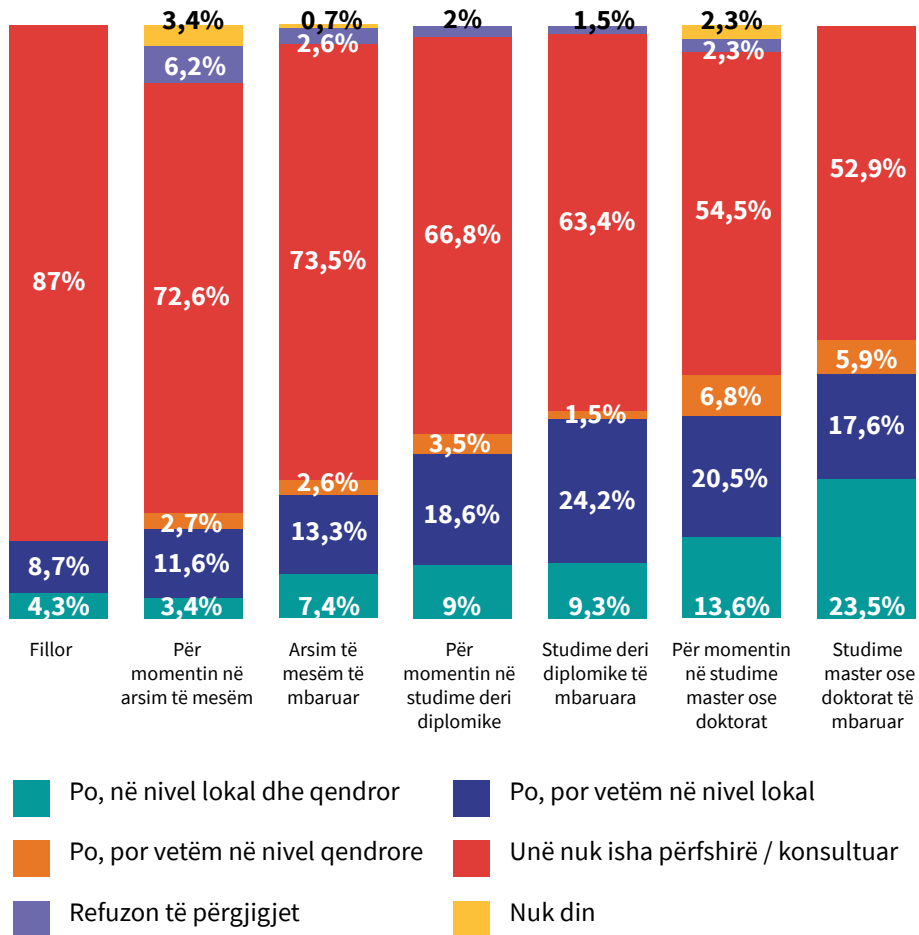
Nëse analizojmë përvojat e të anketuarve me përfshirjen në konsultime dhe/ose procese vendimmarrëse nga perspektiva e grupeve të ndryshme etnike, duhet përmendur se përgjigjet e shqiptarëve etnikë japin më shumë hapësirë për optimizëm, krahasuar me bashkësitë e tjera etnike (Grafiku 68), 33,6% e të anketuarve nga bashkësia etnike shqiptare kanë marrë pjesë në konsultime dhe/ose procese të vendimmarrjes, ndërsa ky është rasti vetëm për 24,6% të maqedonasve etnikë dhe 25,9% të të anketuarve nga bashkësitë më të vogla etnike. Arsytet për këtë boshllëk midis bashkësive etnike në pjesëmarrjen e të rinjve në konsultime dhe/ose procese të vendimmarrjes nuk janë të dukshme nga të dhënat e mbledhura. Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet se në të gjitha grupet etnike shkalla e të anketuarve që nuk janë konsultuar fare, dmth. të përfshirë, është relativisht e lartë dhe është mbi 58%.

Grafiku 68. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A keni qenë ndonjëherë të përfshirë apo të këshilluar nga institucionet në vendimmarrje, duke përjashtuar votimin në zgjedhje?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

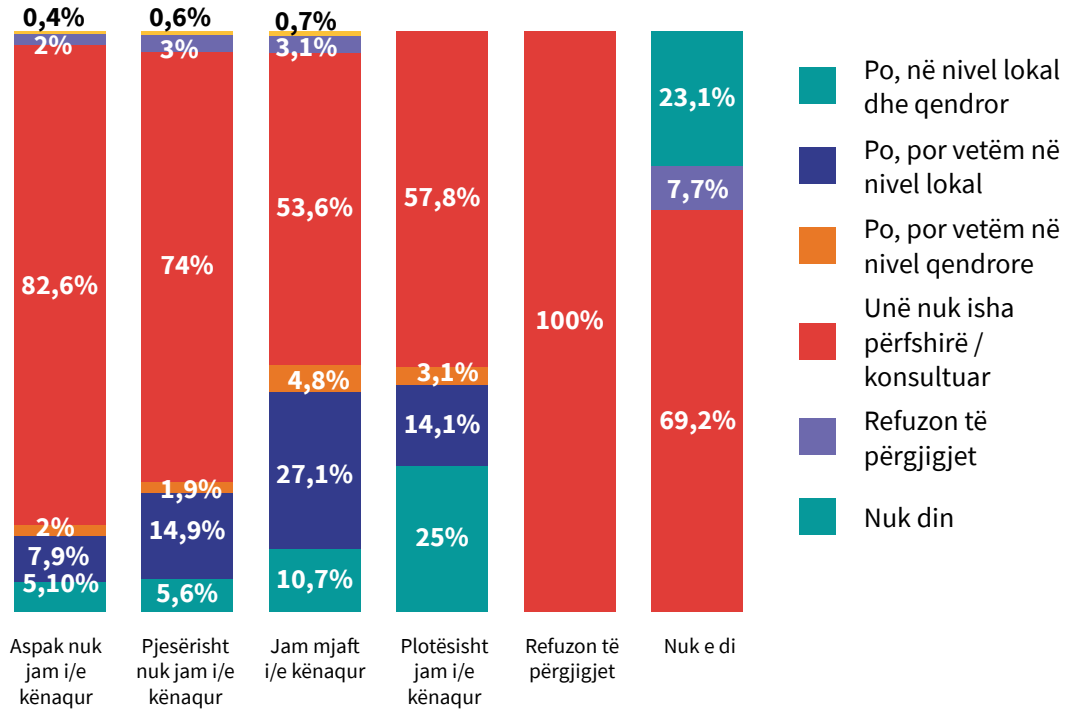
Kur bëhet fjalë për lidhjen midis pjesëmarrjes së të rinjve në konsultime dhe proceseve të vendimmarrjes, dhe nivelit më të lartë të arsimit të të anketuarve, mund të vërehet se të anketuarit me nivele më të larta arsimore deri më tani kanë qenë më shpesh të përfshirë/konsultuar nga autoritetet lokale dhe në nivel kombëtar (Grafiku 69). Kështu, rreth 47% e të anketuarve me studime të mbaruara pas-universitare ishin përfshirë/konsultuar, pas së cilës përqindja është përgjysmuar (në 23%) në të anketuarit me arsim të mesëm të përfunduar, dhe bie në 13% në të anketuarit me filllore të përfunduar të edukimit. Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet se të paktën gjysma e të anketuarve nga të gjithë profilet arsimore nuk kanë qenë kurrë të përfshirë/konsultuar nga autoritetet lokale dhe kombëtare.

Grafiku 69. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A keni qenë ndonjëherë të përfshirë apo të këshilluar nga institucionet në vendimmarrje, duke përjashtuar votimin në zgjedhje?”, ndarje sipas nivelit të edukimit.

Gjatë analizimit të përvojave të të anketuarve me konsultime dhe/ose procese të vendimmarrjes dhe shkallën e kënaqësisë së tyre me pozitën shoqërore, vërehet se kënaqësia e të anketuarve është më e lartë në rastet kur ata ishin të përfshirë/konsultuar (Grafiku 70). Siç pritej, në grupin e të anketuarve që nuk janë aspak të kënaqur, vetëm 15% ishin përfshirë/konsultuar nga autoritetet lokale dhe kombëtare. Nga ana tjetër, në grupin e të anketuarve të cilët janë plotësisht të kënaqur me pozitën e tyre në shoqëri, rreth 42,2% e të anketuarve morën pjesë në konsultime dhe/ose procese të vendimmarrjes.

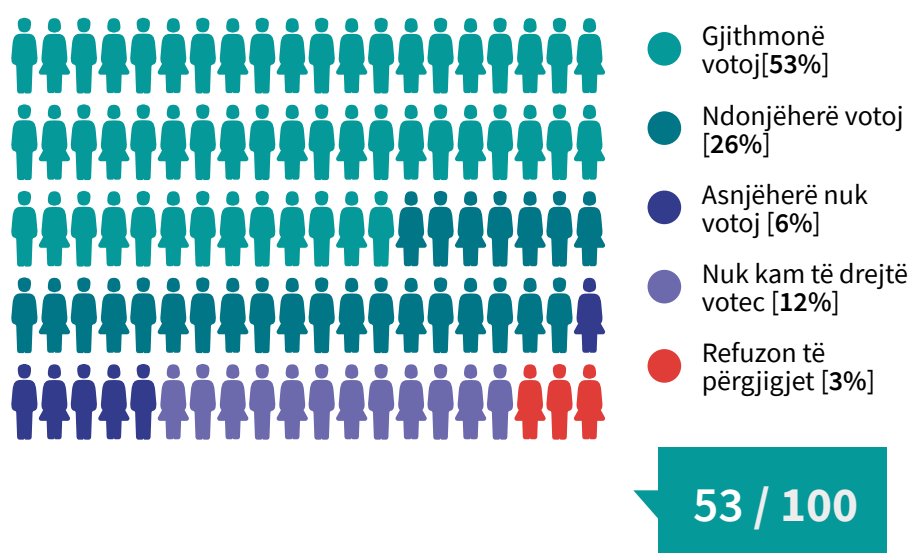
Grafiku 70. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A keni qenë ndonjëherë të përfshirë apo të këshilluar nga institucionet në vendimmarrje, duke përjashtuar votimin në zgjedhje?”, ndarje sipas nivelit të kënaqësisë të pozitës së tyre në shoqëri.

Votimi në zgjedhje dhe motivimi për të votuar

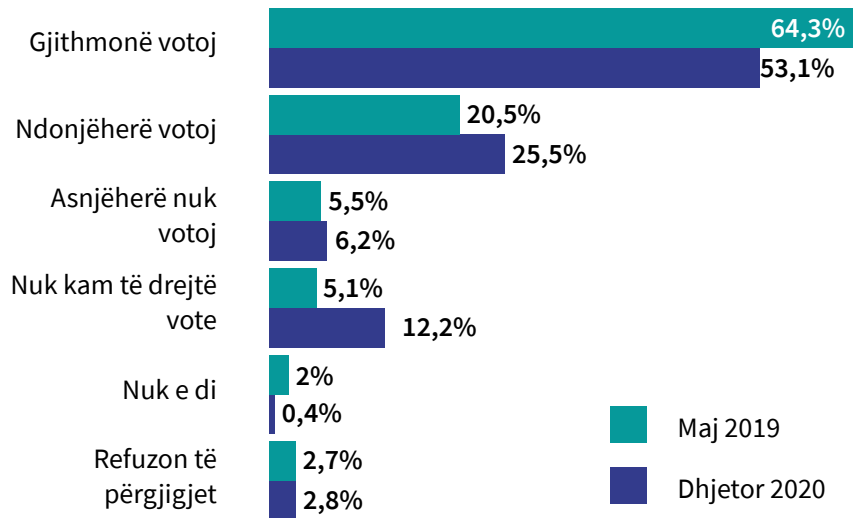
Lidhur me pyetjen se sa shpesh votojnë (Grafiku 71), rezultatet tregojnë se çdo i ri i dytë voton rregullisht në zgjedhje (53%), një shtesë prej 26% voton ndonjëherë, ndërsa vetëm 6% nuk votojnë kurrë. Të anketuarit e tjerë ose nuk kanë të drejtë vote (12%) ose refuzojnë t'i përgjigjen kësaj pyetjeje.

Grafiku 71. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh votoni në zgjedhje?”.

Krahasuar me të dhënat nga maji 2019, ka një rënie prej 11% të numrit të të rinjve që gjithmonë votojnë dhe një rritje të vogël prej 6% të atyre që ndonjëherë votojnë (Grafiku 72). Sidoqoftë, ashtu si me sondazhin e vitit 2019, ajo që mbetet si një përshtypje mbizotëruese është se shumica e të rinjve (79%) gjithmonë ose ndonjëherë votojnë në zgjedhje, e cila konsiderohet një pjesëmarrje mjaft e lartë. Nga ana tjetër, jashtë zgjedhjeve, shumica e të rinjve (69%), për fat të keq, e përshkruajnë veten si qytetarë joaktivë nga ana shoqërore. Prandaj, votimi në zgjedhje mbetet një nga kanalet e pakta përmes të cilave të rinjtë praktikojnë pjesëmarrjen politike dhe qytetare.

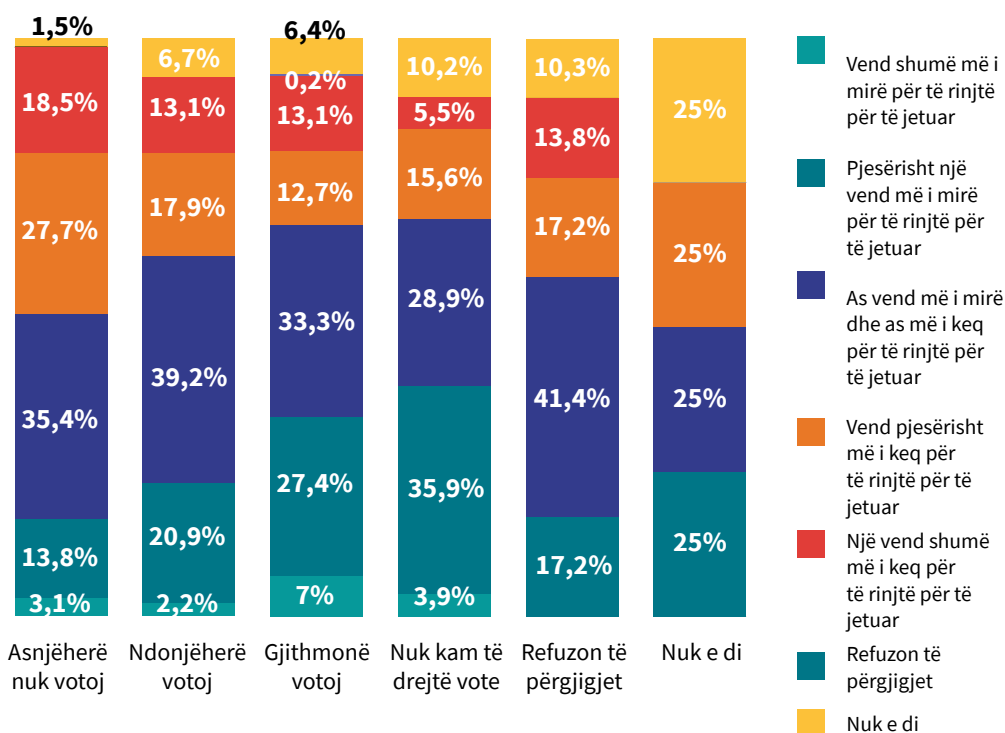
Grafiku 72. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh votoni në zgjedhje?”, në maj 2019 dhe dhjetor 2020.

Kur bëhet fjalë për ndikimin e variablave demografikë në votim, nuk u vërejtën ndryshime të konsiderueshme sa i përket gjinisë dhe vendbanimit të të anketuarve. Statusi financiar i të anketuarve gjithashtu nuk është një faktor që ndikon në zakonet e votimit të të rinjve. Për sa i përket moshës, përqindja e të rinjve të moshës 30 deri 35 vjeç që gjithmonë votojnë, dhe është pak më e lartë se te grupmoshat e tjera (67,4% kundrejt 56%).

Nëse shikojmë marrëdhëniet midis shprehive të votimit të të anketuarve dhe pikëpamjeve të tyre mbi drejtimin në të cilin po lëviz vendi, optimizmi më i madh për ndryshimet në 5 vitet e ardhshme mund të shihet tek të anketuarit e mitur që ende nuk kanë të drejtën e votës (Grafiku 73). Ngjashëm me sondazhin e vitit 2019, priten nivele të larta optimizmi dhe shprese për një “të nesërme më të mirë” midis të anketuarve më të rinj, duke pasur parasysh faktin se ata ende nuk do të përballen me sfidat tashmë të njohura për të anketuarit e moshuar. Është me rëndësi të theksohet se midis të anketuarve me të drejtë vote, më optimistët janë të rinjtë që votojnë gjithmonë në zgjedhje, gjë që mund të interpretohet si rezultat i veprimtarisë së tyre dhe pjesëmarrjes aktive në proceset socio-politike.

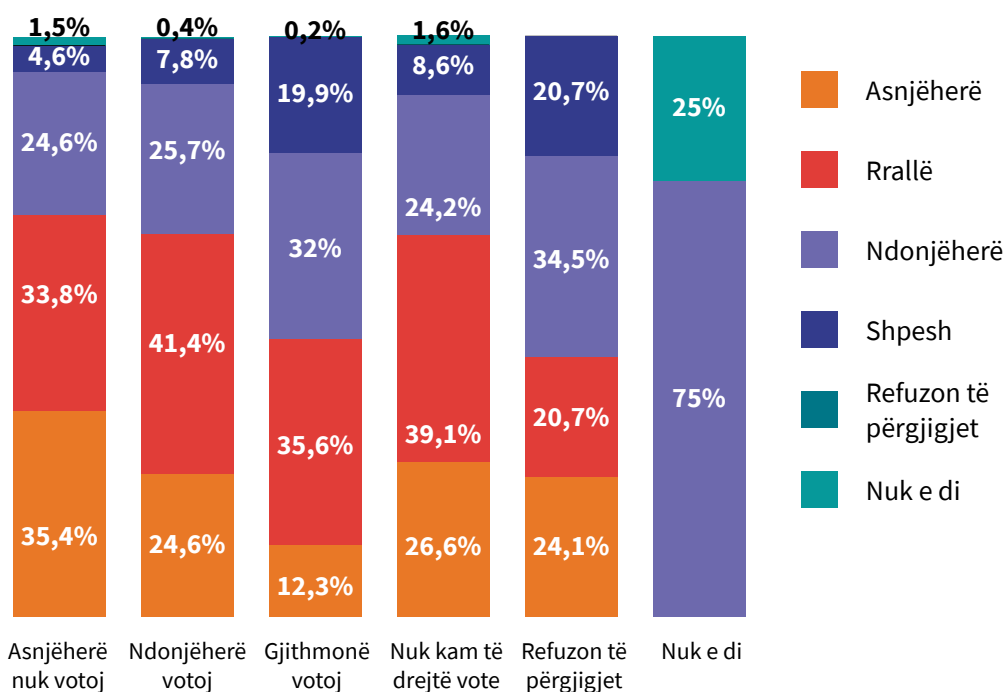
Grafiku 73. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh votoni në zgjedhje?”, pasqyrë sipas pritjeve për ndryshime në Republikën e Maqedonisë së Veriut në 5 vitet e ardhshme.

Është interesante të theksohet se pavarësisht pjesëmarrjes së lartë të të rinjve në procesin zgjedhor, mbetet pyetja sipas të cilave kriteret e rinjtë formulojnë zgjedhjen e votës, duke qenë se më shumë se gjysma e të rinjve (56%) rrallë ose kurrë nuk i ndjekin ato dhe nuk janë të interesuar për ngjarjet dhe zhvillimet politike në vend. Në fakt, siç mund të shihet nga Grafiku 74, edhe në mesin e atyre të rinjve që votojnë gjithmonë, pothuajse gjysma (47,9%) rrallë ose kurrë nuk ndjekin zhvillimet politike. Midis atyre të rinjve që ndonjëherë votojnë, kjo përqindje është edhe më e lartë me 66%. Siç pritej, përqindja e atyre që nuk ndjekin zhvillimet politike është më e larta në mesin e të rinjve që nuk votojnë kurrë (69,2%), por gjithsesi befason se ata që nuk votojnë kurrë informohen për politikën në pothuajse të njëjtën përqindje me ata që ndonjëherë votojnë (69,2% kundrejt 66%). Për më tepër është për t'u habitur që edhe ata të rinj që nuk kanë të drejtë vote informohen për politikën pothuajse në të njëjtën përqindje si dhe ato që ndonjëherë votojnë.

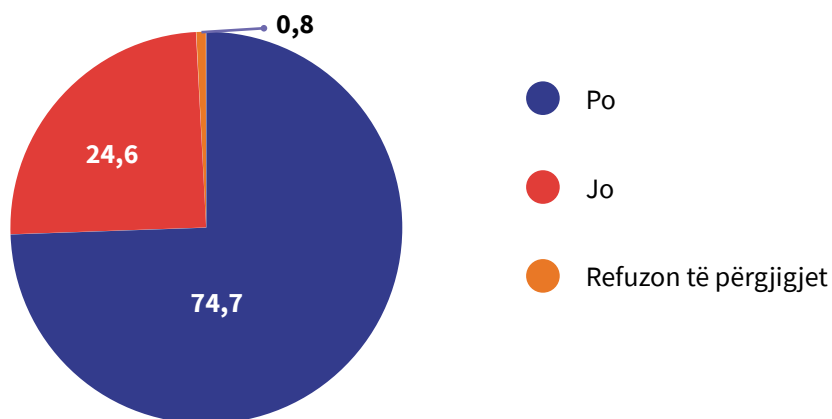

Grafiku 74. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Sa shpesh votoni në zgjedhje?”, pasqyrë sipas shprehive të informimit.

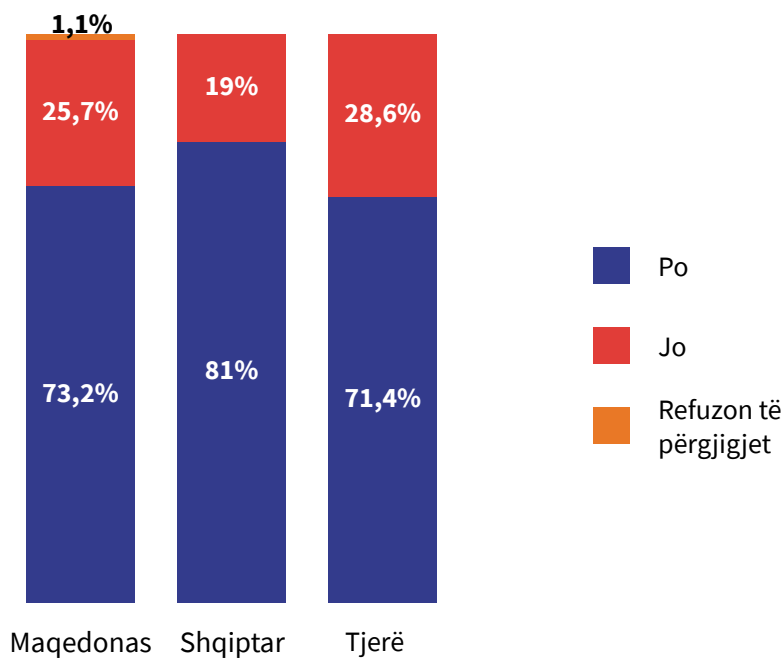
Të pyetur specifikisht nëse ata votuan në zgjedhjet e fundit parlamentare në vitin 2020, një 74,7% e lartë e të anketuarve me të drejtë vote thanë se kanë votuar në zgjedhjet (Grafiku 75). Nëse marrim parasysh pjesëmarrjen e përgjithshme prej 51,34% sipas të dhënave nga Komisioni shtetëror i zgjedhjeve, përgjigjet e të anketuarve tregojnë një pjesëmarrje relativisht të lartë nga të rinjtë, veçanërisht në krahasim me popullsinë e gjerë.

Grafiku 75. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve me të drejtë vote (84,7% e mostrës përfaqësuese kombëtare) në pyetjen “A keni votuar në zgjedhjet e fundit parlamentare në vitin 2020?”.

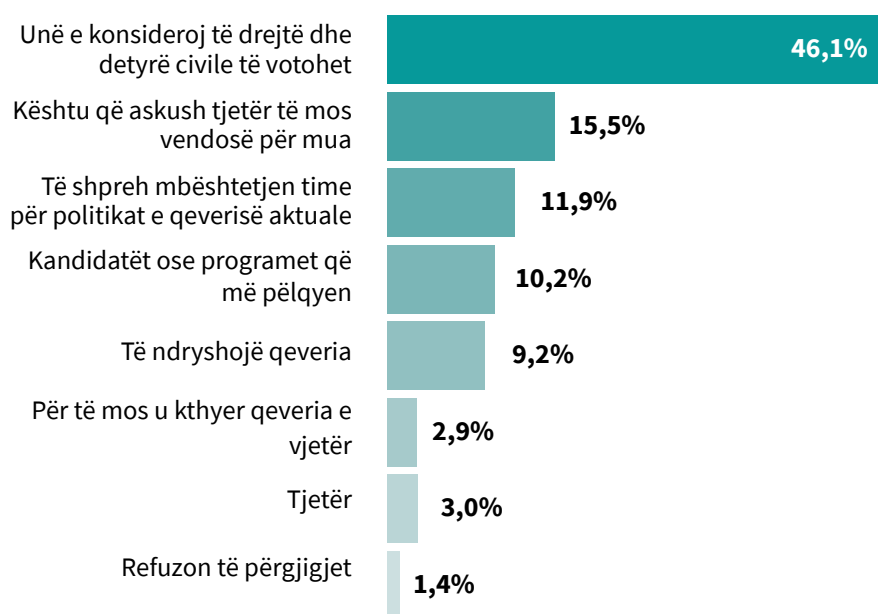
Nga karakteristikat demografike, vetëm një pjesëmarrje pak më e lartë është vërejtur tek të rinjtë shqiptarë për dallim nga grupet e tjera etnike të cilave u përkasin të rinjtë (Grafiku 76).

Grafiku 76. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve me të drejtë vote (84,7% e mostrës përfaqësuese kombëtare) në pyetjen “A keni votuar në zgjedhjet e fundit parlamentare në vitin 2020?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

Lidhur me motivimin kryesor për të rinjtë për të votuar (Grafiku 77), shumica e tyre (46%) votimin e konsiderojnë si të drejtë dhe detyrë civile. Pjesa tjetër e të anketuarve që votuan në zgjedhjet e fundit parlamentare e shohin motivimin në votimin në faktin se askush tjetër nuk vendos në emër të tyre (15,5%), për të shprehur mbështetje për politikën e qeverisë aktuale (11,9%), për shkak të kandidatëve, ose programet që ata pëlqejnë (10,2%), për të ndryshuar qeverinë (9,2%) ose për të mos u kthyer në qeverinë e vjetër (2,9%).

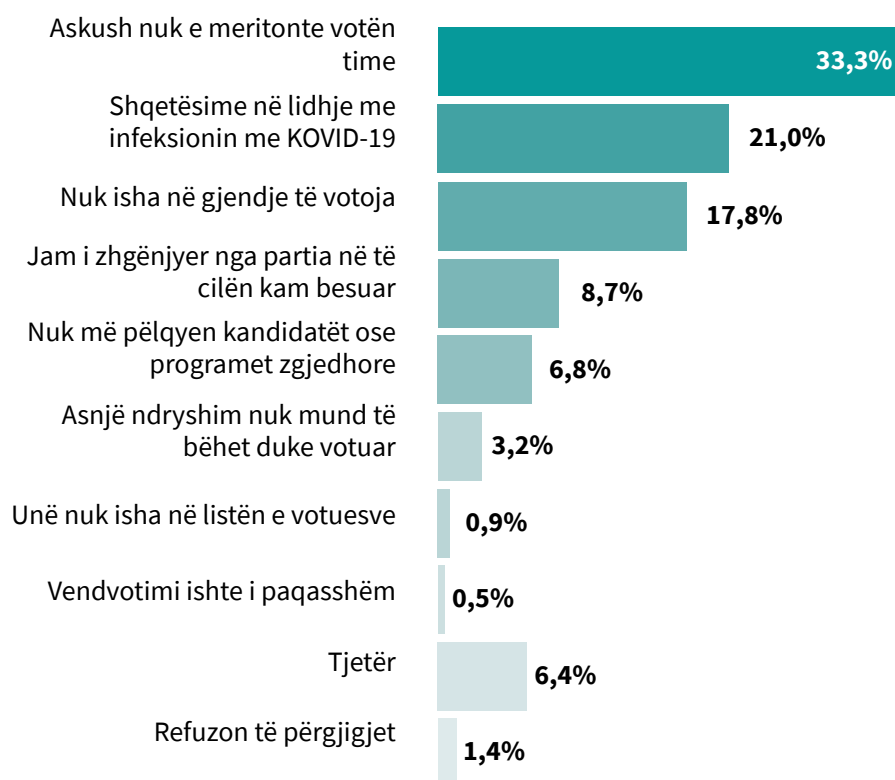
Grafiku 77. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve që votuan në zgjedhjet e fundit parlamentare (74,7% e të anketuarve me të drejtë vote) në pyetjen “Cili ishte motivi juaj kryesor për të votuar?”

Për sa i përket motiveve të votimit, ekziston një farë ndryshimi midis të rinjve që jetojnë në qytete dhe atyre që jetojnë në zonat rurale. Të rinjtë nga zonat urbane në një përqindje pak më të lartë e konsiderojnë si një detyrë qytetare të votojnë (49,4%), ndryshe nga ata nga zonat rurale (41,6%). Nga ana tjetër, të rinjtë në zonat rurale kanë motivim pak më të lartë për të votuar si rezultat i kandidatëve dhe programeve të ofruara nga partitë (13,3%), që është rasti për një përqindje më të ulët të të rinjve që jetojnë në zonat urbane (8%)

Ata të anketuar që kishin të drejtë vote, por nuk votuan në zgjedhjet e fundit (24,6%) u pyetën gjithashtu për motivimin e tyre për të mos votuar (Grafiku 78). Arsyeja më e zakonshme për të mos votuar është se askush nuk e meriton votën e tyre - qëndrimi i çdo të treti të anketuar të ri (33,3%) i cili nuk ka shkuar që të votojë në zgjedhjet parlamentare të korrikut të vitit 2020. Arsyeja e dytë më e zakonshme është shqetësimi në lidhje me infeksionin e mundshëm me Kovid-19 (21%), dhe e treta është pamundësia për të votuar në ditën e zgjedhjeve (17,8%). Në një përqindje më të vogël, të anketuarit përmendin arsyet për të mos votuar si zhgënjimin nga partia në të cilën ata më parë besonin (8,7%), pakënaqësinë me kandidatët e ofruar dhe programet zgjedhore (6,8%), si dhe mendimin se votimi nuk mund të bëjë ndryshime (3,2%).

Grafiku 78. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të anketuarve që nuk votuan në zgjedhjet e fundit parlamentare (24,6% e të anketuarve me të drejtë vote) në pyetjen “Cili ishte motivi juaj kryesor për të mos votuar?”

Analiza e karakteristikave demografike të motiveve për të mos votuar tek të rinjtë tregon ndryshime të caktuara midis gjinive dhe grupeve etnike. Kështu, si për burrat ashtu edhe për gratë, arsyeja kryesore pse ata nuk votojnë është se askush nuk e meriton votën e tyre, por kjo përqindje është më e lartë tek burrat (39,6%) sesa te gratë (28,5%). Nga ana tjetër, në mesin e grave, një nga arsyet kryesore për të mos votuar është shqetësimi për infeksion nga Kovid-19 (25,2%), i cili nuk është në të njëjtën përqindje të rasteve me burrat (15,6%).

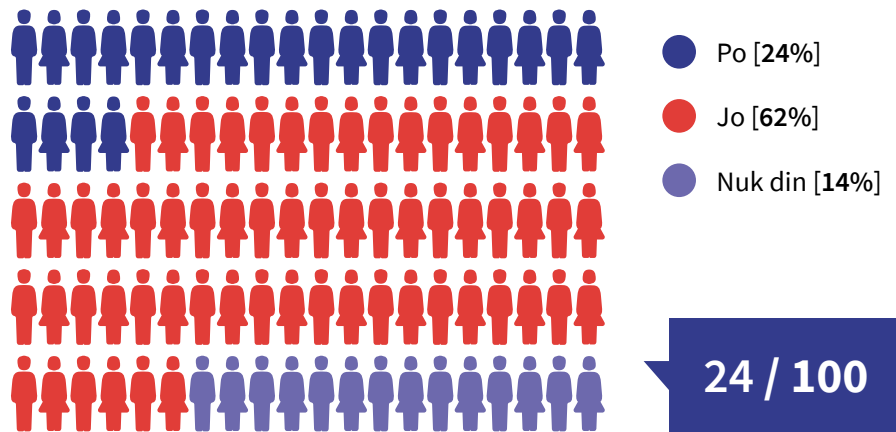
Për sa i përket përkatësisë etnike, gati një e treta e të rinjve maqedonas (36,3%) nuk votojnë sepse besojnë se askush nuk e meriton votën e tyre, ndërsa kjo përqindje është gjysma më e ulët (18,9%) te të rinjtë shqiptarë. Është e ngjashme për sa i përket shqetësimeve në lidhje me infeksionin nga Kovid-19, i cili është më i lartë te maqedonasit (24,2%) sesa te shqiptarët (10,8%).

Vlen të përmendet gjithashtu se më shumë se një e treta (39,1%) e të rinjve me të ardhura financiare nën mesataren nuk shkojnë në votime sepse besojnë se askush nuk e meriton votën e tyre, ndërsa ky motiv tek të rinjtë me të ardhura mbi mesataren është vetëm 7,7%.

Perceptimi i punës së Qeverisë

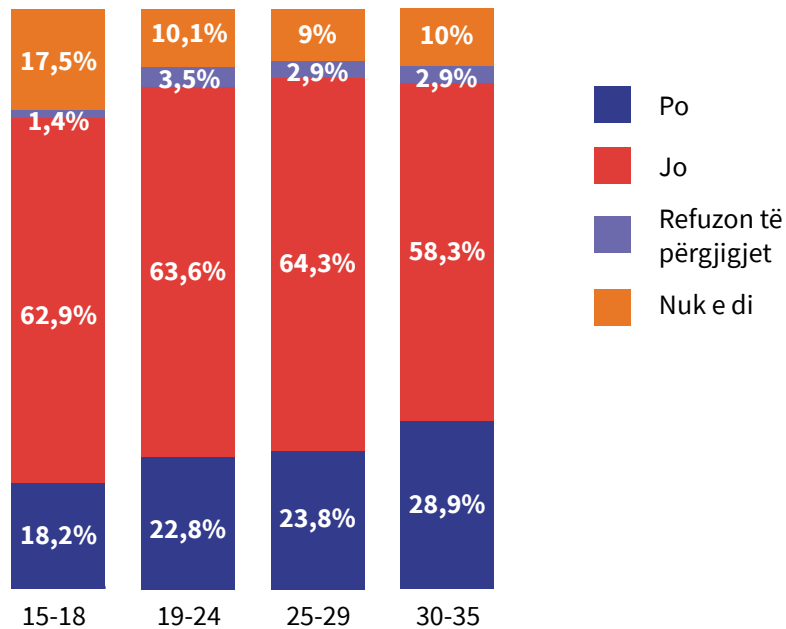
Të pyetur nëse Qeveria e formuar në gusht 2020 është mjaft e përkushtuar për zgjidhjen e problemeve të të rinjve, shumica e të rinjve (62%) besojnë se Qeveria nuk është e angazhuar sa duhet, ndërsa vetëm 1 në 4 të rinj (24%) kanë një mendim pozitiv në lidhje me punën e Qeverisë (Grafiku 79). Të dhëna të tilla tregojnë një nivel shumë të lartë të pakënaqësisë tek të rinjtë në lidhje me angazhimin e Qeverisë për të zgjidhur problemet e tyre.

Grafiku 79. Pasqyrë vizuale e përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A mendoni se Qeveria e formuar në gusht të viti 2020 është mjaft e përkushtuar për zgjidhjen e problemeve të të rinjve?”.

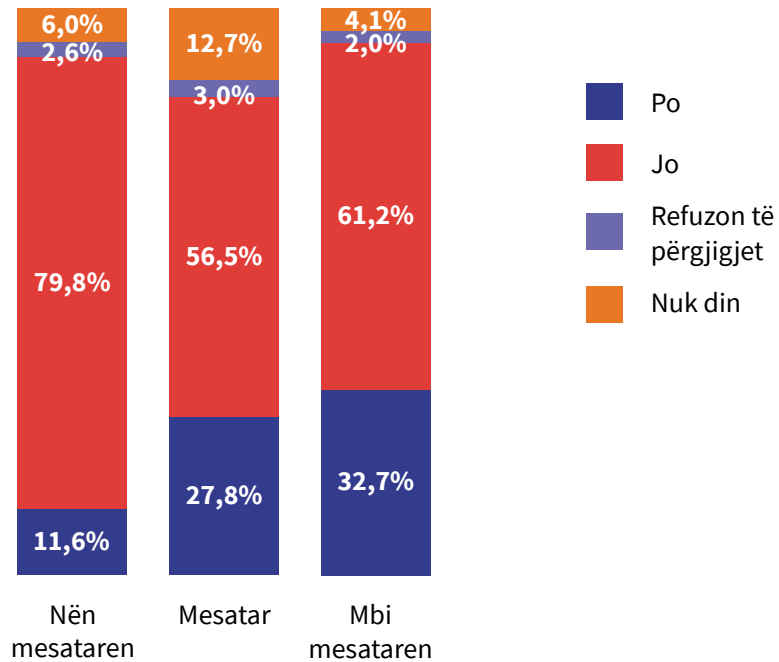
Sipas moshës, është interesante që të anketuarit më të rinj ndihen më të lënë pas dore. Në veçanti, kënaqësia më e ulët me angazhimin e Qeverisë për zgjidhjen e problemeve të të rinjve është e dukshme tek të rinjtë e moshës 15 deri 18 vjeç (18,2%), ndërsa kënaqësia gradualisht rritet në mesin e grupeve të tjera të moshës dhe është më e larta tek të rinjtë e moshës 30 deri 35 vjeç (28,9%) (Grafiku 79). Ajo që vihet re gjithashtu është se një përqindje e caktuar e të rinjve, duke filluar nga 9% në 17,5% në varësi të moshës, nuk mund të bëjë një përfundim në lidhje me punën e Qeverisë. Siç pritej, kjo përqindje është më e lartë në popullatën e moshës 15 deri 18 vjeç.

Grafiku 80. Pasqyrë vizuale e përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A mendoni se Qeveria e formuar në gusht të viti 2020 është mjaft e përkushtuar për zgjidhjen e problemeve të të rinjve?”, ndarje sipas grupmashove të të anketuarve.

Sipas statusit financiar, rezultatet tregojnë një ndryshim të qartë në perceptimin e punës së Qeverisë midis të rinjve me të ardhura nën mesataren nga njëra anë dhe të rinjve me të ardhura mesatare dhe mbi mesataren nga ana tjetër (Grafiku 81). Në fakt, pakënaqësia me angazhimin e Qeverisë për të zgjidhur problemet e rinisë së të rinjve më të varfër është 79,8% dhe është pothuajse 20% më e lartë se ata të rinj që bëjnë pjesë në grupin e më të pasurve (61,2%).

Grafiku 81. Pasqyrë vizuale e përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A mendoni se Qeveria e formuar në gusht të viti 2020 është mjaft e përkushtuar për zgjidhjen e problemeve të të rinjve?”, me ndarje sipas statusit financiar.

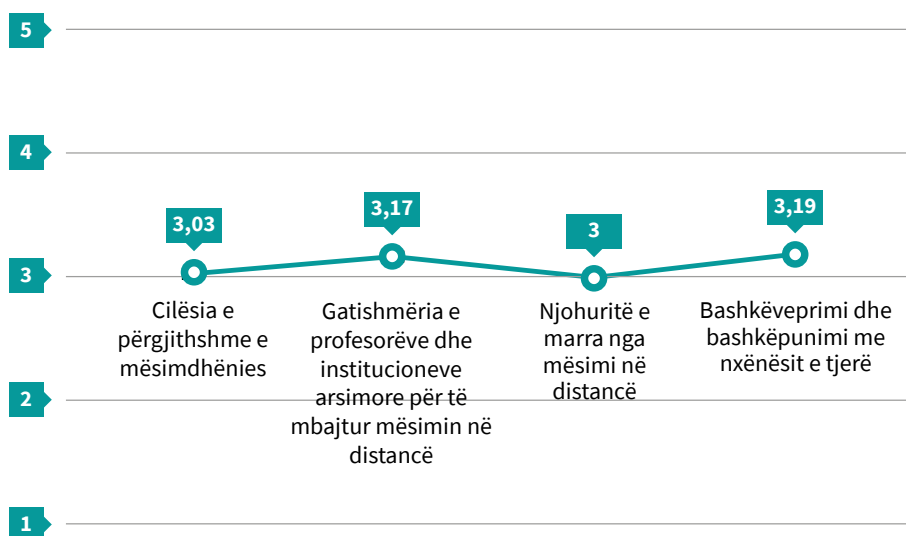

Rinia dhe kriza e KOVID-19

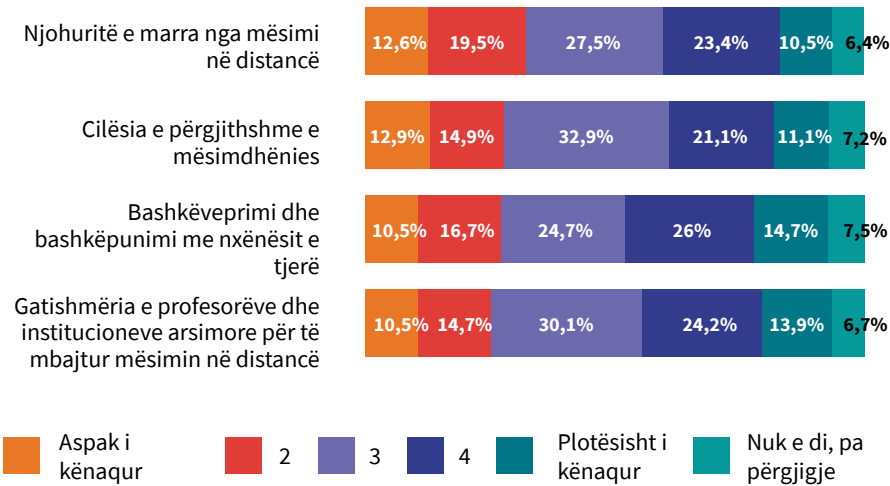
Pyetjet në lidhje me ndikimin e krizës Kovid-19 tek të rinjtë synuan të mbulojnë disa aspekte të ndryshme. Një nga të parët ishte arsimiti. Në mënyrë të veçantë, të anketuarve në procesin arsimor (N = 389) u kërkua, në një shkallë nga 1 në 5, të vlerësonin kënaqësinë e tyre me një sërë aspektesh të ndryshme të procesit arsimor gjatë pandemisë Kovid-19. Siç mund të shihet nga rezultatet e paraqitura në Grafikon 82, të rinjtë në procesin arsimor janë mesatarisht të kënaqur me aspektet e ndryshme të arsimit gjatë krizës Kovid-19. Këta të rinj me një notë mesatare prej 3 vlerësojnë kënaqësinë me cilësinë e përgjithshme të mësimdhënies, gatishmërinë e institucioneve arsimore për të mbajtur mësimin në distancë, njohuritë e marra nga mësimi në distancë dhe bashkëpunimi me nxënësit e tjerë.

Grafiku 82. Përfaqësimi vizual i notave mesatare të dhëna nga të rinjtë në procesin arsimor (36,94% e mostrës përfaqësuese kombëtare) në pyetjen “Sa jeni të kënaqur me arsimin gjatë Kovid-19?”

Megjithëse nota mesatare e këtyre aspekteve është 3, mund të vërehet se ndërmjet 30% - 40% e të anketuarve, në varësi të aspektit të ofruar, janë disi të kënaqur ose plotësisht të kënaqur me arsimin në kohën e Kovid-19, ndërsa përqindja e të anketuarve plotësisht ose pjesërisht të pakënaqur është pak më e ulët dhe graviton midis 25% - 33% (Grafiku 83). Ndarja më e madhe e të anketuarve është e dukshme për sa i përket njohurive të fituara nga mësimi në distancë dhe cilësisë së përgjithshme të mësimdhënies.

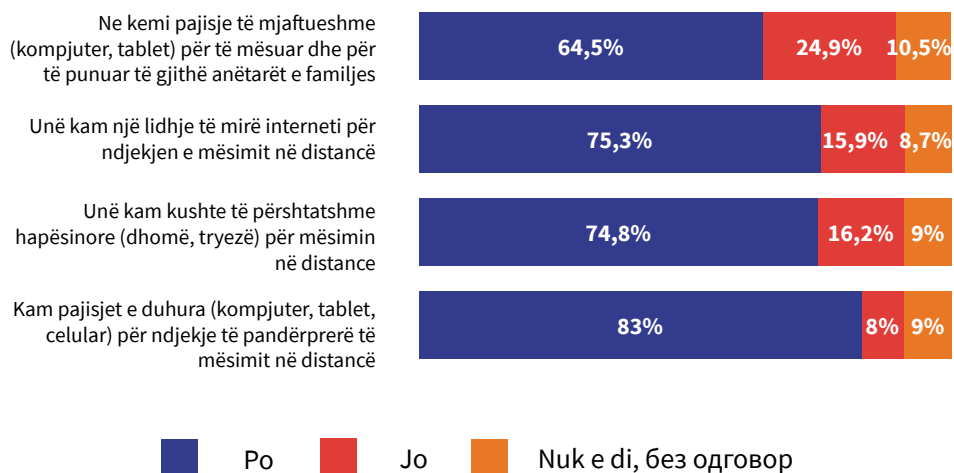
Grafiku 83. Paraqitje vizuale e shpërndarjes së përgjigjeve të dhëna nga të rinjtë në procesin arsimor (36,94% e mostrës përfaqësuese kombëtare) në pyetjen “Sa jeni të kënaqur me arsimin gjatë Kovid-19?”.

Sa i përket variablave demografike, kënaqësia nga aspektet e përmendura është e barabartë ndërmjet të anketuarve nga fshati dhe nga qyteti. Aty ku ka një ndryshim është gjendja financiare e të rinjve. Në mënyrë të veçantë, ata me arsim nën normën e të ardhurave mesatare në epokën Kovid-19 vlerësojnë arsimin pak më keq (midis 2,61 - 2,84) sesa ata me mesatare (midis 3,04 - 3,23) dhe të ardhura mbi mesataren (midis 3 - 3,41), gjë që tregon rrezikun e pabarazisë.

Për më tepër, të anketuarit që ndiqnin mësimin në distancë u pyetën nëse kishin kushtet e nevojshme për të mësuar. Rezultatet e treguara në Grafikon 84 tregojnë se vetëm 8% e të anketuarve nuk kanë pajisje adekuate (kompjuter, laptop, celular) për frekuentim të pandërprerë në klasa, por një e katërta e të rinjve (24,9%) që janë pjesë e procesit arsimor, nuk kanë pajisje të mjaftueshme për të mësuar dhe punuar për të gjithë anëtarët e familjes. 15,9% e të anketuarve që janë në procesin arsimor kanë një problem me lidhjen e internetit për ndjekjen e mësimin në distancë, dhe një përqindje e ngjashme (16,2%) nuk kanë kushte të përshtatshme hapësinore për ndjekjen e mësimin në distancë.

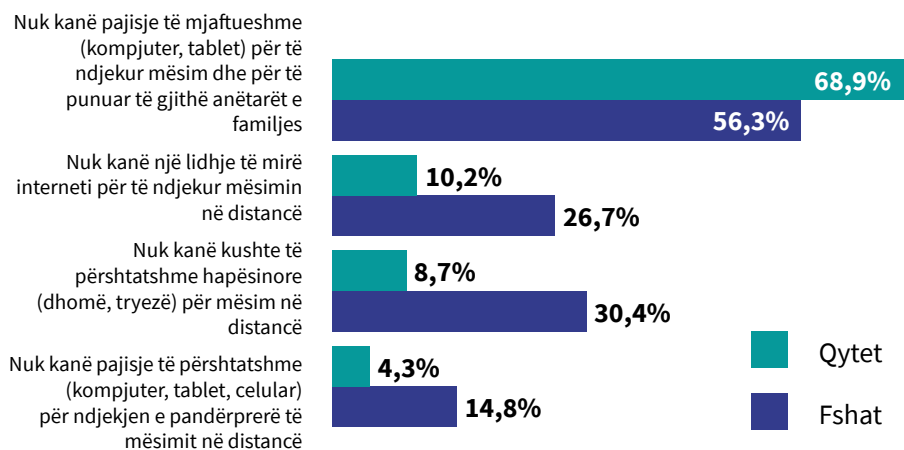
Grafiku 84. Paraqitje vizuale e shpërndarjes së përgjigjeve të dhëna nga të rinjtë në procesin arsimor (36,94% e mostrës përfaqësuese kombëtare) për katër aspekte të mësimin në distancë.

Lidhur me kushtet e deklaruara për mësimin në distancë, më të prekurit janë ata të rinj që jetojnë në zonat rurale, ata me të ardhura të ulëta dhe të rinjtë shqiptarë.

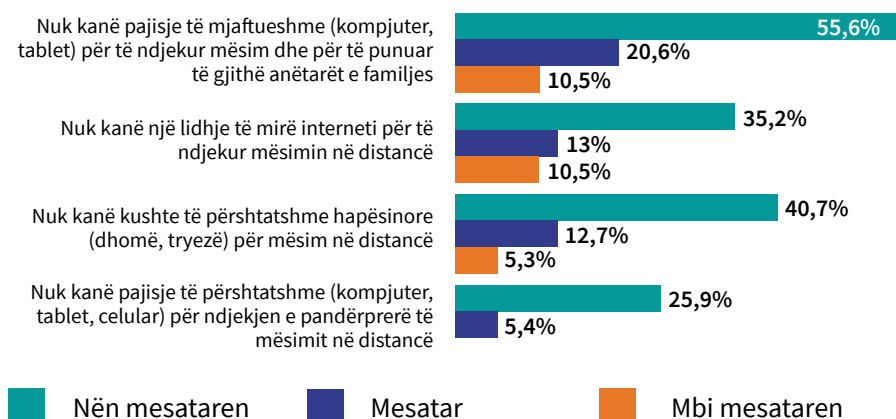
Në veçanti, për sa i përket vendbanimit, ata të rinj në procesin arsimor që janë nga zonat rurale përballen me më shumë probleme në ndjekjen e orëve të mësimin sesa ata në zonat urbane. Dallimi është më i theksuar për sa i përket kushteve të hapësirës në shtëpi, cilësisë së lidhjes në Internet dhe posedimit të pajisjeve të përshtatshme (laptop, tablet, celular) (Grafiku 85).

Grafiku 85. Përfaqësimi vizual i shpërndarjes së përgjigjeve të dhëna nga të rinjtë në procesin arsimor (36,94% e mostrës përfaqësuese kombëtare) për mësimin në distancë, i ndarë sipas vendbanimit.

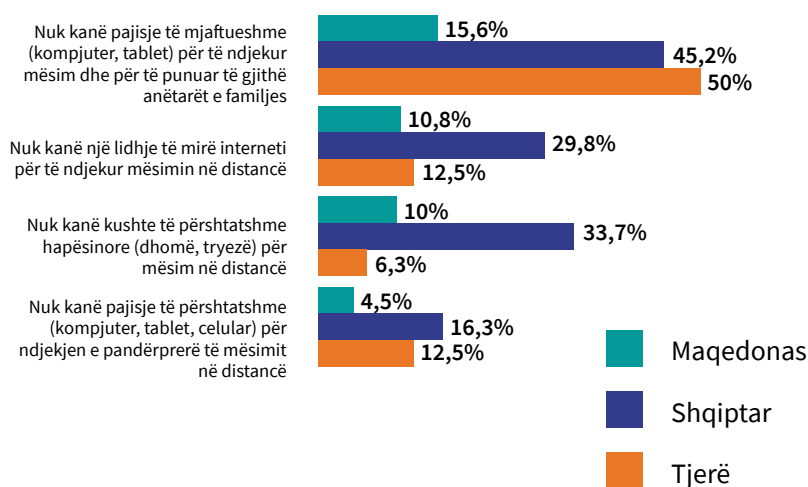
Statusi financiar gjithashtu luan një rol. Të anketuarit me të ardhura nën mesataren në një përqindje shumë më të lartë deklaruan se nuk kanë kushte të mira dhe të mjaftueshme për ndjekje të mësimin në distancë krahasuar me të anketuarit që kanë status financiar mesatar dhe mbi mesataren. Në veçanti, rreth 55,6% e të rinjve me financa nën-mesatare nuk kanë pajisje të mjaftueshme në familje, 35,2% nuk kanë një lidhje të mirë interneti, 40,7% nuk kanë hapësirë të duhur, dhe 25,9% nuk kanë pajisje të përshtatshme (p.sh. laptop, tablet, kompjuter) (Grafiku 86).

Grafiku 86. Paraqitja vizuale e shpërndarjes së përgjigjeve të dhëna nga të rinjtë në procesin arsimor (36,94% e mostrës përfaqësuese kombëtare) për mësimin në distancë, ndarje sipas statusit financiar.

Dallimet janë të dukshme edhe në aspektin etnik. Problemet më të mëdha me kushtet për të ndjekur mësimin në distancë janë të pranishme tek të rinjtë shqiptarë. Në fakt, kushtet për të ndjekur klasat me të rinjtë shqiptarë janë pothuajse tre herë më të këqija se ato me të anketuarit maqedonas për sa i përket të katër parametrave (pajisje të mjaftueshme në familje, internet, hapësirë dhe pajisjet e nevojshme) (Grafiku 87). Numri i pamjaftueshëm i pajisjeve në familje është një problem kryesor për të rinjtë nga bashkësitë më të vogla etnike.

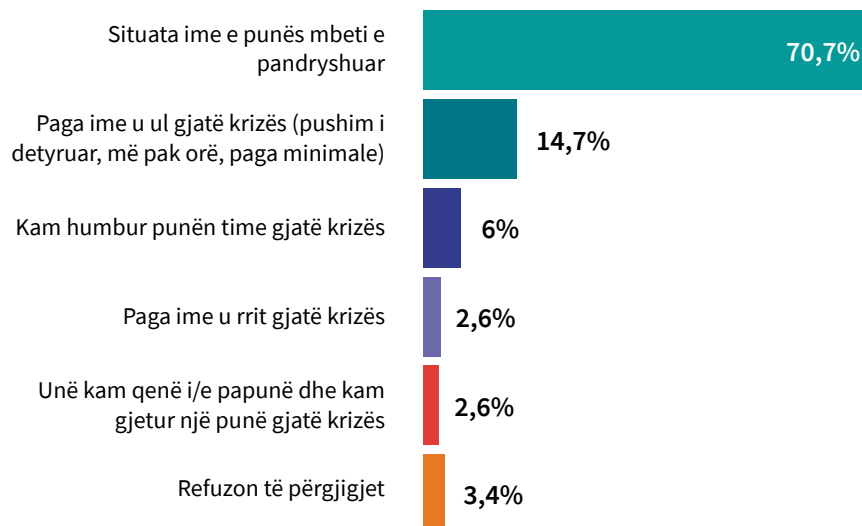
Grafiku 87. Paraqitje vizuale e shpërndarjes së përgjigjeve të dhëna nga të rinjtë në procesin arsimor (36,94% e mostrës përfaqësuese kombëtare) për mësimin në distancë, të ndarë sipas përkatësisë etnike.

Ndikimi ekonomik i krizës Covid-19 tek të rinjtë

Lidhur me atë se si pandemia ndikon në punësimin e të rinjve, 7 në 10 të rinj që janë punësuar në 12 muajt e fundit deklarojnë se situata e tyre e punësimit ka mbetur e pandryshuar (Grafiku 88). Në të njëjtën kohë, për një të pestën e të rinjve që janë punësuar në 12 muajt e fundit, pandemia ka pasur një ndikim negativ në punën dhe të ardhurat e tyre, me pothuajse 14,7% të të rinjve që raportojnë ulje të pagave gjatë krizës, ndërsa 6% humbën vendet e tyre të punës gjatë krizës. Vetëm një pjesë e vogël e të rinjve, pak më shumë se 5%, kishin një ndikim pozitiv ekonomik, nga të cilët 2,6% ishin të punësuar gjatë krizës dhe e njëjta përqindje (2,6%) raportuan se pagat e tyre ishin rritur.

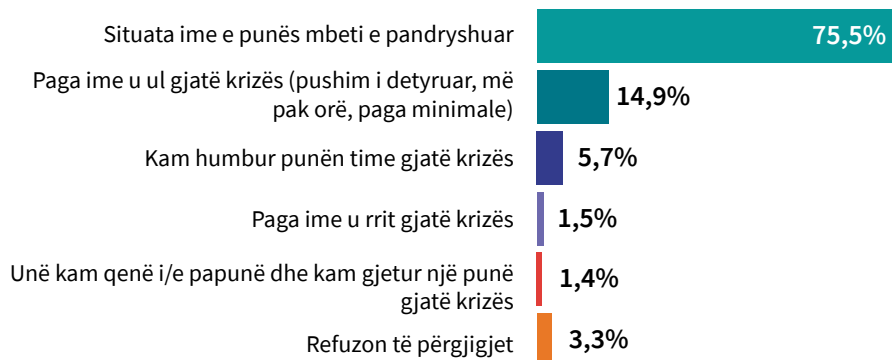
Grafiku 88. Paraqitja vizuale e shpërndarjes së përgjigjeve të dhëna nga të rinjtë e punësuar (55,08% e mostrës përfaqësuese kombëtare) në pyetjen “A ka ndikuar pandemia në punën ose të ardhurat tuaja?”.

Por pasojat e krizës nuk janë të njëjta për të gjithë të rinjtë. Ato janë më të larta tek të rinjtë me të ardhura të ulta financiare. Konkretisht, 9,9% e të rinjve nën mesataren raportuan se kishin humbur vendet e tyre të punës gjatë krizës, ndërsa kjo përqindje ishte 1,6% mes të rinjve me të ardhura mesatare, dhe asnjë i anketuar mbi mesataren nuk raportoi se ka humbur punën. Papunësia pak më e lartë si rezultat i krizës është e dukshme tek të rinjtë shqiptarë me 6,4%, ndërsa një përqindje e tillë është tre herë më e ulët tek të rinjtë maqedonas dhe të rinj nga bashkësitë më të vogla etnike (2,2%).

Të pyetur se si Kovid-19 ndikoi në punën ose të ardhurat e anëtarëve të tjerë të familjes (Grafiku 89), tre të katërtat e të rinjve thanë se situata e punës së anëtarëve të tjerë të shtëpisë mbeti e pandryshuar gjatë pandemisë. Pothuajse 15% e të rinjve raportojnë një rrogë të reduktuar për anëtar të familjes, ndërsa 6% e anëtarëve të rinj të familjes humbën punën gjatë krizës. Vetëm 1,5% e të anketuarve arritën të gjejnë një punë si anëtar i familjes së tyre gjatë krizës, dhe paga u rrit vetëm për 1,4% të anëtarëve të familjes.

Grafiku 89. Paraqitje vizuale e përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “A ka ndikuar pandemia në punën ose të ardhurat e anëtarëve të tjerë të familjes tuaj?”.

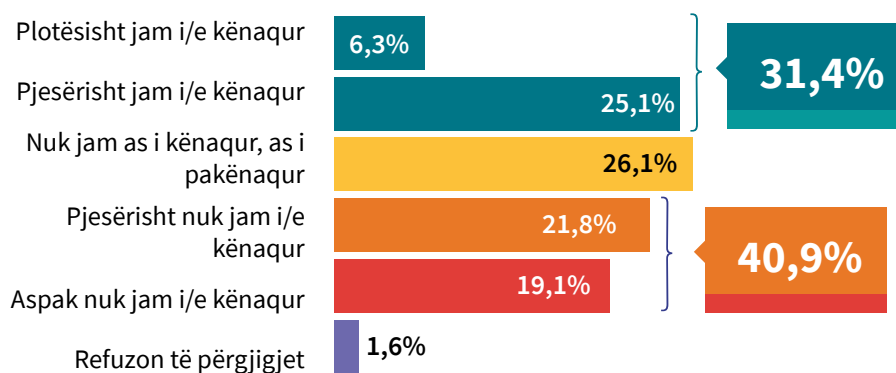
Ajo që mund të shihet nga rezultatet e treguara më sipër është se efekti që ka kriza tek të rinjtë është shumë i ngjashëm me atë të familjeve të tyre. Pra, të paktën sipas të anketuarve, nuk ka ndonjë ndryshim të rëndësishëm në efektet pozitive dhe negative të krizës midis të rinjve dhe familjeve të tyre.

Nëse shohim të dhënat ekzistuese dhe hulumtimet në lidhje me ndikimin ekonomik të krizës Kovid-19 tek të rinjtë, ato janë në drejtim që pasojat për nëpunësit nën 29 vjeç të jenë më të larta se efektet negative mbi të gjithë individët e punësuar në vend. Konkretisht, sipas hulumtimit “Të rinjtë në krizë 2.0” (2021) për periudhën shkurt-qershor 2020, rënia e të ardhurave mesatare mujore neto të të rinjve në qershor krahasuar me shkurtin është 2,6%, ndërsa rënia e pagave mesatare është 5,6%. Në mbarë vendin, rëniat përkatëse janë në normën prej 1,8% dhe 1,4%. Për më tepër, përkundër rënies së të ardhurave, e njëjta analizë e bazuar në të dhënat nga sistemi MPIN të DAP regjistron një rritje të papunësisë së të rinjve me gati 4% nga tremujori i parë në tremujorin e tretë të vitit 2020.

Kënaqësia e të rinjve me mënyrën se si institucionet e trajtojnë krizën

Të anketuarit kanë pikëpamje të ndarë se sa të kënaqur janë të rinjtë me mënyrën sesi institucionet shtetërore merren me krizën. Më konkretisht, 40,9% e të rinjve të anketuar janë të pakënaqur me mënyrën se si shteti e trajton krizën, 31,4% janë të kënaqur, ndërsa 26.1% e të rinjve nuk janë as të kënaqur dhe as të pakënaqur (Grafiku 90). Vlen të përmendet se numri i të rinjve plotësisht të kënaqur me mënyrën se si vendi po merret me krizën është vetëm 6,3%.

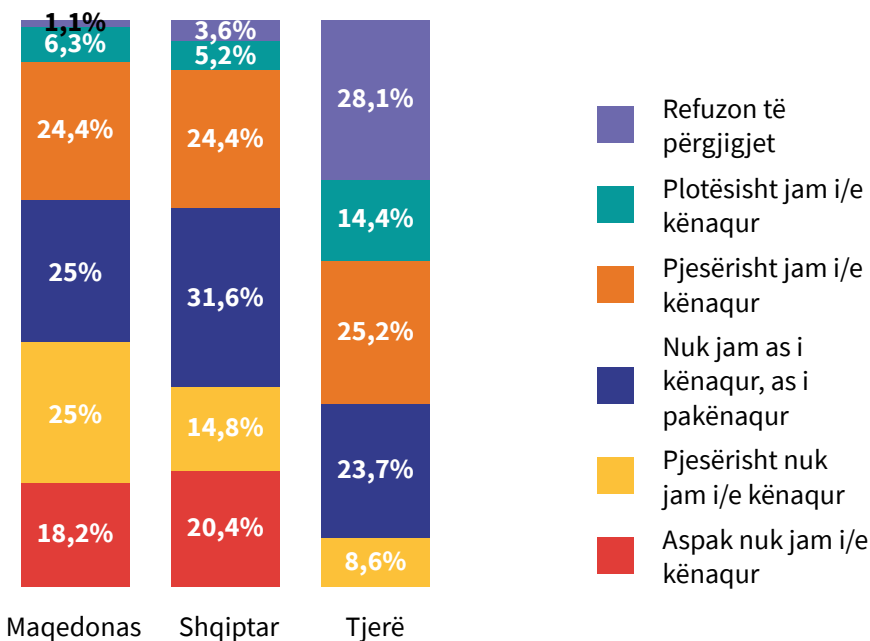
Grafiku 90. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Në përgjithësi, sa jeni të kënaqur me mënyrën se si institucionet shtetërore merren me krizën?”

Sipas përkatësisë etnike, pakënaqësia e të rinjve nga grupet më të vogla etnike është disi më e theksuar në krahasim me të anketuarit maqedonas dhe shqiptarë (Grafiku 91).

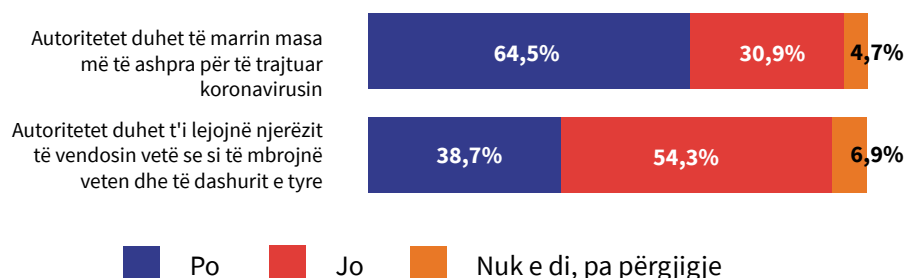
Grafiku 91. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Në përgjithësi, sa jeni të kënaqur me mënyrën se si institucionet shtetërore merren me krizën?”, ndarje sipas përkatësisë etnike.

Për më tepër, në kontekstin e menaxhimit të krizës, dy të tretat e të rinjve besojnë se duhen masa më të rrepta nga autoritetet për t’u marrë me koronavirusin, ndërsa afër një e treta (30,9%) besojnë se nuk nevojiten masa më të rrepta (Grafiku 92).

Lidhur me atë që e mban barrën e mbrojtjes nga koronavirusi, 38,7% e të rinjve besojnë se autoritetet duhet t’ua lënë njerëzve që të vendosin se si të mbrojnë veten dhe të dashurit e tyre, por më shumë se gjysma e të anketuarve (54,3%) nuk pajtohen me këtë pikëpamje (Grafiku 92).

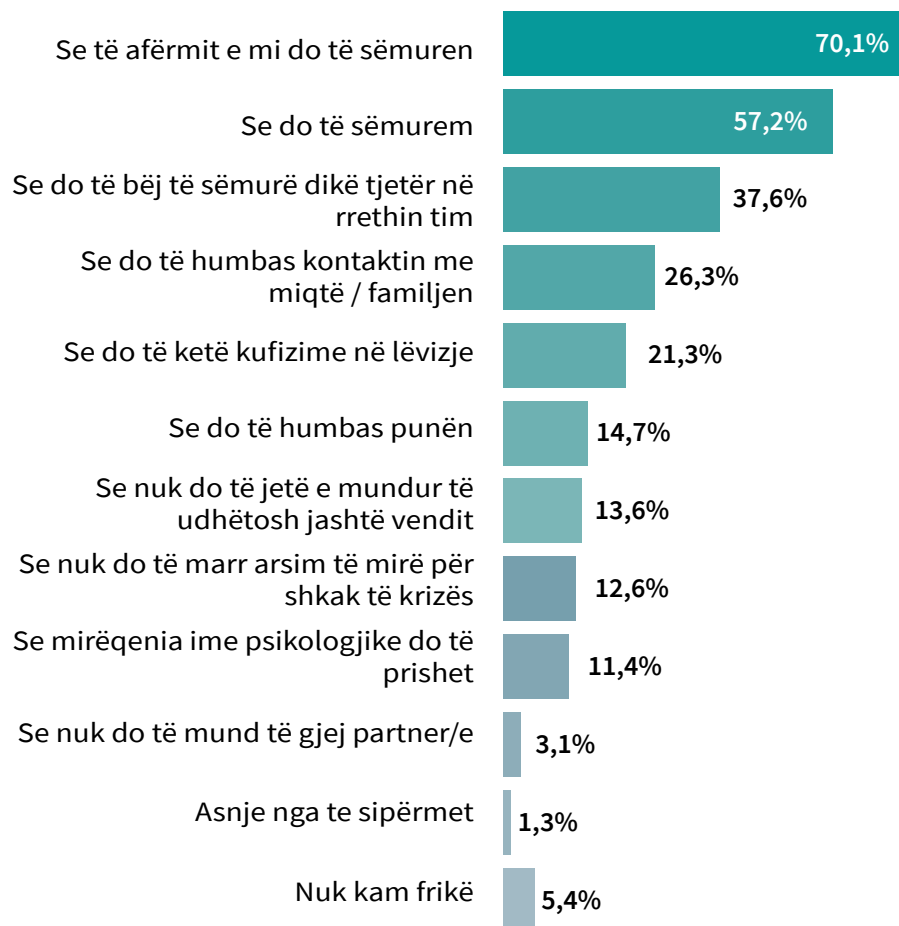
Grafiku 92. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare ndaj pretendimeve që lidhen me rolin e autoriteteve në trajtimin e krizës Covid-19.

Frika e lidhur me pandeminë

Të pyetur se çfarë i frikëson më shumë për pandeminë Covid-19, të rinjtë deri tani frikën më të madhe e kanë ato që lidhen me aspektet shëndetësore të krizës (Grafiku 93). Në veçanti, të rinjtë kanë më shumë frikë se të dashurit e tyre do të sëmuren (71%), se ata vetë do të sëmuren (57,2%) ose se do të infektojnë dikë tjetër në rrethin e tyre (37,6%). Të rinjtë gjithashtu kanë frikë se për shkak të pandemisë ata do të humbasin kontaktet me miqtë dhe anëtarët e familjes (26,3%) dhe se do të ketë kufizime të lëvizjes (21,3%), dhe vetëm madje se ata do të humbasin punën e tyre (14,7%) dhe se nuk do të udhëtojnë jashtë vendit (14,7%). Është interesante se shumë pak të rinj janë të shqetësuar se nuk do të marrin një arsim të mirë për shkak të krizës (12,6%) ose se gjendja e tyre psikologjike do të shqetësohet (11,4%).

Grafiku 93. Paraqitja vizuale e përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare në pyetjen “Lidhur me pandeminë, kam frikë se...?”⁷

⁷ Kur iu përgjigjën kësaj pyetje, të anketuarit patën mundësinë të shënojnë maksimum tre nga përgjigjet e ofruara.

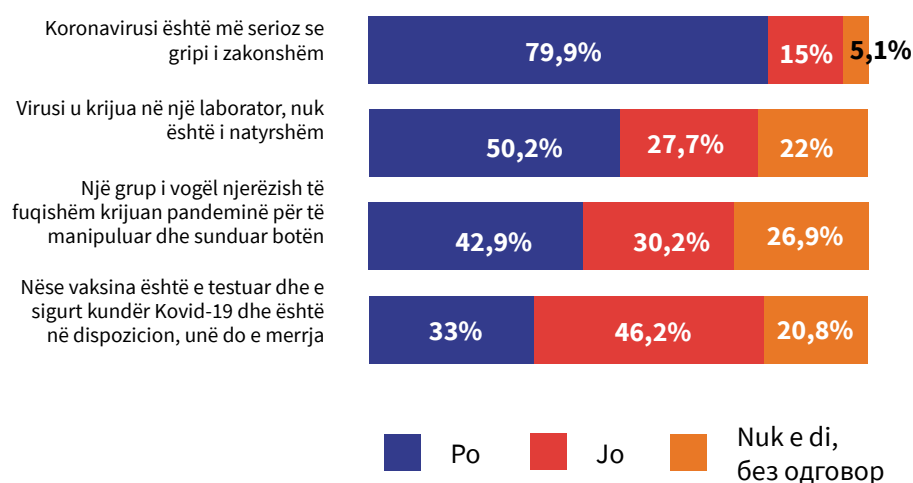
Pandemia Kovid-19 dhe ndjeshmëria ndaj teorive konspirative tek të rinjtë

Në lidhje me pandeminë, të rinjtë u ballafaquan gjithashtu me disa deklaratave në mënyrë që të hetonin ndjeshmërinë e tyre ndaj disa teorive të konspiracionit të njohura në lidhje me koronavirusin (Grafiku 94).

Ajo që vihet re nga rezultatet e treguara në Figurën 94 është se një pjesë e madhe e të rinjve (79,9%) mendojnë se koronavirusi është më serioz se gripi i zakonshëm, por në të njëjtën kohë afër një në pesë të rinj (15%) nuk e ndajnë atë qëndrim dhe e barazojnë koronavirusin me gripin e zakonshëm. 84,4% e të rinjve maqedonas dhe 81,3% e të rinjve nga bashkësitë më të vogla etnike besojnë se koronavirusi është më serioz se gripi i zakonshëm, ndërsa 66,3% e të rinjve shqiptarë ndajnë këtë mendim.

Lidhur me origjinën e virusit, saktësisht gjysma e të rinjve (50,2%) besojnë se virusi është krijuar në një laborator, dhe vetëm pak më pak se një e treta e të rinjve besojnë se është krijuar natyrshëm (27,7%), ndërsa 22% nuk e dinë se si u krijua virusi (Grafiku 93). Opinioni se virusi u krijua në laborator është më i theksuar tek të rinjtë maqedonas (52,7%) dhe të rinjtë nga grupe më të vogla etnike (59,3%), ndërsa më pak i theksuar, por prapë i lartë tek të rinjtë shqiptarë (39,8%). Është interesante që më të rinjtë nga 15 deri në 18 vjeç (44,1%) janë më pak të ndjeshëm ndaj kësaj teorie konspirative, ndërsa të rinjtë më të moshuar nga 30 në 35 vjeç janë më të ndjeshëm (54,6%).

Grafiku 94. Paraqitja vizuale e përgjigjeve në mostrën përfaqësuese kombëtare të deklaratave të lidhura me pandeminë.

Të anketuarit u pyetën gjithashtu nëse pajtoheshin me deklaratën se një grup i vogël njerëzish të fuqishëm krijuan pandeminë për të sunduar botën. Megjithëse ndjeshmëria ndaj kësaj teorie konspirative është pak më e ulët se deklarata e mëparshme në lidhje me origjinën e virusit, pajtueshmëria me të është përsëri mjaft e lartë (42,9%) (Grafiku 94). Ashtu si me deklaratën e mëparshme, ndjeshmëria ndaj kësaj teorie konspirative është përsëri më e lartë tek të rinjtë e moshuar. Në fakt, është shumë më e theksuar tek të rinjtë e moshës 30 deri 35 vjeç (49,1%), krahasuar me të rinjtë e moshës 15 deri 18 vjeç (30,8%). Sipas përkatësisë etnike, kjo teori konspirative është më e përhapur në mesin e të rinjve nga bashkësitë më të vogla etnike (53,8%), dhe pak më pak në mesin e të rinjve maqedonas (43,6%) dhe të rinjve shqiptarë (36,9%).

Është interesante të theksohet se besimi në të gjitha teoritë e mësipërme të konspiracionit ishte shumë më i madh në mesin e atyre të rinjve që nuk janë aspak të kënaqur me mënyrën se si institucionet shtetërore merren me Kovid-19, në krahasim me ata që ishin plotësisht të kënaqur me punën të institucioneve. Si ilustrim, për të rinjtë që nuk janë aspak të kënaqur me mënyrën e trajtimit të krizës, rreth 65% besojnë se virusi është krijuar në një laborator, dhe midis atyre të rinjve që janë plotësisht të kënaqur, kjo përqindje është dukshëm më e ulët dhe është 47%. Është e ngjashme me deklaratën se kriza u krijua nga një grup i vogël njerëzish të fuqishëm për të sunduar botën. 62,6% e të rinjve që nuk janë aspak të kënaqur me trajtimin e krizës besojnë në të, përkundrajt 37,8% të atyre që janë plotësisht të kënaqur me mënyrën e trajtimit të krizës.

Deklarata e fundit e ofruar matte gatishmërinë e të rinjve për t'u vaksinuar nëse ekziston një vaksinë e testuar dhe e sigurt kundër Kovid-19. Rezultatet tregojnë një shkallë të lartë të rezistencës ndaj vaksinimit tek të rinjtë në periudhën kur u krye sondazhi (dhjetor, 2020). Në mënyrë të veçantë, pothuajse gjysma e të rinjve (46%) thanë se nuk do të vaksinohen, 20% shtesë thanë se nuk kishin vendosur ende nëse do të vaksinoheshin, dhe vetëm 33% ose një në tre të rinj ishin të gatshëm të vaksinohen kundër Kovid-19 (Grafiku 94). Duhet të theksohet se në kohën e sondazhit, procesi i vaksinimit nuk kishte filluar ende, gjë që mund të ndikojë në gatishmërinë e ulët të vaksinimit. Përvoja botërore tregon se me fillimin e imunizimit masiv, interesi për vaksinimin e popullatës rritet (Pew Resaerch Center, 2021).

Krahasuar me popullatën e përgjithshme, duket se disponimi i të rinjve për vaksinim është dukshëm më i ulët. Ndërsa vlerësohet se gjysma e popullatës së përgjithshme do të vaksinohen (shih Reçica dhe Jovevska Gjorgjeviq, 2021), hulumtimi ynë tregon se vetëm 33% e të rinjve do të vendosnin të ndërmerrnin një hap të tillë. Rezultate të tilla, të cilat tregojnë një gatishmëri të ulët për

vaksinim, si në popullatën e përgjithshme ashtu edhe tek të rinjtë, mund të ndikojnë seriozisht në suksesin e procesit të arritjes së imunitetit kolektiv. Edhe pse ende nuk ka të dhëna të mjaftueshme se sa përqind e njerëzve duhet të vaksinohen për të arritur të ashtuquajturën “Imuniteti i tufës”, hulumtimi fillestar në terren tregon se pragu mund të arrihet vetëm me një shkallë të lartë vaksinimi ose shkallë infeksioni, e cila vlerësohet të jetë së paku 60% deri 70% të popullsisë.

Është me rëndësi të përmendet se pakënaqësia ndaj institucioneve shtetërore për t’u marrë me krizën imponohet si një nga arsyt kryesore për gatishmërinë e ulët të të rinjve për t’u vaksinuar. Në veçanti, rezultatet tregojnë se nga ata të rinj që nuk janë aspak të kënaqur me mënyrën se si shteti po merret me krizën, vetëm 22,3% janë të gatshëm të vaksinohen. Në të njëjtën kohë, nga të anketuarit që janë plotësisht të kënaqur me trajtimin e krizës nga shteti, rreth 51,5% janë gati të vaksinohen. Rezultate të tilla tregojnë se dëshira për vaksinim lidhet kryesisht me besimin tek institucionet dhe mënyrën e trajtimit të krizës.

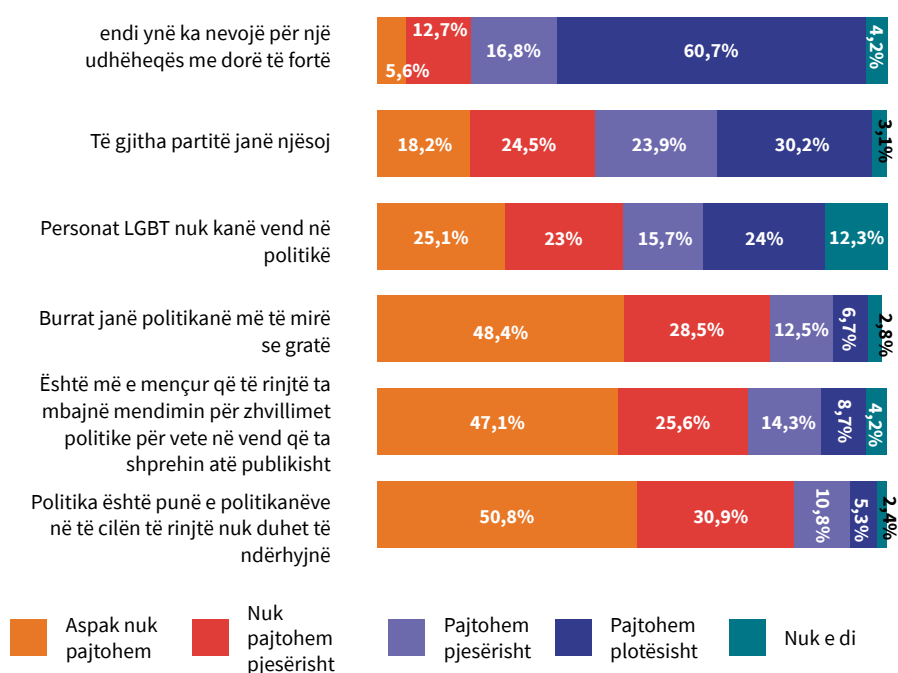
Një zbulim i rëndësishëm është se gatishmëria për vaksinim është e lidhur ngushtë me preferencat e votimit të të rinjve, dmth nëse ata votuan në zgjedhjet e fundit parlamentare për mbështetje apo ndryshim të Qeverisë. Në veçanti, nga të anketuarit që votuan për të mbështetur qeverinë, deri në 63,29% thanë se do të vaksinoheshin. Në të njëjtën kohë, vetëm 24,59% e të rinjve që votuan për të ndryshuar Qeverinë tregojnë një gatishmëri për t’u vaksinuar. Prandaj, rezultatet tregojnë se dëshira për vaksinim është drejtpërdrejt proporcionale me mbështetjen për Qeverinë dhe e lidhur ngushtë me motivet e votimit tek të rinjtë. Gjetje të tilla janë në përputhje me rezultatet e sondazheve të ngjashme të kryera në Shtetet e Bashkuara, ku ekziston një ndarje e dukshme politike në gatishmërinë e vaksinimit, në varësi të faktit nëse qytetarët votojnë për parti të Republikane ose Demokratike (shih Washington Post, 2021).

Ekziston gjithashtu një lidhje e rëndësishme midis besimit në teoritë e konspiracionit dhe gatishmërisë për vaksinim. Për shembull, nga ata të anketuar që besojnë se virusi ka origjinën në laborator, madje 59,05% nuk do të vaksinohen, ndërsa ata që besojnë se virusi ka origjinën natyrale, numri i atyre që nuk do të vaksinohen është gati tre herë më i vogël (22,84%). Në mënyrë të ngjashme, nga të anketuarit që besojnë se pandemia është krijuar nga një grup i vogël njerëzish të fuqishëm në mënyrë që të manipulojnë dhe sundojnë botën, 53,91% nuk do të vaksinohen. Në të kundërt, vetëm 23,87% e të anketuarve që besojnë se pandemia nuk është krijuar për këto arsye nuk do të vaksinohen.

Shkalla e pajtueshmërisë me deklaratat në lidhje me veprimtarinë socio-politike, vlerat politike dhe mendimin kritik të të rinjve

Në fund të sondazhit, ne i ballafaquam të rinjtë me një seri deklaratash në të cilat ata u pyetën për të treguar nëse bien dakord me ta ose jo (Grafiku 95).

Grafiku 95. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të mostrës përfaqësuese kombëtare për deklaratat që lidhen me pikëpamjet politike dhe vlerat e të rinjve.

Nga deklaratat e ofruara, mbështetja më e madhe midis të rinjve ekziston për një udhëheqës me dorë të fortë. 60,7% të larta mes të rinjve pajtohet plotësisht me deklaratën se vendi ynë ka nevojë për një udhëheqës të tillë, dhe një shtesë prej 16,8% disi pajtohet me këtë deklaratë. Më pak se 1 në 5 të rinj (18,3%) mendojnë se vendi nuk ka nevojë për një udhëheqës me dorë të fortë. Sa i përket karakteristikave demografike, pajtueshmëria më e madhe me deklaratën ekziston te të rinjtë maqedonas (65,5%) dhe te të rinjtë nga

bashkësitë më të vogla etnike (67%), ndërsa pajtueshmëria më e vogël është midis të rinjve shqiptarë (44,6%). Interesante, moshat më të reja 15 deri 18 vjeç kanë një preferencë më të ulët për një udhëheqës me dorë të fortë (44,1%) sesa të rinjtë 19-35 vjeç, ku mbështetja për një udhëheqës të tillë tejkalon 60%.

Lidhur me faktin nëse të gjitha partitë janë të njëjta, ka të njëjtat pikëpamje mes të rinjve. Pothuajse një e treta e të rinjve (30,2%) janë plotësisht të bindur se të gjitha partitë janë të njëjta, dhe 23,9% shtesë e ndajnë disi atë mendim. Pjesa tjetër e të rinjve (42,7%) në një farë mase ose nuk pajtohen aspak se të gjitha partitë janë të njëjta. Bindja më e madhe se të gjitha palët janë të njëjta ekziston midis të rinjve që kanë status financiar nën mesataren (42,9%), ndërsa të njëjtin qëndrim ndajnë rreth 25% e atyre që kanë të ardhura mesatare ose mbi mesataren.

Lidhur me pretendimin se personat LGBTI nuk kanë vend në politikë, pothuajse gjysma e të rinjve (48,1%) nuk pajtohen aspak ose deri diku me këtë deklaratë. Nga ana tjetër, 39,7% e të rinjve disi ose plotësisht pajtohen se personat LGBTI nuk kanë vend në politikë. Rezistenca më e madhe ndaj pjesëmarrjes së personave LGBTI në politikë është e pranishme tek të rinjtë e moshës 30 deri 35 vjeç (28,3% me marrëveshje të plotë me deklaratën), krahasuar me popullatën më të re të moshës 15 deri 18 vjeç ku vetëm 12,6% janë plotësisht në përputhje me deklaratën. Është gjithashtu interesante që në lidhje me këtë deklaratë, një përqindje e konsiderueshme e të rinjve (12,3%) nuk dinin si të përgjigjeshin nëse personat LGBTI kanë një vend në politikë apo jo.

Lidhur me deklaratën nëse burrat janë politikanë më të mirë se gratë, më shumë se dy të tretat e të rinjve (76,9%) nuk e ndajnë aspak ose deri diku atë mendim. Në të kundërt, afër 1 në 5 të rinj (19,2%) disi ose plotësisht besojnë se burrat janë politikanë më të mirë se gratë. Kundërshtimi më i madh ndaj kësaj deklaratë është në mesin e të anketuarave femra të cilat madje 61,1% nuk pajtohen plotësisht me këtë deklaratë, përkundrajt 35,7% të meshkujve që nuk pajtohen plotësisht. Lidhur me përkatësinë etnike, 54,3% e të rinjve maqedonas dhe 51,6% e të rinjve nga bashkësitë më të vogla etnike nuk pajtohen plotësisht me këtë deklaratë, ndërsa vetëm 30,5% e të rinjve shqiptarë ndajnë të njëjtin mendim.

Të pyetur nëse është më e mençur për të rinjtë të mbajnë mendimin e tyre për zhvillimet politike në vend që ta shprehin atë publikisht, 72,7% e të rinjve mendojnë se të rinjtë nuk duhet të heshtin për zhvillimet politike, por prapëseprapë, pothuajse çdo i katërti i ri (23%) mendon se është më mirë të mbash mendimin politik për vete.

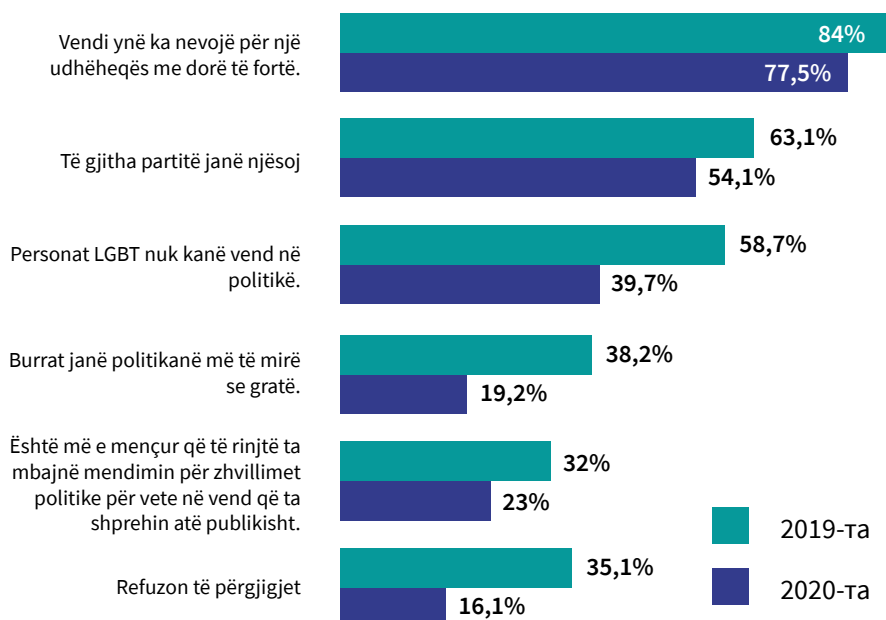
Nga të gjitha deklaratat e ofruara, konsensusi më i madh midis të rinjve është i qartë në lidhje me pretendimin se politika është punë e politikanëve në të cilën të rinjtë nuk duhet të ndërhyjnë. 81,7% e të rinjve nuk pajtohet me këtë pikëpamje, ndërsa vetëm 16,1% e të anketuarve pajtohen që të rinjtë të mos ndërhyjnë në politikë.

Analizë krahasuese e rezultateve të deklaratave me gjetjet nga viti 2019

Në hulumtimin në vitin 2020 kemi përfshirë gjashtë deklaratat që ishin pjesë e hulumtimit të mëparshëm të kryer në vitin 2019 në mënyrë që të bëjmë një analizë krahasuese të rezultateve (Grafiku 96). Rezultatet e sondazhit në vitin 2020 tregojnë lëvizje të caktuara në qëndrimet e të rinjve në drejtimin liberal të shumicës së çështjeve kur ato krahasohen me rezultatet e majit të vitit 2019. Më e dukshmeja është ndryshimi në qëndrimet e të rinjve ndaj komunitetit LGBTI, me një rënie prej 19% të pajtueshmërisë me deklaratën se personat LGBTI nuk kanë vend në politikë. Një zvogëlim i madhësisë së barabartë (19%) është gjithashtu i dukshëm në deklaratën se politika është punë e politikanëve në të cilën të rinjtë nuk duhet të ndërhyjnë. Është e ngjashme me deklaratat e tjera dhe ka një rënie prej 16% të faktit se burrat janë politikanë më të mirë se gratë, një rënie prej 9% në pajtueshmëri me deklaratën se të rinjtë janë më të zgjuar për të mbajtur mendimin e tyre për zhvillimet politike në vend të tyre e shprehin atë publikisht dhe 9% ulje në lidhje me deklaratën se të gjitha palët janë të njëjta.

Lëvizja më e vogël në qëndrimet e të rinjve ekziston për sa i përket pajtueshmërisë me deklaratën se vendi ynë ka nevojë për një udhëheqës me dorë të fortë, ku ka një pajtueshmëri të reduktuar prej vetëm 6,5%. Interesante, deklarata për një udhëheqës me një dorë të fortë është se megjithëse konsensusi është ulur pak, ndryshe nga sondazhi i vitit 2019 ku 49% e të rinjve pajtoheshin plotësisht me një deklaratë të tillë, në sondazhin e vitit 2020, një përqindje e tillë është edhe më e lartë dhe është 60,7%. Me fjalë të tjera, në studimin aktual, një pjesë më e madhe e të rinjve kanë një qëndrim të fortë mbështetës ndaj një lideri me dorë të fortë.

Grafiku 96. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve në mostrën përfaqësuese kombëtare të deklaratave që lidhen me pikëpamjet dhe vlerat politike midis të rinjve, në maj të vitit 2019 dhe dhjetor të vitit 2020.

Analiza jonë nuk mund të konfirmojë me siguri se cila është arsyeja për ndryshimin e pjesshëm të qëndrimeve të të rinjve në lidhje me deklaratat e ofruara në një periudhë të shkurtër midis majit 2019 dhe dhjetorit 2020. Sidoqoftë, është e qartë se me përjashtim të afinitetit për një udhëheqës me një dorë të fortë (i cili është një nga treguesit e një kulture politike më autoritare), të rinjtë priren të lëvizin drejt vlerave më liberale politike në krahasim me sondazhin e vitit 2019.

A person wearing a white shirt with small dark spots is writing on a notepad with a pen. The notepad is white with a spiral binding on the left side. The background is a solid teal color.

GJETJET NGA SONDAZHI TELEFONIK I SHEMBUJVE SHITESË

PERCEPTIMI DHE QËNDRIMET E POPULLARËS SË RE ME PENGESA SHQISORE DHE/OSE MOTORIKE PËR SITUATËN NË VEND

Lidhur me perceptimet dhe qëndrimet e të rinjve me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike, u vunë re një numër kërcimesh krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve. Gjegjësisht, siç mund të shihet nga Grafiku 97 më poshtë, vetëm 11% e këtij grupi të rinjsh janë të kënaqur me drejtimin në të cilin po lëviz vendi, i cili është edhe 13% më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme të të rinjve. Prandaj, kur bëhet fjalë për perceptimin e drejtimit në të cilin po zhvillohen rrymat në vend, ka të qartë se ka një nivel më të lartë të pakënaqësisë tek të rinjtë me aftësi të kufizuara.

Sa i përket nëse shteti do të jetë një vend më i mirë për të jetuar në 5 vjet nga sot, 22% e të rinjve me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike ndajnë këtë pikëpamje, ndryshe nga popullata e përgjithshme e të rinjve ku kjo përqindje është 30%.

Në të njëjtën kohë, është e habitshme që kur të rinjtë me aftësi të kufizuara pyeten për shkallën e kënaqësisë me vendin e tyre në shoqëri, përqindja e të rinjve plotësisht të kënaqur ose mjaft, tek të rinjtë me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike është 5% më e lartë krahasuar me popullsinë e përgjithshme e të rinjve dhe është 39%. Kjo përshtypje është befasuese duke pasur parasysh që të rinjtë me aftësi të kufizuara konsiderohen si një nga grupet më të marginalizuara të të rinjve në shoqëri.

Është interesante që për sa i përket mundësisë që vendi të bëhet një anëtar i BE-së, të rinjtë me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike kanë një shkallë më të lartë të rezervës në krahasim me popullatën e përgjithshme të të rinjve. Është shqetësuese që vetëm 1 në 5 prej këtyre të rinjve mendojnë se

vendi do të bëhet ndonjëherë anëtare e BE-së, që është 25% më pak krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve. Një rezervim edhe më i madh është i dukshëm në pyetjen nëse vendi ynë është më larg BE-së krahasuar me një vit më parë, një pyetje mbi të cilën më shumë se gjysma e të rinjve me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike (56%) besojnë se vendi është larg BE-së, krahasuar me vitin e kaluar, duke qenë 22% më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme. Të dhëna të tilla çojnë në përfundimin se të rinjtë me aftësi të kufizuara shikojnë me shumë rezerva të ardhmen evropiane të vendit.

Grafiku 97. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të rinjve me aftësi të kufizuara krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve.

11%	22%	39%	19%	56%
KONSIDEROJNË QË GJËRAT NË VEND LËVIZIN NË DREJTIMIN E DREJTË	BESOJNË SE NË 5 VJET NGA SOT SHTETI DO TË JETË NJË VEND SHUMË OSE PJESËRISHT MË I MIRË PËR TË RINJTË PËR TË JETUAR	JANË PLOTËSISHT OSE MJAFT TË KËNAQUR ME POZITËN E TYRE NË SHOQËRI	MENDOJNË SE VENDI YNË NJË DITË DO TË BËHET ANËTAR I BE-SË	KONSIDEROJNË SE VENDI YNË ËSHTË MË LARG NGA BE-JA NË KRAHASIM ME NJË VIT MË PARË
*13 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 8 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 5 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme	*25 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 22 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme

Lidhur me atë se sa shpesh të rinjtë me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike ndjekin ngjarjet politike, një 81% e lartë rrallë ose kurrë nuk ndjek ngjarje politike, që është 25% më shumë se popullata e përgjithshme e të rinjve (Grafiku 98). Si një parakusht për këtë ndryshim, mund të flasim për aksesin e pamjaftueshëm në programet e adaptuara mediatike për personat me aftësi të kufizuara që do të siguronin një shkallë më të lartë informacioni rreth zhvillimeve politike.

Lidhur me faktin nëse autoritetet kujdesen për nevojat e tyre, vetëm 8% e të rinjve me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike mendojnë se autoritetet kujdesen plotësisht ose pjesërisht për ta, që është 13% më pak krahasuar me

popullatën e përgjithshme të të rinjve. Kur bëhet fjalë për aktivizmin, 3 në 4 të rinj me aftësi të kufizuara nuk kanë ndërmarrë asnjëherë veprim për të adresuar një problem të veçantë shoqëror, një përqindje që është 31% më e ulët në popullatën e përgjithshme të të rinjve. Për më tepër, rreth 89% e këtyre të rinjve nuk ishin përfshirë ose konsultuar nga institucionet në vendimmarrje, që është rreth 20% krahasuar me popullsinë e përgjithshme. Për më tepër, përsa i përket asaj se sa të rinjtë mund të ndikojnë në punën e institucioneve, madje 83,3% e të rinjve me aftësi të kufizuara besojnë se nuk mund të ndikojnë fare, që është 24,8% më shumë krahasuar me të rinjtë e tjerë. Të gjitha këto të dhëna tregojnë për një përjashtim shumë më të lartë socio-politik të këtij grupi të rinjsh nga trendet shoqërore.

Në këtë korpus pyetjesh, në një drejtim pozitiv, veçohet vetëm fakti se përqindja e të rinjve me aftësi të kufizuara që do të emigronin nga vendi, e cila është 11% e popullsisë së përgjithshme të të rinjve dhe është 47%.

Grafiku 98. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të rinjve me aftësi të kufizuara krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve.

81%	47%	8%	89%	75%	83%
RRALLË OSE KURRË NUK I NDJEKIN DHE NUK JANË TË INTERESUAR PËR SITUATËN DHE NGJARJET POLITIKE NË VEND	DO TË EMIGRONIN NGA VENDI NËSE HAPET MUNDËSIA	MENDOJNË SE AUTORITETET KUJDESEN PËR TA DHE PROBLEMET E TYRE PLOTËSISHT OSE NË MËNYRË TË DREJTË	DERI MË TANI NUK JANË PËRFSHIRË APO KONSULTUAR NGA INSTITUCIONET NË VENDIMMARRJE	ASNJËHERË NUK KANË NDËRMARRË ASGJË PËR TË ZGJIDHUR NJË PROBLEM TË VEÇANTË SHOQËROR	ASPAK NUK MUND TË NDIKOJNË PUNËN E QEVERISË
*25 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 11 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 13 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	*20 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 31 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 25 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme

Lidhur me votimin, përqindja e të rinjve me aftësi të kufizuara shqisore dhe/ose motorike që votojnë gjithmonë është më e lartë për 8% të popullatës së përgjithshme të të rinjve dhe është 61% (Grafiku 99). Sidoqoftë, në lidhje me numrin që votuan në zgjedhjet e fundit parlamentare, kjo përqindje është më e ulët për 8% krahasuar me popullsinë e përgjithshme dhe është 67%. Të pyetur në lidhje me angazhimin e Qeverisë aktuale për zgjidhjen e problemeve të të rinjve, pak më pak se 1 në 5 të rinj me aftësi të kufizuara besojnë se Qeveria është mjaft e përkushtuar ndaj problemeve me të cilat përballen të rinjtë (7% më pak kra-

hasuar me popullatën e përgjithshme). Një përqindje e ngjashme e të rinjve me aftësi të kufizuara (19%) janë të kënaqur me mënyrën e trajtimit të krizës nga institucionet shtetërore (12% më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme). Për sa i përket faktit nëse koronavirusi është krijuar në një laborator apo natyrisht, afër 3 në 4 prej këtyre të rinjve besojnë se është krijuar në një laborator, që është 22% më shumë se popullata e përgjithshme e re.

Grafiku 99. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të rinjve me aftësi të kufizuara krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve.

61%	67%	17%	19%	72%
VOTOJNË RREGULLISHT	KANË VOTUAR NE ZGJEDHJET E FUNDIT PARLAMENTARE	MENDOJNË SE QEVERIA E FORMUAR NË GUSHT 2020 ËSHTË MJAFT E ANGAZHUAR PËR ZGJIDHJEN E PROBLEMEVE TË TË RINJVE	JANË TË KËNAQUR ME MËNYRËN E PËRBALLIMIT TË KRIZËS NGA INSTITUCIONET SHTETËRORE	KONSIDEROJNË SE VIRUSI ËSHTË KRIJUAR NË LABORATORI, JO NË MËNYRË NATYRORE
*8 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 8 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 7 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	*12 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 22 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme

PERCEPTIMI DHE QËNDRIMET E PËRFAQËSUESVE TË RINJ TË KOMUNITETEVE MË TË VOGLA ETNIKE PËR SITUATËN NË VEND

Kur bëhet fjalë për të rinjtë nga komunitetet më të vogla etnike, pesë pyetje spikasin si ndryshime në qëndrime krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve (Grafiku 100). Gjegjesisht, të rinjtë nga bashkësitë më të vogla etnike kanë 10% dëshirë më të madhe për të emigruar nga vendi në krahasim me popullsinë e përgjithshme të të rinjve. Kjo do të thotë, më shumë se dy të tretat (68%) e të rinjve nga bashkësitë më të vogla etnike do të largohen nëse u jepet mundësia.

Kur bëhet fjalë për votimin, 59% e të rinjve nga bashkësitë më të vogla etnike gjithmonë votojnë në zgjedhje, e cila është një përqindje pak më e lartë (6% më shumë) krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve. Krahasuar me zgjedhjet e fundit parlamentare, 68% e të rinjve nga bashkësitë më të vogla etnike votuan, që është 7% më pak krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve.

Për më tepër, gati 9 në 10 të rinj nga bashkësitë më të vogla etnike shprehin mbështetje për një udhëheqës me dorë të fortë. Lidhur me vaksinimin, të rinjtë nga bashkësitë e vogla etnike kanë një disponim pak më të lartë për vaksinim krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve, dmth 40% kundrejt 33%.

Grafiku 100. Përfaqësimi vizual i përgjigjeve të të rinjve nga grupet më të vogla etnike krahasuar me popullatën e përgjithshme të të rinjve.

68%	59%	68%	89%	40%
DO TË MIGRONIN NGA VENDI NËSO DO HAPESHTJE MUNDËSIA	VOTOJNË RREGULLISHT	KANË VOTUAR NE ZGJEDHJET E FUNDIT PARLAMENTARE	KONSIDEROJNË SE VENDIT TONË I DUHET NJË LIDER ME DORË TË FUQISHME	DO TË MERRNIN VAKSINË KUNDR KOVID-19, NËSE ËSHTË E DISPONUESHME, E TESTUAR DHE E SIGURT
*10 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 6 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 7 pikë përqindje më pak krahasuar me popullsinë e përgjithshme	*10 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme	* 7 pikë përqindje më shumë krahasuar me popullsinë e përgjithshme

KONKLUSION

Qëllimi i këtij studimi të dytë (pas atij nga viti 2019, i kryer nga Fondacioni Westminster për demokraci), ishte të ofronte një pasqyrë gjithëpërfshirëse të një numri aspektesh në lidhje me pjesëmarrjen socio-politike të të rinjve në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Studimi ofron pasqyrë në qëndrimet e të rinjve në disa tema kryesore: zhvillimet socio-politike në vend dhe pozicioni i të rinjve në shoqëri; pikëpamjet e të rinjve për të ardhmen e vendit dhe perspektivën e tij në BE; besimi i të rinjve në punën e autoriteteve, si dhe mundësia që të rinjtë të ndikojnë personalisht dhe të marrin pjesë në proceset e vendimmarrjes institucionale; niveli i përfshirjes socio-politike të të rinjve, përmes pjesëmarrjes në forma të ndryshme të shoqatave dhe votimit në zgjedhje; vlerat politike midis të rinjve; si dhe ndikimin specifik të krizës së shkaktuar nga KOVID-19 tek të rinjtë dhe pikëpamjet e tyre në aspekte të ndryshme që lidhen me krizën.

Si rezultat i hulumtimit, kemi ardhur në disa përfundime të rëndësishme që janë të lidhura ngushtë me fjalët kyçe të renditura në titullin e studimit: pabarazia, pasiguria dhe pritjet e ndryshme.

Pabarazia rinore

Një nga gjërat e para që mund të shihet nga rezultatet e hulumtimit është se shumë nga ndryshimet në qëndrimet e të rinjve lidhen ngushtë ose shkaktohen nga pabarazitë midis të rinjve. Kjo është veçanërisht rasti me statusin financiar të të rinjve, ku dallimet midis të anketuarve më të varfër dhe më të pasur ishin të dukshme. Veçanërisht, në shumicën e çështjeve, diferencat financiare dëshman të ishin një element i rëndësishëm që ndikoi në perceptimin e të rinjve, me ata të anketuar me status të ulët financiar që ishin dukshëm më të pakënaqur me zhvillimet në vend dhe duke parë ngjarjet në mënyrë më pesimiste. Në kontekstin e krizës Kovid-19, pabarazitë janë më të dukshme për sa i përket aksesit dhe kushteve për mësimin në distancë. Rezultatet tregojnë se të rinjtë me të ardhura të ulëta financiare dhe ata nga zonat rurale përballen me sfida më të theksuara gjatë krizës, krahasuar me moshatarët e tyre.

Në të ardhmen, këto ndryshime dhe pabarazi duhet të identifikohen dhe kapërcehen në mënyrë të qartë nga institucionet në mënyrë që të kapërcejnë hendekun e pabarazisë që ekziston midis të rinjve. Nëse shteti synon të korrë përfitimet e kapitalit njerëzor që ka në dispozicion, është e nevojshme që menjëherë të formulohen masa për të rinjtë që do të synojnë grupet më të prekshme, të cilat do të kapërcejnë shkaqet e pabarazisë në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Pasiguria në kontekstin shoqëror

Pasiguria është një tjetër tipar kryesor që shënon rezultatet e hulumtimit. Pandemia KOVID-19 duket të jetë një nga shkaqet kryesore të kësaj pasigurie. Ajo që është e dukshme është se prek pothuajse të gjitha segmentet e jetës së të rinjve. Nga pikëpamja shëndetësore, frika nga infektimi i mundshëm me virus shpesh mbizotëron tek të rinjtë. Ata gjithashtu ndihen të pasigurt se si rezultat i pandemisë ata do të humbasin kontaktet me miqtë dhe anëtarët e familjes dhe kanë frikë nga mundësia e rritjes së kufizimeve të lëvizjes. Nga pikëpamja ekonomike, disa të rinj shqetësohen për pasojat e mundshme për të ardhurat e tyre dhe mundësitë e punësimit. Pavarësisht nga të gjitha këto pasiguri, është interesante të theksohet se vetëm një pjesë e vogël e të rinjve janë të shqetësuar për efektet e mundshme të Kovid-19 në arsimimin e tyre. Megjithatë pandemia prishi rrjedhën normale të të mësuarit, disa të rinj duket se kanë një mendim të kënaqshëm për mënyrën e kryerjes së mësimit në distancë.

Përkundër mesazheve globale rreth mundësisë së rikuperimit dhe kthimit në normalitet me fillimin e procesit të vaksinimit masiv, duhet të kemi parasysh se efekti i krizës Kovid-19 nuk është i përkohshëm. Edhe me zvogëlimin e pasigurive që lidhen ngushtë me stabilizimin e jetës së përditshme, rreziku i të ashtuquajturit “brezi i humbur” i të rinjve mbetet një burim serioz shqetësimi. Përvojat dhe parashikimet në një nivel global tregojnë qartë se tani, më shumë se kurrë, nevojiten masa për të neutralizuar ndikimin negativ që ka kriza tek të rinjtë. Në këtë drejtim, nevojiten masa që do të stimulojnë aktivitetin ekonomik tek të rinjtë, do të kompensojnë mësimin e humbur dhe do të zvogëlojnë të ashtuquajturën “varfëri në mësim”. Nevojiten masa që do të zvogëlojnë efektet afatgjata në shëndetin mendor të të rinjve, si dhe masa që do të sigurojnë pjesëmarrje më të madhe politike të të rinjve në procesin e rimëkëmbjes së shoqërisë dhe vendimmarrjes që ndikon drejtpërdrejt tek ata.

Pritje të ndryshme nga ardhmëria

Shumica e studimeve ekzistuese mbi të rinjtë, por edhe mënyra në të cilën të rinjtë prezantohen më shpesh në ligjërimin publik, kanë tendencë ta paraqesin popullatën e re si një grup homogjen, duke injoruar nevojën për të theksuar ekzistencën e disa ndryshimeve në njerëz të rinj. Një mungesë e tillë e diferencimit dhe shtresëzimit sugjeron në mënyrë të nënkuptuar që të rinjtë ndajnë përvoja, qëndrime dhe pritje të përbashkëta, duke mos lënë hapësirë për të shprehur larminë e profilit të të riut. Më e rëndësishmja, kjo qasje injoron ndryshimet e rëndësishme demografike, sociale, kulturore dhe ekonomike që lidhen ngushtë me identitetin, pozicionin dhe pikëpamjen e të rinjve për shoqërinë dhe politikën.

Megjithëse ka padyshim disa ngjashmëri në qëndrimet e të rinjve, hulumtimi tregon qartë se të rinjtë kanë një numër perceptimesh të ndryshme të zhvillimeve socio-politike. Ku jetojnë, cilat janë të ardhurat e tyre, si e shikojnë situatën në vend dhe punën e institucioneve, sa janë të përfshirë në proceset e vendimmarrjes dhe sa mund të ndikojnë në punën e autoriteteve, janë vetëm disa të kriterëve. Prandaj, rezultatet e hulumtimit janë një thirrje për rikonceptimin e termit të rinj, në mënyrë që të pranohet se jo të gjithë të rinjtë ndajnë të njëjtat pikëpamje dhe kanë të njëjtin qëndrim ndaj ngjarjeve.

Për më tepër, ajo që tregon hulumtimi është se qëndrimet dhe pritjet e të rinjve nuk janë statike, por të ndryshueshme dhe dinamike. Analiza krahasuese me të dhënat nga hulumtimi i kryer në vitin 2019 tregon qartë se ka ndryshime të caktuara në qëndrimet e të rinjve. Zhvillimet më pozitive të qëndrimeve kanë të bëjnë me vlerat socio-politike të të rinjve, veçanërisht në lidhje me nevojën për vlerësim të barabartë të burrave dhe grave në politikë, si dhe qëndrime zbutëse në lidhje me përfshirjen e personave LGBTI në politikë. Numri pjesërisht i rritur i të rinjve aktivë shoqërorë mund të veçohet si pozitiv. Nga ana tjetër, ka lëvizje në një drejtim të padëshirueshëm. Ndryshimi më i dukshëm është numri i reduktuar në mënyrë drastike i të rinjve që janë optimistë për hyrjen e mundshme të vendit në Bashkimin Evropian, një rezultat që mund të interpretohet në dritën e pengesave të fundit në rrugën e fillimit të negociatave. Në mënyrë të ngjashme, përqindja në rritje e të rinjve që mendojnë se vendi po lëviz në drejtimin e gabuar është shqetësuese. Duke shikuar prapa, ajo që mbetet relativisht konstante krahasuar me sondazhin e

vitit 2019 është fakti që të rinjtë përsëri janë të pakënaqur me vendin e tyre në shoqëri, punën e institucioneve dhe mundësitë për t'u dëgjuar zëri i tyre. Prandaj, si më parë, mesazhi që marrim nga të rinjtë mbetet se ata ndihen të harruar nga politikëbërësit dhe kërkojnë një përgjigje më të zellshme nga institucionet për të adresuar sfidat me të cilat përballen.

REKOMANDIME

Rekomandimet që dalin nga kjo analizë përpunohen në dy mënyra - **rekomandime përmbledhëse** dhe **rekomandime të hollësishme**.

Rekomandimet përmbledhëse janë një udhërrëfyes për veprim urgjent dhe të planifikuar për të rinjtë. Rekomandimet përmbledhëse përmbledhin ato që autorët i konsiderojnë më të domosdoshme dhe prioritare për përmirësimin e pozitës së të rinjve.

Rekomandimet e hollësishme janë zhvilluar nga institucionet dhe sektorët dhe ofrojnë udhëzime se si duhet të veprojnë aktorë të ndryshëm, brenda kompetencave të tyre dhe përgjegjësisë sociale, në interesin e të rinjve.

REKOMANDIMET PËRMBLEDHËSE – UDHËZUES PËR TË RINJTË –

Rekomandime urgjente

që duhet të ndërmerren në vitin 2021.

- Të garantohen fonde buxhetore të destinuara për të rinjtë dhe politikat rinore, në buxhetin e ARS por edhe për politikat e institucioneve të tjera. Niveli aktual i buxhetit, pra fondet e dedikuara për të rinjtë, duhet të mbrohen nga zvogëlimet, përfshirë edhe për shkak të krizës. Duke pasur parasysh pasojat e krizës tek të rinjtë, si dhe fondet në dispozicion të të rinjve krahasuar me sektorët e tjerë, fondet e alokuara për këtë temë qëllim të rriten.
- Qeveritë lokale duhet të punojnë urgjentisht për krijimin e këshillave lokale të rinisë, në përputhje me Ligjin për pjesëmarrjen rinore dhe politikat rinore. Për ta bërë këtë në një mënyrë gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme, duhet bashkëpunuar me ARS, me organizatat rinore dhe organizatat që punojnë në këtë fushë.
- Partitë politike të përpiqen që të rinjtë të përfaqësohen në programet e zgjedhjeve lokale të vitit 2021. Të rinjtë të paraqiten si kandidatë në listat për zgjedhjet dhe për fitimin e pozicioneve.
- Të bëhen ndryshime në Ligjin për arsimin e mesëm për të garantuar organizimin e nxënësve në çdo shkollë dhe për të siguruar organizim dhe pjesëmarrje të qëndrueshme dhe përfaqësuese të nxënësve.
- Institucionet dhe autoritetet shëndetësore duhet edukuar dhe informuar të rinjtë për nevojën e vaksinimit të popullatës. Të sigurohet një fushatë për të luftuar dezinformimin dhe për të inkurajuar vaksinimin tek të rinjtë.

Rekomandime afatgjata

që duhet të jenë me përparësi për këtë vit dhe vitet e ardhshme

- Krijimi i Strategjisë kombëtare të rinisë duhet të zbatohet si një proces themelor i përcaktimit të drejtimit për veprim dhe përcaktimit të qëllimeve për të rinjtë për periudhën e ardhshme në vend. Procesi duhet të bazohet në fakte, të marrë parasysh nevojat e grupeve të ndryshme rinore, të përfshijë të rinjtë dhe të sigurojë të gjitha parakushtet për një zbatim cilësor dhe të plotë.
- Vetëqeverisjet lokale duhet të fillojnë të punojnë në hapjen e qendrave lokale të rinisë, sipas detyrimit të detyrueshëm nga LPRPR. Siguroni hapësirë dhe buxhet për punën e tyre, por komuniteti vendor i të rinjve dhe organizatat ndërkombëtare gjithashtu mund të përfshihen në hapjen e tyre. Qendrat duhet të ofrojnë aktivitete që do të përmirësojnë jetën dhe kohën e lirë të të rinjve në komunë.
- Të punohet në përmirësimin afatgjatë të pozitës ekonomike të të rinjve në vend. Shpesh përballen me të ardhura të ulëta, papunësi të lartë, kontrata joadekuate të punës, të rinjtë kanë një pozicion të palakmueshëm dhe të kufizuar financiar, i cili duhet të përmirësohet me një qasje serioze politike.

REKOMANDIMET E HOLLËSISHME - PËR PALËT E INTERESIT -

Për institucionet kombëtare që punojnë me të rinjtë

1. Të fillohet krijimi i një strategjie kombëtare për të rinjtë për të siguruar një kornizë për politikën dhe përparësitë për rininë në vitet e ardhshme, e cila sigurohet nga Ligji për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikën rinore (këtu e tutje LPRPR) i miratuar në vitin 2020. Duhet përcaktuar se çfarë ndodh me dhe si përdoret Strategjia kombëtare rinore 2016-2025. Krijimi i strategjisë duhet të jetë një proces i informuar dhe gjithëpërfshirës, dhe pas miratimit të saj, ARS duhet të zhvillojë plane veprimi, si dhe të zhvillojë takime të rregullta për të vlerësuar zbatimin, përveç monitorimit dhe përgatitjes së raporteve të vlerësimit.
2. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Agjencia për rini dhe sport të përgatisin një raport vjetor mbi politikën rinore në vend. Ky raport duhet të bëhet publik dhe t'i paraqitet Këshillit rinor të ARS, Organit këshillues kombëtar dhe Klubit për çështjet rinore në Kuvendin e RMV.
3. Publikimi i listës së zyrtarëve të rinj nga Qeveria e RMV është i mirëpritur. Këto pozicione duhet të kontribuojnë në përmirësimin e koordinimit të aktiviteteve rinore, duke raportuar mbi zbatimin e strategjisë kombëtare dhe duke qenë përgjegjës për disponueshmërinë e institucionit për të rinjtë në vend.
4. Sigurimi i zbatimit të plotë të dispozitave të LPRPR, përfshirë - krijimin e Këshillave lokale të të rinjve, miratimin e një strategjie kombëtare për të rinjtë, strategjitë lokale të rinisë, hapjen e qendrave rinore, krijimin e një organi kombëtar këshillimor për të rinjtë dhe financimi i politikave rinore. Të ndahen 0,3% nga Buxheti i RMV për zbatimin e Ligjit.

5. Të vazhdohet financimi i organizatave rinore, por edhe të gjehen mënyra për ta prezantuar atë si një praktikë afatgjatë. ARS dhe Qeveria të prezantojnë një program vjetor për alokimin e fondeve për projektet rinore.
6. Agjencia për rini dhe sport të rrisë në mënyrë drastike fondet në buxhet për sektorin e rinisë. ARS duhet të përpiqet të arrijë një shpërndarje më të drejtë të fondeve në sektorët e Sportit dhe rinisë, ndërsa sektori i të rinjve gjithashtu duhet të jetë i personeluar dhe i mbështetur në mënyrë adekuate nga stafi. Për të luajtur një rol më të madh në këtë sektor, njihet krijimi i filluar i Këshillit rinor.
7. Të dhënat në dispozicion të institucioneve nga analiza demografike (p.sh. Enti shtetëror i statistikave) të përpunohen në një mënyrë që do të jetë në gjendje të ndjekë trendet tek të rinjtë, dmth përveç analizës sipas gjinisë, përkatësisë etnike, vendit e vendbanimit, etj., për grupmoshën nga 18 deri në 29 vjeç është analizuar gjithashtu. Kjo ndarje e të dhënave ekzistuese do të thellojë informacionin për të rinjtë. Për më tepër, Qeveria duhet të caktojë fonde për kërkime dhe analiza mbi çështjet që prekin të rinjtë në zona të ndryshme, përmes të cilave do të informohen informacionet dhe politikat që synojnë të rinjtë. Punët e organizatave të shoqërisë civile dhe akademisë mund të përdoren gjithashtu për këtë qëllim. Të themelohet Qendra e kërkimit të parashikuar brenda Agjencisë për rini dhe sport.
8. Për të garantuar pjesëmarrjen e nxënësve të shkollave të mesme në vendimmarrjen në shkollat e tyre dhe politikat që i prekin ata, Ministria e arsimit dhe shkencës duhet të propozojë ndryshime në Ligjin për arsimin e mesëm, për të garantuar të drejtën e organizimit të shkollës së mesme dhe për të siguruar të drejtën e studentëve për të qenë të pranishëm në organet vendimmarrëse të universiteteve të tyre. Grupi i punës për të rinjtë në Ministrinë e arsimit dhe shkencës duhet marrë parasysh praktikën e mira nga viti i kaluar për komunikimin me studentët dhe të zhvillojë vendime për garantimin ligjor të së drejtës për pjesëmarrje të nxënësve të shkollave të mesme.

9. Qeveria, Agjencia për rini dhe sport dhe ministritë kompetente të praktikojnë konsultime me të rinjtë përmes diskutimeve, seancave tematike dhe takimeve të drejtpërdrejta. Institucionet duhet inkurajuar të rinjtë të komunikojnë me ta përmes oficerëve rinor. Institucionet duhet të bëhen të hapura për të rinjtë me aftësi të kufizuara përmes komunikimeve të arritshme dhe ndërgjegjësimit për nevojat e tyre.
10. Kur krijoni politika, duhet të merren parasysh karakteristikat specifike të grupit të të rinjve, dhe të rinjtë duhet të trajtohen në mënyrë horizontale, duke u kujdesur për nevojat e tyre në secilën politikë publike, në vend që t'i nënshtrohen politikave të veçanta.

Për në Kuvend

11. Klubi për çështjet dhe politikat rinore në Kuvendin e RMV duhet krijuar praktika dhe mekanizma për përfshirjen e të rinjve në diskutime dhe vendimmarrje në lidhje me problemet e tyre. Kjo mund të arrihet përmes takimeve konsultative, diskutimeve tematike të ekspertëve, dëgjimeve publike, dëgjimeve mbikëqyrëse, vizitave në terren dhe mjeteve të tjera.
12. Klubi duhet të punojë në azhurnimin e temave të reja ose të neglizhuara që prekin të rinjtë dhe mirëqenien e tyre dhe nuk janë pjesë e agjendës kryesore politike të institucioneve dhe publikut.
13. Kuvendi i RVM duhet të sigurojë mbështetje teknike dhe administrative për Klubin për çështje të rinisë dhe politikave, në mënyrë që të sigurojë efikasitet dhe mbështetje më të madhe të deputetëve të rinj në punën e tyre.

14. Klubi për çështjet dhe politikat rinore, në bashkëpunim me komitetet kompetente (Komisioni për arsim, shkencë dhe sport, Komiteti për financim dhe buxhet, etj.) të bëjnë mbikëqyrje mbi zbatimin e Ligjit për pjesëmarrjen e rinisë dhe politikat rinore, por gjithashtu politika të tjera të rëndësishme që prekin të rinjtë. Kuvendi dhe Klubi për çështjet dhe politikat rinore duhet të inkurajojnë koordinimin dhe bashkëpunimin ndërmjet institucioneve të ndryshme që punojnë për çështje rinore, përmes diskutimeve mbi çështjet e të rinjve.
15. Klubi duhet të kërkojë krijimin e një raporti vjetor mbi politikat rinore nga Qeveria dhe Agjencia për rini dhe sport, duke përfshirë zbatimin e ligjeve që prekin të rinjtë, i cili do të shqyrtohet nga deputetët.
16. Për t'i kushtuar më shumë vëmendje ligjeve dhe politikave në lidhje me të rinjtë, Kuvendi duhet të marrë në konsideratë idenë e krijimit të një Komisioni rinor, duke siguruar përgjegjësi të qartë dhe të përkushtuar për çështjet që lidhen me rininë.
17. Në mënyrë që të informojë dhe edukojë më mirë të rinjtë për punën e Kuvendit, Departamenti i arsimit dhe komunikimit i Institutit parlamentar duhet të vazhdojë të zbatojë aktivitete për qasje tek të rinjtë dhe studentët, institucionet arsimore, organizatat dhe klubet.
18. Kuvendi të promovojë dhe vazhdojë praktikatat e mira të përfshirjes së të rinjve dhe të përfshijë në programin e tij aktivitete për përfshirjen e të rinjve. Kjo mund të bëhet në mënyrat vijuese: Kuvendi duhet të jetë një hapësirë e hapur për mbajtjen dhe organizimin e ngjarjeve rinore; të zhvillojë vizita studimore në Kuvend, të krijojë një program për praktikë dhe aktivitete të tjera.

Për institucionet arsimore

19. Të sigurohet hapësirë për nxënësit e shkollave të mesme për të marrë pjesë në proceset e vendimmarrjes në shkollat e tyre dhe në krijimin e politikave kombëtare. Pjesëmarrja e Unionit të nxënësve të shkollave të mesme njihet, por është e rëndësishme që organizata e shkollës së mesme të garantohet përmes Ligjit për arsimin e mesëm për të siguruar përfaqësimin sa më të madh të organeve përfaqësuese dhe t'u sigurojë studentëve një vend për diskutim në procesin arsimor.
20. Asambletë e studentëve duhet të marrin mbështetje nga institucionet e arsimit të lartë për punën e tyre dhe ata duhet të përfshijnë dhe konsultojnë studentët në avokimin dhe vendimmarrjen e tyre për të drejtat e studentëve.
21. Të vazhdojnë me promovimin dhe përmirësimin e konceptit të edukimit qytetar në kurrikulë dhe të gjithë procesit arsimor përmes temave në mësimdhënie që lidhen me edukimin qytetar, përmbajtjen jashtëshkollore, pjesëmarrjen e nxënësve dhe iniciativat në shkolla.
22. Shkollat të organizojnë dhe inkurajojnë aktivitete që prezantojnë të rinjtë në institucione, punën dhe rolin e tyre në punën për qytetarët, përmes vizitave studimore, leksioneve të mysafirëve dhe aktiviteteve të tjera me qeveritë lokale dhe institucionet kombëtare.
23. Të mbështetet arsimi joformal në institucionet arsimore që kontribuohet në edukimin qytetar dhe mirëqenien e studentëve, duke nxitur bashkëpunimin me të rinjtë dhe organizatat e shoqërisë civile si dhe sektorin privat.
24. Të mbështetet krijimi i politikës rinore dhe cilësinë e diskursit mbi çështjet e të rinjve, institucionet e arsimit të lartë dhe veçanërisht institutet shkencore duhet të kryejnë kërkime mbi të rinjtë dhe fusha të tjera të lidhura në interesin e tyre.

Për vetëqeverisjet lokale

25. Të krijohen këshillat lokale të rinisë si organe për pjesëmarrjen e të rinjve në politikat e vetëqeverisjes lokale, në përputhje me Ligjin për pjesëmarrjen e rinisë dhe politikat rinore. Këshillat lokale rinore duhet të përfshijnë forma të ndryshme të rinisë në komunitet, përfshirë të rinjtë me aftësi të kufizuara. Këshillat lokale rinore të marrin mbështetje teknike dhe administrative për punën e tyre.
26. Emërimi i oficerëve të rinisë është i mirëpritur, megjithatë, qeveritë lokale që nuk kanë emëruar ende duhet të caktojnë oficerë të rinjsh dhe të caktojnë ambiente për të shërbyer si zyra për të rinjtë.
27. Vetëqeverisjet lokale duhet të bëjnë përgatitjet për hapjen e qendrave lokale të rinisë, siç janë identifikimi i lokaleve dhe përcaktimi i fondeve buxhetore, në përputhje me LPRPR. Qendrat rinore mund të hapen në bashkëpunim me organizatat dhe grupet e shoqërisë civile të të rinjve, të cilët duhet të jenë mbështetës në punën dhe përmbajtjen e tyre. Këto qendra mund të jenë një hapësirë për organizatat lokale të të rinjve, trupat studentorë, klubet, grupet joformale dhe iniciativat rinore për të zhvilluar dhe drejtuar punën dhe programet e tyre dhe për të promovuar pjesëmarrjen e të rinjve. Qendrat duhet të jenë të arritshme për të rinjtë me aftësi të kufizuara.
28. Të punohet në krijimin dhe miratimin e strategjive lokale për të rinjtë, si dhe të sigurohet alokimi i të paktën 0,1% të buxhetit vjetor për të rinjtë. Strategjitë duhet të zbatohen në një mënyrë të ndërgjegjshme dhe kuptimplotë, së bashku me burimet e mjaftueshme, vlerësimin e cilësisë dhe monitorimin.

Për partitë politike dhe forumet rinore

29. Partitë politike duhet adresuar çështjet e të rinjve përmes politikave rinore në programet e tyre, të cilat duhet të krijohen në konsultim me të rinjtë.
30. Si një vend për krijimin e liderëve të rinj politikë, të rinjve të partive politike duhet t'u jepet një rol më i spikatur në partitë politike dhe të inkurajohen të japin sugjerime dhe ide se si partia duhet të zgjidhë problemet e të rinjve.
31. Të rinjtë e partive politike duhet të shërbejnë si vende për ndërtimin e njohurive politike, dialogut, pjesëmarrjes dhe angazhimit të të rinjve në partitë politike dhe shoqërinë. Kjo duhet të bëhet duke u mundësuar të rinjve të krijojnë dhe zbatojnë programet e tyre, duke organizuar aktivitete me të rinjtë, duke mbajtur konsultime, duke kryer kërkime dhe duke zhvilluar politika.
32. Në mënyrë që partitë politike të krijojnë politika më të rëndësishme rinore dhe politika të bazuara në prova, qendrat kërkimore të partive duhet të kryejnë kërkime dhe të analizojnë nevojat dhe perceptimet e të rinjve.
33. Partitë politike duhet të sigurojnë sigurimin e fondeve të mjaftueshme për të rinjtë e tyre, duke u siguruar atyre burime të përshtatshme për të vepruar dhe forcuar autonominë e tyre.
34. Partitë politike duhet të sigurojnë që të rinjtë të kenë mundësinë të përfaqësohen në listat elektorale të partive të tyre politike në zgjedhjet parlamentare dhe lokale, si një parakusht për t'u përfshirë politikisht.
35. Rinia e partive politike të marrë pjesë në organizatën lokale të rinisë përmes Këshillave lokale të rinisë. Të rinjtë duhet të bashkëpunojnë dhe të komunikojnë me forma të tjera të organizimit të rinisë (organizata, sindikata të shkollave të mesme, asambletë e studentëve, etj.), në mënyrë që të mundësojnë shkëmbime të praktikave dhe bashkëpunimeve të mira.

Për organizatat e shoqërisë civile

36. Për të siguruar praktikën e pjesëmarrjes brenda strukturave të tyre, OShC-të duhet të përfshijnë të rinjtë dhe përfaqësuesit e tyre në punë, në zhvillimin e projekteve dhe programeve dhe përpjekjeve të avokimit;
37. OShC-të duhet të jenë të hapura dhe të arritshme për të rinjtë si anëtarë të rinj ose përfitues dhe mundësitë e tyre për përfshirje dhe vendimmarrje brenda organizatave.
38. OShC-të duhet të monitorojnë dhe mnikëqyrin në mënyrë më aktive zbatimin e ligjeve dhe politikave të të rinjve nga institucionet dhe të avokojnë për të rinjtë si përparësi. OShC-të duhet të drejtojnë dhe marrin pjesë në krijimin e mekanizmave të siguruar në LPRPR dhe konsultim të politikave rinore.
39. OShC-të duhet të monitorojnë në mënyrë aktive punën dhe të bashkëpunojnë me Agjencinë për rini dhe sport, Klubin e deputetëve të rinj dhe institucione të tjera që punojnë për të rinjtë në mënyrë që të informojnë të rinjtë dhe të avokojnë për politika më të mira.
40. Për të arritur të rinjtë në zonat ku ka më pak mundësi për angazhim, OShC-të duhet të sigurojnë aktivitete për të rinjtë jashtë kryeqytetit të vendit, të tilla si në qytete të tjera ose zona rurale;
41. OShC-të duhet të bëhen model dhe të promovojnë përfshirjen dhe mbështetjen e barabartë të të rinjve nga grupet e marginalizuara dhe zonat e ndjeshme. OShC-të duhet të sigurojnë që ata të komunikojnë dhe të jenë të arritshme për të rinjtë me aftësi të kufizuara, dhe të inkurajojnë dhe të punojnë për pjesëmarrjen e tyre.

Për media

42. Pasi që të rinjtë janë të nënpërfaqësuar në media, media duhet të sigurojë hapësirë për të rinjtë që të jenë më të pranishëm në programet dhe përmbajtjet mediatike dhe të dëgjohet zëri i tyre;
43. Për të informuar audiencën e re, media duhet të krijojë përmbajtje që është e kuptueshme dhe e përshtatur për të rinjtë për sa i përket formës, temave dhe gjuhës; dhe kanalet e komunikimit.
44. Çështjet dhe iniciativat e të rinjve për t'u bërë më të pranishëm në media përmes raportimit, duke pasur gazetarë të përkushtuar për temat e të rinjve, duke krijuar seksione programesh dhe produkte të të rinjve, përmes raportimit kërkimor mbi çështjet e të rinjve, angazhimit të gazetarëve të rinj dhe qasjeve të tjera.
45. Të sigurohen që të rinjtë të jenë pjesë e burimeve, bashkëbiseduesve dhe ekspertëve që ata përdorin në punën dhe produktet e tyre, dhe në tema që nuk janë shprehimisht të rinj, për të dhënë një shans për shikueshmëri dhe profilizim të profesionistëve të rinj në fusha të ndryshme.

KOVID -19

46. Qeveria, Agjencia për rini dhe sport dhe ministritë kryesore (MASH, MF, ME, MSH, MPPS) të krijojnë një grup për koordinimin dhe informacionin mbi politikat që synojnë të rinjtë në trajtimin e krizës së shkaktuar nga virusi Kovid-19, përmes të cilit do të tregohet kujdes për përfshirjen e të rinjve në politikat për të zvogëluar efektet negative të krizës dhe bashkëpunimi institucional do të arrihet në zbatimin e masave.
47. Autoritetet kombëtare dhe shëndetësore duhet të kryejnë një fushatë për të informuar dhe rritur ndërgjegjësimin tek të rinjtë në lidhje me masat për mbrojtje kundër përhapjes së Kovid-19 dhe veçanërisht për nevojën e vaksinimit të popullatës.
48. Autoritetet kombëtare duhet përfshirë të rinjtë në krijimin e politikave për të zvogëluar efektet negative ekonomike të krizës Kovid-19 me masa të veçanta, veçanërisht ata që kanë humbur punën e tyre ose u janë ulur të ardhurat.
49. Autoritetet kombëtare dhe institucionet arsimore të sigurojnë mbështetje për qasjen në mësimin në distancë për të rinjtë që nuk kanë kushtet për të ndjekur në mënyrë adekuate klasat në internet. Të sigurohet përmbajtje shtesë arsimore dhe mbështetje për studentët që mendojnë se nuk kanë fituar njohuri të përshtatshme gjatë vitit shkollor.

BIBLIOGRAFIA

- Agjencia për rini dhe sport. (2021) Rishikimi tremujor i organizatave të regjistruara në Regjistrin e organizatave rinore, Organizatat rinore dhe Organizatave ombrellë rinore - 21.04.2021. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3kUL3Am>
- Agjencia për rini dhe sport. (2021) Oficerët e rinisë në organet e administratës shtetërore, institucionet dhe komunitat. Qasje në 7 qershor 2021 në: <https://bit.ly/3y6EBKn>
- Angellova, M. dhe Panev, K. (2020) Një valë e re në organizimin e studentëve. Këshilli kombëtar rinor i Maqedonisë: Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3y7MPC0>
- Washington Post. (2021) Ndarja partiake në vaksinat e koronavirusit po zgjerohet. Në dispozicion në: <https://wapo.st/3y2wVJh>
- Vellkovska, I. (2018) Përfitimet ekonomike dhe sfidat e anëtarësimit në NATO. Instituti për politikë evropiane: Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3rxWOHf>
- Galevski, M. (2019) Pjesëmarrja socio-politike e të rinjve në Maqedoninë e Veriut: Apati, optimizëm apo zhgënjim?. Fondacioni Westminster për demokraci: Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: <https://bit.ly/2WhiYsT>
- Galevski, M. dhe Gjorgjiovska, J. (2021) Mungesa politike rinore: Analiza e pozicionit të rinisë në zgjedhjet parlamentare 2020. Fondacioni Westminster për demokraci: Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: <https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2021/03/Youth-Political-Absence-MK-web.pdf>
- Damjanovski, I. (2021) Analizë e opinionit publik për anëtarësimin e Maqedonisë së Veriut në Bashkimin Evropian (2014-2020). Instituti për demokraci "Societas Civilis": Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2021/02/A5_Analysis-of-public-opinion-on-North-Macedonias-accession-to-the-European-Union-2014-2020ENG.pdf
- Damjanovski, I. (2021) Analizë e opinionit publik për anëtarësimin e Maqedonisë së Veriut në Bashkimin Evropian (2014-2020). Instituti për demokraci "Societas Civilis": Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2019/02/A5_Public-Opinion-Analysis-2018ENG.pdf

- Instituti ndërkombëtar republikan. (2021) Analiza e opinionit publik (4 mars - 6 prill 2021). INR: Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut.
- Organizata ndërkombëtare e punës (ONP). 2020. Monitor i ONP-së: KOVID-19 dhe bota e punës. Botimi i katërt. (Monitorimi i ONP: KOVID-19 dhe bota e punës. Botimi i katërt). Në dispozicion në: <https://sociojalendijalog.mk/wp-content/uploads/2020/06/ILO-Monitor-4th-Edition.pdf>
- Mihajllovski, N. (2020) Rinia dhe politika në Maqedoninë e Veriut: Cili është perceptimi i punës së Kuvendit? Programi i mbështetjes parlamentare: Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3iFL0pv>
- Trurët e rinj (2020). Koronavirusi: Ndikimi tek të rinjtë me nevoja të veçanta të shëndetit mendor. Në dispozicion në: <https://youngminds.org.uk/media/3904/coronavirus-report-summer-2020-final.pdf>
- Të rinjtë në krizë 2.0 - një grup i organizatave të shoqërisë civile (2021). Efektet e pandemisë tek të rinjtë dhe rekomandimet për institucionet. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3x6D7yq>
- Forumi i edukimit rinor (FER). (2019) Njohim - Konferencë për shtyp për të ndarë rezultatet e monitorimit të zgjedhjeve studentore. Në dispozicion në: <https://mof.mk/pres-konferentsija-za-spodeluvane-na-rezultatite-od-sprovedeniot-monitoring-na-studentski-izbori-2019/>
- Forumi i edukimit rinor. (2021). Analizë nga monitorimi i kryer i zgjedhjeve studentore 2020/2021. Forumi arsimor rinor: Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: <https://bit.ly/2W7xMtQ>
- Klub për çështje dhe politika rinore. (2021) Projekt-plani i punës i Klubit për çështje të rinisë dhe politikave rinore. Dokumenti i brendshëm.
- Kombet e Bashkuara. (2020a) Përmbledhje e politikave: Edukimi gjatë Kovid-19 dhe më gjerë. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3eRGSkY>
- Kombet e Bashkuara. (2020b) Ndihmë për të rinjtë me aftësi të kufizuara në trajtimin e Kovid-19 në Maqedoninë e Veriut. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3iMl6Aa>
- Radio MOF. (2021a) Askush nuk kujdeset për të rinjtë - pandemitë, zgjedhjet dhe apatia kanë penguar politikën rinore. Në dispozicion në: <https://www.radiomof.mk/nikoj-ne-gi-ferma-mladite-pandemijata-izborite-i-apatijata-gi-zakochija-mladinskite-politiki/>
- Radio MOF. (2021b). Kovid-19 dhe papërvoja lidhën duart e udhëheqësve studentor. Në dispozicion në: <https://www.radiomof.mk/kovid-19-i-neiskustvoto-im-gi-zavrzaa-racete-na-studentskite-lideri/>

- Radio Evropa e Lirë. (5 qershor 2020) Pandemia po rrit papunësinë e të rinjve. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3ryWWgU>
- Reçica, V. dhe Jovevska-Gjorgjeviq, A. (2021) Pamja e Kuvendit: Rezultatet nga një studim në terren për perceptimin e qytetarëve rreth punës së Kuvendit të Republikës së Maqedonisë së Veriut (17 shkurt - 10 mars 2021). Instituti për demokraci "Societas Civilis": Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3eRbLpG>
- Organizata botërore e shëndetësisë (OBSH). (2020a) Njerëzit e moshuar janë në rrezik më të lartë nga Kovid-19, por të gjithë duhet të veprojnë për të parandaluar përhapjen në komunitet. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3BA3Yqb>
- Organizata botërore e shëndetësisë (OBSH). (2020b). Shëndeti mendor adoleshent. Në dispozicion në: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>
- Trojaçanec, M. (2021). Një vit përfaqësues të studentëve: Analiza e punës së asambleve studentore në Universitetin "Sh. Kirili dhe Metodi". Forumi arsimor rinor: Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut. Në dispozicion në: <https://bit.ly/3iDd90i>
- UNICEF (2020a) KOVID-19 dhe fëmijët. Në dispozicion në: <https://data.unicef.org/covid-19-and-children/>
- UNICEF (2020b) Ndikimi i Kovid-19 në shëndetin mendor të adoleshentëve dhe të rinjve. Në dispozicion në: <https://www.unicef.org/lac/en/impact-covid-19-mental-health-adolescents-and-youth>
- Qendra për kontrollin dhe parandalimin e sëmundjeve 2020. Shëndeti mendor, përdorimi i substancave dhe ide vetëvrasëse gjatë pandemisë Kovid-19. Në dispozicion në: <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/69/wr/pdfs/mm6932a1-H.pdf>
- Babbie, E. (2009). Praktika e hulumtimit shoqëror (Praktikat e hulumtimeve sociale). Të mësuarit e Cengage: Boston.
- Qendra kërkimore Pew. (2021) Një pjesë në rritje e amerikanëve thonë se ata planifikojnë të marrin një vaksinë Kovid-19 - ose tashmë e kanë bërë. Në dispozicion në: <https://www.pewresearch.org/science/2021/03/05/growing-share-of-americans-say-they-plan-to-get-a-covid-19-vaccine-or-already-have/>

